

**PERUBAHAN FUNGSI RUMAH TRADISIONAL DI MELAKA. TAPAK
WARISAN DUNIA: KAJIAN KES DI KAMPUNG MORTEN.**

MUHAMMAD IZZAT BIN MADULAN

C22B0006

UNIVERSITI MALAYSIA KELANTAN

UNIVERSITI
2025

MALAYSIA

KELANTAN

UNIVERSITI
MALAYSIA
KELANTAN

**PERUBAHAN FUNGSI RUMAH TRADISIONAL DI MELAKA. TAPAK
WARISAN DUNIA: KAJIAN KES DI KAMPUNG MORTEN.**

MUHAMMAD IZZAT BIN MADULAN

C22B0006

**Tesis yang dikemukakan untuk memenuhi sebahagian daripada
syarat memperolehi Ijazah Sarjana Muda (Pengajian Warisan) dengan
kepujian**

Fakulti Teknologi Kreatif Dan Warisan

Universiti Malaysia Kelantan

2025

SURAT AKUAN- WAJIB ISI DAN TANDATANGAN

Saya mengaku bahawa kerja-kerja dalam laporan ini telah dijalankan dengan peraturan Universiti Malaysia Kelantan. Laporan ini adalah asal dan hasil kerja saya sendiri, melainkan menunjukkan atau pengakuan kerja sebagai dirujuk bukan akademik bagi apa-apa kelayakan lain.

AKSES.

Saya bersetuju bahawa laporan ini dibuat secara terbuka dan didapati di dalam hardcopy atau talian akses terbuka.

TERBUKA
SULIT

Mengandungi maklumat sulit dibawah akta Rahsia 1972.

TERHAD.

Mengandungi maklumat terhad seperti yang ditentukan oleh organisasi dimana penyelidikan telah dibuat.

Saya mengaku bahawa pihak Universiti Malaysia Kelantan berhak seperti berikut:

1. Laporan ini adalah harta Universiti Malaysia Kelantan
2. Perpustakaan Universiti Malaysia Kelantan mempunyai hak untuk membuat
3. salinan bagi tujuan pengajian sahaja.
4. Perpustakaan mempunyai hak untuk membuat salinan laporan untuk
5. pertukaran antara institusi pengajian

Disahkan oleh:

.....
Nama: Muhammad Izzat bin.
Madulan.

.....
Nama Penyelia: Dr. Suraya binti Sukri

No Matrik: C22B0006.

Tarikh:

Tarikh: 25 Januari 2026

PENGHARGAAN

Alhamdulillah, setinggi-tinggi kesyukuran dipanjatkan ke hadrat Allah SWT kerana dengan limpah kurnia dan izin-Nya, pengkaji telah berjaya menyiapkan Projek Penyelidikan ini dengan sempurna. Sepanjang tempoh penyelidikan ini, pelbagai cabaran dan pengalaman telah dilalui, namun dengan kesabaran, keazaman serta sokongan daripada pelbagai pihak, kajian ini dapat disiapkan mengikut perancangan yang ditetapkan.

Pengkaji ingin merakamkan setinggi-tinggi penghargaan dan ucapan terima kasih kepada Dr. Suraya Binti Sukri, selaku penyelia projek penyelidikan, atas segala bimbingan, nasihat, teguran serta sokongan yang diberikan sepanjang proses menyiapkan kajian ini. Kesabaran dan komitmen beliau dalam membimbing pengkaji amat dihargai dan menjadi faktor utama dalam memastikan penyelidikan ini dilaksanakan dengan teratur serta menepati keperluan akademik.

Seterusnya, penghargaan yang tidak terhingga ditujukan kepada kedua-dua ibu bapa pengkaji, iaitu Encik Madulan bin Abu Hashim dan Puan Norhani Binti Dolah, yang sentiasa memberikan sokongan moral, doa yang berterusan serta dorongan yang tidak pernah putus. Pengorbanan, kesabaran dan kepercayaan mereka menjadi sumber kekuatan utama kepada pengkaji dalam menempuh perjalanan pengajian dan penyelidikan ini.

Pengkaji juga ingin mengucapkan ribuan terima kasih kepada semua informan di Kampung Morten yang sudi meluangkan masa, berkongsi pengalaman, pandangan serta maklumat berkaitan rumah tradisional dan usaha pemuliharaan warisan. Kerjasama yang diberikan oleh penduduk Kampung Morten amat bermakna dan menjadi asas penting dalam menjayakan kajian ini. Tidak dilupakan juga penghargaan kepada pihak Jabatan Warisan Negara (JWN) atas kesudian memberikan pandangan, maklumat serta sokongan yang amat berguna kepada pengkaji.

Akhir kata, pengkaji merakamkan penghargaan kepada semua pihak yang terlibat secara langsung atau tidak langsung dalam membantu menyiapkan projek penyelidikan ini. Segala bantuan, sokongan dan kerjasama yang diberikan amat dihargai dan diharapkan kajian ini dapat memberi manfaat serta menyumbang kepada usaha pemeliharaan warisan budaya pada masa hadapan.

ISI KANDUNGAN

BAB 1	PENDAHULUAN	MUKA SURAT
1.0	Pengenalan	1-2
1.1	Latarbelakang Kajian	2-3
1.2	Permasalahan Kajian	3-4
1.3	Persoalan Kajian	4
1.4	Objektif Kajian	5
1.5	Skop Kajian	5-6
1.6	Kepentingan Kajian	6-8
1.7	Kesimpulan	9
BAB 2	SOROTAN KAJIAN	
2.0	Pengenalan	10
2.1	Konsep Dan Definisi Warisan Budaya	10-11
2.2	Rumah Tradisional Di Malaysia	12-13
2.3	Rumah Tradisional Melayu Di Melaka	13-16
2.4	Konsep Perubahan Fungsi Bangunan Warisan	16-17
2.5	Tapak Warisan Dunia Unesco Di Melaka	18-19
2.6	Kampung Morten Sebagai Pusat Bandar	19-22
2.7	Teori Kajian	22-24
BAB 3	METODOLOGI KAJIAN	
3.1	Pengenalan	25
3.2	Pendekatan Kajian	25-27
3.3	Rekabentuk Kajian	27-28
3.4	Kaedah Kajian	28-29
3.5	Kaedah Pengumpulan Data	29-31
3.6	Persampelan Kajian	31-32
3.7	Instrumen Kajian	33-36
3.8	Analisis Data	36-37
3.9	Kesimpulan	37-38

BAB 4	DAPATAN KAJIAN	
4.0	Pengenalan	39
4.1	Faktor Utama Yang Mendorong Perubahan Fungsi Rumah Tradisional di Kampung Morten	40-49
4.2	Kesan Perubahan Dalam Struktur Rumah Dan Hiasan Dalaman Akibat Penyesuaian Kepada Keperluan Industri Pelancongan	49-63
4.3	Langkah-langkah Pemuliharaan Untuk Mengekalkan Identiti Rumah Tradisional di Kampung Morten	64-78
4.4	Rumusan Bab	78-79
BAB 5	CADANGAN DAN KESIMPULAN	
5.0	Pengenalan	80-81
5.1	Cadangan	82-87
5.2	Penutup	87-88
	BAHAGIAN SOKONGAN KAJIAN	
6.0	Rujukan	89-94
7.0	Lampiran	95-100
8.0	Latar Belakang Informan	101-103
9.0	Transkrip Temubual	104-110

SENARAI JADUAL

NO	JADUAL	HALAMAN
1.	Latar Belakang Informan 1.	101
2.	Latar Belakang Informan 2.	101
3.	Latar Belakang Informan 3.	101
4.	Latar Belakang Informan 4.	102
5.	Latar Belakang Informan 5.	102
6.	Latar Belakang Informan 6.	102
7.	Latar Belakang Informan 7.	103
8.	Latar Belakang Informan 8.	103

SENARAI RAJAH

NO	RAJAH	HALAMAN
1.5	Peta Kampung Morten.	5
2.3	Struktur Binaan dan Susun Atur Ruang Tradisional Melayu.	15
2.6	Lokasi Kampung Morten Yang Terletak Berhampiran Sungai Melaka.	22
2.7	Aplikasi Teori Perubahan Fungsi Rumah Tradisional di Kampung Morten.	24
3.8.1	Proses Analisis Tematik.	37

SENARAI GAMBAR

NO	GAMBAR	HALAMAN
1.	Panduan temu bual separa berstruktur bagi kajian Perubahan Fungsi.	95
2.	Surat Kebenaran daripada Universiti Malaysia Kelantan.	96
3.	Pemerhatian dan temu bual di kampung Morten.	97
4.	Pengekalan Elemen Tangga pada Rumah Tradisional di Kampung Morten.	98
5.	Senarai rakaman temu bual bersama informan kajian di Kampung Morten dan wakil Jabatan Warisan Negara yang dijalankan secara bersemuka dan atas talian bagi tujuan pengumpulan data kualitatif.	99
6.	Contoh perbualan WhatsApp antara pengkaji dan informan bagi tujuan permohonan kebenaran, pengesahan temu bual serta pengaturan sesi temu bual.	100

PERUBAHAN FUNGSI RUMAH TRADISIONAL DI MELAKA. TAPAK WARISAN DUNIA: KAJIAN KES DI KAMPUNG MORTEN.

ABSTRAK

Kajian ini menumpukan kepada perubahan fungsi rumah tradisional di Melaka yang merupakan Tapak Warisan Dunia, dengan kajian kes di Kampung Morten. Kajian ini memfokuskan kepada faktor-faktor yang mendorong perubahan fungsi rumah tradisional serta kesan perubahan tersebut terhadap struktur rumah dan hiasan dalaman akibat penyesuaian kepada keperluan industri pelancongan. Objektif kajian ini adalah untuk mengenal pasti faktor-faktor utama yang mendorong perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten, mengkaji kesan perubahan dalam struktur rumah dan hiasan dalaman akibat penyesuaian kepada keperluan industri pelancongan, serta mengenal pasti langkah-langkah pemuliharaan yang boleh dilakukan untuk mengekalkan identiti rumah tradisional di Kampung Morten. Kajian ini penting kerana dapat memberi kefahaman kepada masyarakat dan pihak berkepentingan mengenai cabaran pemeliharaan rumah tradisional dalam konteks pembangunan pelancongan warisan. Kajian ini menggunakan pendekatan kualitatif melalui kaedah temu bual, pemerhatian lapangan dan analisis dokumen. Hasil kajian mendapati bahawa perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten berlaku secara berhemah dan terkawal, dengan pemilik rumah masih mengekalkan elemen seni bina asal sebagai identiti warisan. Oleh itu, kajian ini membuktikan bahawa penyesuaian fungsi rumah tradisional boleh dilaksanakan secara lestari sekiranya disokong oleh usaha pemuliharaan yang berterusan dan penglibatan komuniti setempat.

THE TRANSFORMATION OF TRADITIONAL HOUSES IN MELAKA, A WORLD HERITAGE SITE: A CASE STUDY OF KAMPUNG MORTEN

ABSTRACT

This study focuses on the functional transformation of traditional houses in Melaka, a World Heritage Site, with Kampung Morten as the case study. The research examines the factors driving changes in the function of traditional houses as well as the impacts of these changes on building structure and interior design due to adaptation to the needs of the tourism industry. The objectives of this study are to identify the main factors that encourage changes in the function of traditional houses in Kampung Morten, to examine the effects of structural and interior modifications resulting from tourism adaptation, and to identify conservation measures that can be implemented to preserve the identity of traditional houses in Kampung Morten. This study is significant as it provides insight for the public and relevant stakeholders regarding the challenges of preserving traditional houses within the context of heritage tourism development. A qualitative approach was employed through interviews, field observations, and document analysis. The findings reveal that functional changes to traditional houses in Kampung Morten are carried out in a controlled and considerate manner, with homeowners maintaining key architectural elements as symbols of heritage identity. Therefore, this study demonstrates that adaptive reuse of traditional houses can be sustainably implemented when supported by continuous conservation efforts and active community involvement.

BAB 1

PENDAHULUAN

1.0 PENGENALAN

Rumah tradisional merupakan aset warisan yang penting dalam mencerminkan identiti budaya dan sejarah sesebuah masyarakat. Di Melaka, rumah tradisional Melayu terkenal dengan seni bina unik, termasuk struktur rumah yang tinggi, ukiran kayu yang halus, dan susun atur yang berasaskan budaya setempat (Muhd Firdaus Mohd Sahabuddin, 2016). Seni bina rumah tradisional ini bukan sahaja melambangkan warisan turun-temurun, tetapi juga menggambarkan keunikan adaptasi masyarakat terhadap faktor persekitaran dan iklim tropika. Walau bagaimanapun, perkembangan pesat sektor pelancongan merupakan salah satu faktor yang telah menyebabkan perubahan dalam fungsi rumah tradisional, terutamanya di kawasan yang menerima kunjungan pelancong seperti Kampung Morten. Perubahan ini berlaku akibat permintaan tinggi daripada industri pelancongan yang melihat rumah tradisional sebagai tarikan berpotensi untuk menarik lebih ramai pengunjung.

Menurut Rosniza Azrie (2016), Kampung Morten yang diiktiraf sebagai perkampungan warisan mengalami perubahan dari segi fungsi rumah tradisionalnya. Dahulunya, rumah-rumah ini digunakan secara eksklusif sebagai tempat kediaman, tetapi kini sebilangan besar telah diubah suai untuk menjadi inap desa, restoran, muzium mini, atau pusat kebudayaan bagi memenuhi keperluan industri pelancongan. Homestay yang berasaskan rumah tradisional semakin popular dalam kalangan pelancong yang ingin merasai pengalaman tinggal di rumah Melayu lama. Selain itu, beberapa pemilik rumah juga mengambil inisiatif menjadikan kediaman mereka sebagai galeri atau muzium kecil yang memaparkan sejarah dan budaya Kampung Morten, dengan harapan dapat menarik lebih ramai pengunjung serta mengekalkan warisan mereka dalam konteks komersial.

Walaupun perubahan ini membuka peluang ekonomi kepada penduduk tempatan, ia juga membawa beberapa cabaran. Sebagai contoh, sesetengah rumah telah mengalami perubahan struktur untuk menampung keperluan moden, seperti pemasangan penghawa dingin, lantai jubin menggantikan papan kayu, serta tambahan bilik dan tandas bagi keselesaan pelancong. Perubahan ini mungkin meningkatkan nilai komersial rumah, tetapi pada masa yang sama boleh menjejaskan keaslian seni bina dan identiti rumah tradisional itu sendiri (Rosliza Azrie, 2016). Selain itu, lonjakan harga tanah dan kos penyelenggaraan yang tinggi turut memberi tekanan kepada penduduk asal, menyebabkan sebahagian mereka memilih untuk menjual

rumah kepada pelabur luar yang lebih berminat dalam aspek komersial daripada pemeliharaan warisan.

Oleh itu, kajian ini bertujuan untuk menganalisis bagaimana perubahan ini berlaku, faktor yang mendorongnya, serta kesannya terhadap pemilik rumah, komuniti setempat, dan pemeliharaan warisan budaya di Kampung Morten. Adakah perubahan ini benar-benar membantu dalam pemuliharaan warisan, atau sebaliknya menghakis nilai asal rumah tradisional akibat tuntutan komersialisasi. Kajian ini juga akan mengenal pasti langkah-langkah yang boleh diambil bagi memastikan keseimbangan antara pemuliharaan dan pembangunan pelancongan supaya warisan budaya Kampung Morten dapat terus dikekalkan untuk generasi akan datang.

1.1 LATAR BELAKANG KAJIAN

Menurut Heritage Malaysia (2012), Kampung Morten terletak di tengah-tengah bandar Melaka dan merupakan satu-satunya kampung Melayu tradisional yang masih wujud di kawasan bandar. Dengan statusnya sebagai kawasan pelancongan, perubahan dalam penggunaan rumah tradisional semakin ketara, bukan sahaja dari segi fungsi tetapi juga aspek hiasan dalaman dan struktur binaan. Banyak rumah telah diubah suai untuk memenuhi keperluan pelancong, termasuk penambahan kemudahan moden seperti penghawa dingin, sistem pencahayaan baharu, serta penggantian bahan binaan asal dengan bahan yang lebih tahan lama dan komersial. Walaupun perubahan ini menjadikan rumah tradisional lebih mesra pelancongan dan berpotensi meningkatkan pendapatan pemiliknya, ia turut menimbulkan persoalan mengenai pemeliharaan warisan. Sejauh mana pengubahsuaian ini membantu mengekalkan nilai budaya, atau adakah ia sebenarnya menghakis identiti asal rumah tradisional yang menjadi kebanggaan Kampung Morten. Persoalan ini menjadi perdebatan penting dalam usaha mencari keseimbangan antara pemuliharaan warisan dan pembangunan pelancongan yang semakin pesat di Melaka. Tambahan pula, kemasukan elemen-elemen moden dalam struktur dan hiasan rumah boleh menjejaskan ciri-ciri seni bina tradisional yang mempunyai nilai sejarah dan simbolik tersendiri. Sebagai contoh, penggantian tingkap kayu ukiran tangan dengan tingkap kaca moden bukan sahaja mengubah rupa fizikal rumah, malah menghilangkan unsur keaslian yang menjadi identiti rumah Melayu Melaka (Hashim, 2020; Zainal Abidin & Ismail, 2018).

Selain itu, penggunaan bahan binaan moden seperti simen dan konkrit bagi menggantikan kayu cengal atau meranti yang sebelum ini menjadi bahan utama turut menjejaskan teknik pembinaan tradisional yang diwarisi secara turun-temurun (Jabatan Warisan Negara, 2019). Perubahan-perubahan ini, meskipun membawa keuntungan ekonomi, menimbulkan kebimbangan dalam kalangan pengkaji warisan dan pihak berkuasa tempatan mengenai masa depan identiti budaya Kampung Morten. Hal ini kerana warisan budaya bukan sahaja bersifat fizikal, tetapi turut meliputi unsur tidak ketara seperti nilai komuniti, cara hidup, serta hubungan sosial antara penduduk (Azman Rahman et al., 2015). Dengan tumpuan yang semakin besar terhadap pelancongan dan keuntungan komersial, wujud kemungkinan bahawa nilai-nilai ini akan semakin terpinggir. Dalam konteks ini, kajian terhadap perubahan fungsi, struktur dan hiasan rumah tradisional di Kampung Morten menjadi sangat penting untuk memahami kesan jangka panjang pembangunan terhadap kelestarian warisan budaya. Penelitian ini juga mampu menyumbang kepada perbincangan akademik dan dasar awam berkaitan bagaimana sesebuah komuniti warisan dapat dibangunkan secara lestari tanpa mengorbankan identiti budaya yang diwarisi. Oleh itu, pendekatan holistik yang menggabungkan pelancongan berasaskan komuniti, pemuliharaan warisan fizikal dan tidak ketara, serta pendidikan budaya kepada pengunjung dan penduduk tempatan perlu diberi perhatian dalam memastikan Kampung Morten terus kekal sebagai warisan hidup di tengah arus pembangunan moden (Alisa & Ridho, 2020; Azman Rahman et al., 2015).

1.2 PERMASALAHAN KAJIAN

Menurut Aisyah Sofia (2024), perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten daripada kediaman kepada tujuan komersial telah membawa perubahan ketara dalam landskap sosial komuniti setempat. Selain itu, hiasan dalaman dan struktur rumah turut mengalami pengubahsuaian bagi memenuhi citarasa pelancong, sekali gus berisiko menghakis nilai seni bina tradisional yang menjadi identiti kampung tersebut. Dalam menghadapi perubahan ini, penduduk tempatan berdepan dilema antara mengekalkan warisan budaya atau memanfaatkan peluang ekonomi yang ditawarkan oleh sektor pelancongan. Walaupun pelancongan membawa manfaat ekonomi, kajian mendalam mengenai kesan perubahan ini terhadap pemeliharaan warisan budaya Kampung Morten masih kurang diterokai, menimbulkan persoalan mengenai keseimbangan antara pemodenan dan pemuliharaan warisan. Tambahan satu isu utama ialah pengubahsuaian rumah yang sifatnya komersial sering mengakibatkan kehilangan unsur keaslian struktur dan ukiran tradisional. Kajian terhadap nilai seni bina dan “sense of place” di

Kampung Morten mencatatkan bahawa tekanan daripada pemodenan boleh menjejaskan persepsi penduduk terhadap identiti tempat mereka. Ini menimbulkan persoalan sama ada adaptasi ini boleh diterima sebagai evolusi budaya atau ia sebenarnya menghakis warisan fizikal yang berakar umbi dalam komuniti. (Rahil, N. R. M., Ghani, M. Z. A., & Sarkom, Y. 2020)

Selain itu, penyelidikan terdahulu seperti Mat Radzuan & Ahmad (2020) menunjukkan bahawa pelibatan komuniti dalam aktiviti pelancongan di Kampung Morten masih di tahap rendah, terutama dalam aspek membuat keputusan dan pelan pembangunan berteraskan komuniti. Hal ini menimbulkan kebimbangan bahawa perubahan dilakukan oleh pihak luar atau pemilik komersial tanpa mengambil kira pandangan penduduk tempatan, yang boleh melemahkan rasa milik terhadap warisan budaya mereka. Selanjutnya, walaupun kajian umum mengenai impak pelancongan terhadap komuniti telah dilakukan seperti model pelancongan berasaskan komuniti dan pembangunan lestari terdapat jurang khusus dalam kajian mengenai rumah tradisional Kampung Morten, termasuk kesan terhadap struktur sosial, warisan tidak ketara (seperti adat dan amalan komuniti), serta aspek pelestarian teknikal dari sudut seni bina asli. Kurangnya kajian holistik ini menimbulkan persoalan penting: bagaimana bentuk pemodenan, struktur sosial, dan pelibatan komuniti boleh digabungkan secara lestari untuk memanfaatkan pelancongan tanpa menghancurkan warisan budaya Kampung Morten. (Liu, L., & Abdullah, N. H. B. 2024)

1.3 PERSOALAN KAJIAN

Kajian tentang perubahan fungsi rumah tradisional di Melaka. Tapak warisan dunia: kajian kes di kampung Morten, Melaka telah menimbulkan beberapa persoalan dalam kajian ini iaitu:

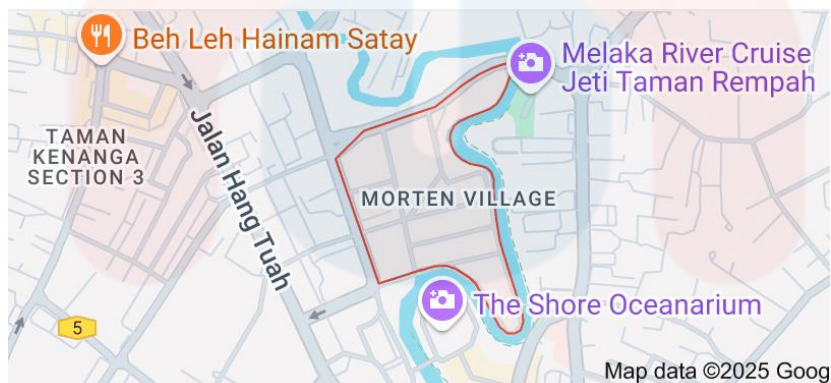
1. Apakah faktor-faktor utama yang mendorong perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten?
2. Bagaimanakah perubahan ini memberi kesan terhadap struktur rumah, hiasan dalaman akibat penyesuaian kepada keperluan industri pelancongan?
3. Bagaimanakah langkah-langkah pemuliharaan yang boleh dilakukan untuk mengekalkan identiti rumah tradisional di Kampung Morten?

1.4 OBJEKTIF KAJIAN

Kajian ini mempunyai tiga objektif kajian bagi menjawab kepada persoalan kajian yang dinyatakan oleh pengkaji berkenaan dengan tajuk yang dikaji iaitu:

1. Mengenal pasti faktor-faktor utama yang mendorong perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten.
2. Mengkaji kesan perubahan dalam struktur rumah dan hiasan dalaman akibat penyesuaian kepada keperluan industri pelancongan.
3. Mengenal pasti langkah-langkah pemuliharaan yang boleh dilakukan untuk mengekalkan identiti rumah tradisional di Kampung Morten.

1.5 SKOP KAJIAN

Rajah 1: Peta Kampung Morten

Sumber: Google, (2025)

Kajian ini akan memberi tumpuan kepada rumah tradisional di Kampung Morten, sebuah perkampungan warisan yang terletak di tengah-tengah Bandaraya Melaka, bersebelahan Sungai Melaka. Kampung ini merupakan salah satu kampung Melayu tradisional yang masih kekal dalam kawasan bandar dan telah diwartakan sebagai tapak warisan di bawah pelan pembangunan pelancongan negeri. Rajah 1 menunjukkan peta lokasi Kampung Morten sebagai kawasan kajian utama. Fokus utama kajian ini adalah untuk meneliti perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten akibat perkembangan sektor pelancongan. Ini termasuklah perubahan dari segi fungsi asal rumah sebagai kediaman kepada fungsi komersial seperti rumah

inap desa (*homestay*), kafe, galeri pelancongan, dan muzium mini. Kajian juga akan melihat secara lebih mendalam aspek hiasan dalaman dan struktur binaan yang diubah suai bagi menepati keperluan pelancong moden serta estetika kontemporari. Selain aspek fizikal, kajian ini turut meneliti kesan perubahan tersebut terhadap pemilik rumah dan komuniti setempat, terutamanya dari segi ekonomi dan sosial. Ini termasuk kesan terhadap sumber pendapatan, hubungan kejiwaan, penglibatan dalam pelancongan, serta cabaran yang dihadapi oleh penduduk dalam mengekalkan identiti budaya mereka. Dari segi batasan kajian, kajian ini hanya akan tertumpu kepada rumah-rumah tradisional yang telah atau sedang mengalami proses pengubahsuaian untuk tujuan pelancongan di Kampung Morten sahaja. Rumah yang masih kekal dalam bentuk asal sepenuhnya akan dijadikan sebagai perbandingan sokongan, namun bukan fokus utama.

Kajian ini juga akan dihadkan kepada sudut pandang pemilik rumah, komuniti terlibat, serta pihak berautoriti dalam pelancongan dan pemuliharaan. Dalam kajian ini, individu yang terlibat merangkumi pelbagai pihak berkepentingan seperti pemilik rumah tradisional di Kampung Morten, khususnya mereka yang terlibat dalam aktiviti pelancongan atau telah mengubah suai rumah mereka; penduduk kampung yang telah lama menetap dan mengalami perubahan persekitaran secara langsung; serta pelawat atau pelancong yang memberikan persepsi dan pengalaman mereka semasa melawat rumah tradisional di Kampung Morten. Selain itu, kajian ini turut melibatkan wakil daripada institusi kerajaan dan badan berkaitan seperti Majlis Bandaraya Melaka Bersejarah (MBMB), Jabatan Warisan Negara (JWN), Perbadanan Muzium Melaka (PERZIM), serta bahagian pelancongan negeri atau pertubuhan bukan kerajaan (NGO) warisan tempatan yang berperanan dalam pengurusan dan pemuliharaan warisan kawasan tersebut. Kajian ini diharapkan dapat memberikan gambaran jelas tentang dinamika perubahan warisan budaya fizikal dan sosial di Kampung Morten, serta mengenal pasti strategi pemuliharaan yang praktikal dan lestari agar rumah tradisional kekal sebagai sebahagian daripada identiti warisan Melaka dalam arus pembangunan pelancongan.

1.6 KEPENTINGAN KAJIAN

Kajian ini mempunyai kepentingan yang besar dalam pelbagai aspek seperti akademik, sosial, warisan dan ekonomi. Dari sudut akademik, kajian ini menyumbang kepada pemahaman mendalam terhadap pengaruh pelancongan terhadap fungsi, seni bina dan hiasan dalaman rumah tradisional. Ia turut mengisi jurang pengetahuan dalam kajian pelancongan warisan

tempatan, khususnya yang melibatkan perkampungan Melayu bandar seperti Kampung Morten (Rahil et al., 2020). Dari segi sosial, kajian ini membantu komuniti memahami kesan perubahan terhadap gaya hidup, hubungan kejiwaan dan identiti budaya mereka, sejajar dengan dapatan Mat Radzuan dan Ahmad (2020) yang menyatakan bahawa pengubahsuaian fungsi rumah dan penglibatan dalam pelancongan menimbulkan dilema dalam kalangan penduduk setempat. Dalam aspek warisan, kajian ini menggalakkan keseimbangan antara pembangunan dan pemuliharaan dengan mencadangkan strategi lestari yang mengekalkan elemen seni bina asli sambil memanfaatkan potensi ekonomi. Sementara dari sudut ekonomi, kajian ini memberi panduan praktikal bagaimana pengkomersialan ruang kediaman secara sensitif boleh meningkatkan pendapatan tanpa mengorbankan nilai sejarah dan budaya (Kayat & Zainuddin, 2016).

1.6.1 Individu

Kajian ini memberikan manfaat yang signifikan kepada individu, khususnya pemilik rumah tradisional di Kampung Morten, dengan menyediakan panduan yang jelas dan praktikal dalam melakukan pengubahsuaian secara lestari tanpa menjejaskan nilai warisan budaya yang terkandung dalam seni bina asal. Melalui kajian ini, pemilik rumah akan lebih memahami kepentingan mengekalkan elemen seni bina seperti bumbung limas, tiang kayu, ukiran tangan, serta pelan lantai terbuka yang menjadi lambang identiti Melayu, walaupun fungsi asal rumah telah berubah kepada homestay, galeri pelancongan atau ruang komersial moden. Dalam masa yang sama, mereka turut dapat menyesuaikan penggunaan bahan binaan moden secara berhati-hati agar tidak mencemarkan nilai estetika dan sejarah rumah tersebut, selaras dengan pendekatan pemuliharaan adaptif yang digalakkan dalam pelancongan berasaskan warisan (Rahil et al., 2020).

1.6.2 Komuniti

Bagi komuniti Kampung Morten secara keseluruhannya, kajian ini berperanan memperkukuh pemahaman mereka terhadap kesan sosial dan budaya yang timbul akibat pembangunan pelancongan yang pesat, terutamanya dalam konteks peningkatan kos sara hidup, perubahan struktur sosial kejiwaan, serta kehilangan 'sense of belonging' yang selama ini menjadi nadi kepada kehidupan berkomuniti. Kajian ini juga menggalakkan keterlibatan aktif penduduk dalam proses perancangan pembangunan, agar suara mereka diambil kira dalam menentukan hala tuju kampung warisan ini, sekali gus memastikan transformasi yang berlaku

tidak hanya menguntungkan pihak luar tetapi turut memberi pulangan sosial dan ekonomi kepada masyarakat tempatan. Saranan seperti pelan insentif berasaskan komuniti yang dicadangkan oleh Mat Radzuan dan Ahmad (2020) menjadi relevan dalam membantu komuniti memahami peranan mereka sebagai pemegang taruh utama dalam usaha melestarikan warisan budaya yang mereka warisi.

1.6.3 Universiti / Institusi Pendidikan

Dari sudut universiti dan institusi pendidikan, kajian ini membuka ruang kepada pengkaji, pelajar dan ahli akademik untuk mendapatkan data empirikal yang sahih dan kontekstual berkaitan pelancongan warisan, pemuliharaan seni bina, serta pembangunan komuniti dalam persekitaran bandar bersejarah. Kajian ini boleh dijadikan rujukan penting dalam pelbagai bidang seperti antropologi, sejarah seni bina, pelancongan budaya, serta pengurusan warisan, dan sesuai digunakan dalam modul pengajaran, latihan industri, kajian kes, serta penyelidikan lanjutan yang berfokus kepada kampung-kampung warisan di Malaysia. Selain itu, dapatan kajian ini dapat memperkayakan wacana akademik dalam memahami cabaran dan strategi pemuliharaan rumah tradisional di kawasan bandar moden, seperti yang telah dibincangkan dalam kajian oleh Amir et al. (2021).

1.6.4 Negara

Di peringkat nasional, dapatan kajian ini dapat dimanfaatkan oleh agensi kerajaan seperti Kementerian Pelancongan, Seni dan Budaya (MOTAC), Jabatan Warisan Negara, dan Majlis Bandaraya Melaka Bersejarah (MBMB) sebagai input penting dalam merangka dasar, pelan tindakan, dan strategi pembangunan pelancongan yang lebih mesra warisan dan berpusatkan komuniti. Melalui pemahaman yang lebih mendalam tentang kesan perubahan fungsi rumah tradisional terhadap identiti budaya, struktur sosial dan ekonomi tempatan, agensi-agensi ini berupaya menggubal pendekatan yang lebih holistik dan lestari dalam mengekalkan tapak warisan seperti Kampung Morten, khususnya dalam usaha mempertahankan status Tapak Warisan Dunia UNESCO yang dimiliki oleh bandar Melaka. Kajian ini juga menyokong agenda negara dalam mencapai pembangunan yang seimbang antara kemajuan ekonomi dan kelestarian warisan budaya seperti yang dituntut dalam Dasar Kebudayaan Negara dan Rancangan Malaysia Ke-12 (UNESCO, 2023).

1.7 Kesimpulan

Kesimpulannya, pengkaji telah menerangkan dengan jelas mengenai pengenalan, latar belakang kajian, permasalahan, persoalan kajian, objektif kajian, skop kajian, dan kepentingan kajian berhubung perubahan fungsi rumah tradisional di kawasan pelancongan, khususnya di Kampung Morten, Melaka. Kajian ini telah menyelidik secara terperinci tentang transformasi rumah tradisional, dari fungsi asal sebagai kediaman kepada penggunaan komersial seperti homestay, restoran, muzium mini, dan pusat kebudayaan, serta pengubahsuaian yang melibatkan hiasan dalaman dan struktur binaan. Walaupun transformasi ini memberikan manfaat ekonomi kepada penduduk setempat, kajian menunjukkan bahawa ia turut menimbulkan cabaran dalam pemeliharaan identiti seni bina dan nilai budaya asal. Oleh itu, dengan mengimbangi antara pembangunan pelancongan dan pemeliharaan warisan, diharapkan strategi-strategi yang dicadangkan dapat memastikan rumah tradisional di Kampung Morten terus dikekalkan sebagai simbol kekayaan sejarah dan budaya Melaka, sekaligus menjadi daya tarikan pelancong yang meningkatkan pengiktirafan terhadap warisan tempatan. Tambahan pula, kajian ini bukan sahaja berfungsi sebagai dokumentasi akademik terhadap perubahan yang berlaku, tetapi turut menjadi asas kepada perbincangan lanjut yang lebih mendalam melibatkan aspek dasar, perundangan, dan perancangan bandar yang lebih inklusif serta sensitif terhadap nilai warisan. Penekanan terhadap pendekatan lestari dan berasaskan komuniti menjadi keutamaan dalam usaha mengekalkan ciri-ciri asli rumah tradisional tanpa menafikan keperluan kepada pembangunan dan penyesuaian dengan keperluan ekonomi semasa.

BAB 2

SOROTAN KAJIAN

2.0 PENGENALAN

Dalam bab ini, pengkaji akan membincangkan hasil daripada pelbagai sorotan kajian lepas yang berkaitan dengan konsep dan definisi warisan budaya, rumah tradisional di Malaysia, rumah tradisional melayu, Tapak Warisan Dunia UNESCO, serta peranan Kampung Morten sebagai warisan bandar. Sorotan kajian ini memberi pemahaman yang lebih jelas kepada pengkaji berhubung latar belakang dan isu utama yang berkaitan dengan perubahan fungsi rumah tradisional dalam konteks pemuliharaan warisan. Selain itu, ia turut membantu pengkaji dalam mengaitkan dapatan kajian semasa dengan hasil kajian lepas secara kritikal dan berstruktur. Pendekatan ini membolehkan pengkaji membina asas teori yang kukuh serta mengenal pasti jurang kajian yang masih belum diterokai secara mendalam.

2.1 KONSEP DAN DEFINISI WARISAN BUDAYA

Warisan budaya merupakan satu konsep yang merangkumi segala bentuk tinggalan dan ekspresi yang diwarisi daripada generasi terdahulu dan terus dipelihara sebagai sebahagian daripada identiti sesebuah masyarakat. Warisan ini bukan sekadar elemen sejarah yang statik, malah berfungsi sebagai lambang kesinambungan, jati diri, serta penyampai nilai dan norma kehidupan masyarakat. Menurut UNESCO (2003), warisan budaya boleh dibahagikan kepada dua kategori utama, iaitu warisan ketara dan warisan tidak ketara, yang kedua-duanya saling melengkapi dalam mencerminkan kekayaan sejarah dan budaya sesebuah bangsa. Warisan ketara merujuk kepada elemen-elemen fizikal yang dapat dilihat dan disentuh, seperti bangunan bersejarah, monumen, tapak arkeologi, karya seni, dan artifak lama. Di Malaysia, contoh warisan ketara termasuk Masjid Kampung Hulu di Melaka, Istana Lama Seri Menanti di Negeri Sembilan, dan Rumah Penghulu di Kedah. Warisan ketara ini menjadi bukti fizikal kepada sejarah panjang sesebuah komuniti, dan melalui bentuk seni bina serta struktur binaan, ia menyampaikan maklumat tentang teknologi, kepercayaan, serta gaya hidup masyarakat terdahulu (Ahmad, 2006).

Sebaliknya, warisan tidak ketara mencakupi amalan, kepercayaan, adat resam, persembahan lisan, tarian tradisional, muzik, kemahiran pertukangan, serta pengetahuan yang diwariskan

secara turun-temurun. Contohnya termasuk tarian Zapin Johor, seni silat, persembahan Wayang Kulit, dan pantun Melayu. Warisan tidak ketara ini bersifat dinamik kerana ia terus berkembang mengikut perubahan zaman dan konteks masyarakat, namun tetap berakar umbi kepada nilai budaya asal. Seperti yang dijelaskan dalam Akta Warisan Kebangsaan 2005 (Akta 645), Seksyen 2, warisan kebudayaan tidak ketara merangkumi apa-apa bentuk ekspresi, representasi, kemahiran serta instrumen, objek, artifak dan ruang budaya yang dikaitkan dengannya, yang diiktiraf oleh komuniti sebagai sebahagian daripada warisan mereka dan diturunkan dari generasi ke generasi. Kedua-dua jenis warisan ini memerlukan pendekatan yang strategik dalam usaha pemeliharaan dan pemuliharaan. Pemeliharaan warisan budaya bukan hanya bermakna menjaga fizikal bangunan atau mengekalkan amalan tradisional, tetapi juga melibatkan usaha mentransformasikan nilai warisan kepada generasi baharu agar ia kekal relevan dan difahami dalam konteks semasa. Hal ini penting kerana warisan budaya berfungsi sebagai sumber pendidikan, pemupukan perpaduan, serta pelancongan budaya yang menyumbang kepada pembangunan ekonomi (Ismail, 2012).

Lebih jauh lagi, pemeliharaan warisan budaya mampu memperkukuh identiti nasional dalam menghadapi arus globalisasi yang cenderung menghakis budaya tempatan. Dalam masyarakat pelbagai kaum seperti Malaysia, warisan budaya menjadi asas kepada pemahaman silang budaya serta alat untuk menggalakkan persefahaman dan keharmonian. Menurut UNESCO (2003), warisan budaya bukan sahaja penting sebagai simbol identiti masyarakat, tetapi juga sebagai medium untuk mempromosikan dialog antara budaya yang berbeza serta menjalin semangat saling menghormati. Oleh itu, pemeliharaan warisan tidak seharusnya dilihat sebagai tanggungjawab kerajaan semata-mata, tetapi perlu disokong oleh masyarakat melalui kesedaran, pendidikan, dan penglibatan aktif dalam aktiviti kebudayaan, sebagaimana yang digariskan dalam Akta Warisan Kebangsaan 2005 (Akta 645), Seksyen 68, yang menekankan peranan masyarakat dalam pemeliharaan, pemuliharaan dan penyebaran warisan tidak ketara. Tambahan pula, warisan budaya turut berperanan dalam membentuk ruang warisan bandar yang unik dan autentik, seperti yang dapat dilihat di bandar-bandar bersejarah seperti George Town dan Melaka. Melalui pengekalan rumah-rumah tradisional dan persekitaran asal, ia bukan sahaja menarik pelancong, malah mengekalkan “roh” bandar tersebut yang sarat dengan nilai sejarah dan identiti tempatan (Shamsuddin, 2011). Oleh itu, dalam kajian ini, pemahaman tentang konsep dan kepentingan warisan budaya akan menjadi asas utama untuk meneliti perubahan fungsi rumah tradisional di Melaka, khususnya di Kampung Morten, yang turut menjadi sebahagian daripada Tapak Warisan Dunia UNESCO.

2.2 RUMAH TRADISIONAL DI MALAYSIA

Rumah tradisional di Malaysia bukan sekadar merupakan struktur fizikal untuk perlindungan, malah mencerminkan nilai, kepercayaan, dan adaptasi masyarakat terhadap alam sekitar serta sistem sosial yang diwarisi sejak turun-temurun. Seni bina rumah tradisional tempatan amat dipengaruhi oleh faktor iklim tropika, penggunaan bahan binaan semula jadi seperti kayu cengal, buluh dan atap rumbia, serta budaya setempat yang pelbagai dan berlapis-lapis. Menurut Lim Jee Yuan (1987), reka bentuk rumah tradisional Melayu dibentuk secara fungsional dan simbolik, dengan mengambil kira arah angin, cahaya matahari, dan keperluan komuniti dalam konteks sosial dan budaya. Malah, Jabatan Warisan Negara (2018) menegaskan bahawa rumah-rumah tradisional di Malaysia bukan sahaja mewakili identiti etnik tertentu, tetapi juga menyimpan nilai sejarah, pertukangan seni, dan falsafah hidup masyarakat terdahulu yang perlu dipelihara sebagai khazanah warisan negara. Antara ciri utama rumah tradisional di Malaysia adalah pembinaannya berasaskan bahan semula jadi seperti kayu cengal, nibung, buluh, dan daun nipah. Kayu cengal, misalnya, terkenal dengan ketahanannya terhadap serangga dan cuaca, menjadikan ia pilihan utama dalam pembinaan struktur utama rumah. Rumah-rumah ini juga dibina atas tiang yang tinggi dikenali sebagai rumah panggung yang membolehkan aliran udara di bawah rumah dan melindungi penghuni daripada banjir atau haiwan liar (Ismail & Said, 2015). Selain itu, reka bentuk bumbung tinggi dan curam seperti bumbung limas, bumbung perabung lima atau bumbung panjang membantu melancarkan pengaliran air hujan dan mewujudkan pengudaraan silang, menjadikan rumah sentiasa sejuk walaupun dalam cuaca tropika yang panas dan lembap (Nor Atiah et al., 2012).

Selain itu, rumah tradisional menampilkan susun atur ruang yang terancang mengikut fungsi dan adat resam masyarakat Melayu. Kebiasaannya, rumah terdiri daripada serambi, rumah ibu, dan rumah dapur yang disusun secara linear atau berlapis. Reka bentuk ini bukan sahaja praktikal tetapi turut mencerminkan struktur sosial dan peranan jantina dalam sesebuah keluarga. Tambahan pula, elemen ukiran kayu pada dinding, tingkap, dan tiang rumah menampilkan motif flora, geometri, dan kaligrafi Islam yang melambangkan kehalusan seni dan spiritualiti masyarakat Melayu (Samsudin et al., 2020). Kepelbagaian budaya di Malaysia turut menyumbang kepada perbezaan bentuk dan gaya rumah tradisional mengikut negeri. Misalnya, rumah Limas Johor dikenali dengan bumbung limas bertingkat dan ruang dalaman yang luas, menunjukkan pengaruh seni bina kolonial dan Islam. Di Negeri Sembilan pula, rumah Minangkabau menampilkan bumbung tanduk kerbau yang melengkung ke atas,

mencerminkan adat perpatih dan warisan Minangkabau dari Sumatera Barat. Di Kelantan dan Terengganu, rumah Bujang Berpeleh dan rumah Tiang Dua Belas terkenal dengan bilangan tiang yang banyak, selain mempunyai serambi luas untuk kegunaan sosial dan keagamaan (Zakaria & Harun, 2013).

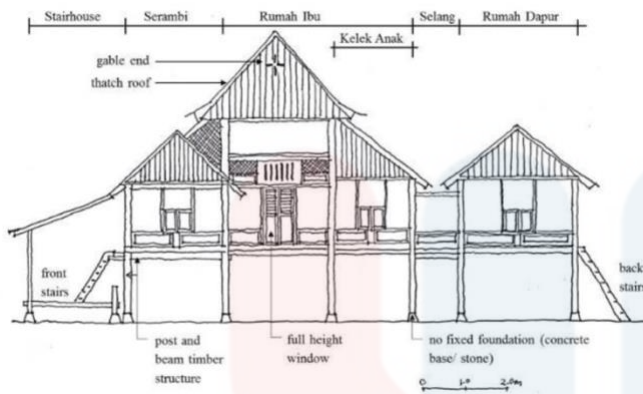
Di Sabah dan Sarawak, rumah tradisional mempunyai ciri yang berbeza berbanding rumah Melayu di Semenanjung. Kaum Iban dan Bidayuh di Sarawak membina rumah panjang (longhouse), iaitu struktur linear yang besar dan panjang, yang menempatkan beberapa keluarga dalam satu bangunan secara kolektif, dan menjadi lambang semangat komuniti serta budaya gotong-royong yang amat kuat dalam kalangan mereka. Menurut Chang (2003), rumah panjang bukan sahaja berfungsi sebagai tempat tinggal, tetapi juga sebagai pusat kegiatan sosial dan kebudayaan bagi masyarakat Dayak. Sementara itu, di Sabah, kaum Bajau Laut membina rumah-rumah di atas air yang sesuai dengan kehidupan maritim dan mobiliti tinggi mereka, manakala masyarakat Kadazan-Dusun yang tinggal di kawasan tanah tinggi membina rumah tradisional yang menggunakan bahan tempatan seperti buluh dan kayu, serta direka bentuk untuk menyesuaikan diri dengan iklim sejuk dan curam tanah di kawasan pergunungan (Jabatan Warisan Negara, 2018). Secara keseluruhannya, rumah tradisional di Malaysia bukan sahaja memenuhi keperluan persekitaran dan fungsi sosial, tetapi turut mencerminkan kekayaan budaya, seni, dan warisan masyarakat. Kepelbagaian reka bentuk mengikut negeri dan etnik menunjukkan bagaimana seni bina tradisional menjadi wahana ekspresi budaya dan identiti tempatan. Dalam konteks pemeliharaan warisan budaya, rumah tradisional perlu dikaji, didokumentasikan, dan dipulihara agar tidak hilang ditelan arus pemodenan.

2.3 RUMAH TRADISIONAL MELAYU DI MELAKA

Rumah tradisional Melayu di Melaka, atau lebih dikenali sebagai Rumah Melaka, merupakan hasil seni bina vernakular yang lahir daripada adaptasi masyarakat Melayu terhadap alam sekitar, keperluan kehidupan harian, serta pengaruh budaya luar. Bentuk asasnya tetap mengekalkan elemen tradisional Melayu seperti struktur bertiang, penggunaan kayu keras tempatan, serta bumbung tinggi yang direka untuk pengudaraan semula jadi dan perlindungan daripada cuaca tropika (Fairus Mamat, 2011). Menurut Fairus Mamat (2011), ciri paling menonjol rumah tradisional Melaka ialah bentuk bumbungnya yang panjang dan kehadiran unsur-unsur seni bina dari Bugis, Jambi, Riau, dan Minangkabau. Pengaruh budaya Cina juga jelas kelihatan, khususnya pada reka bentuk tangga batu bersalut jubin. Selain itu, rumah limas yang turut terdapat di Melaka menunjukkan pengaruh dari seni bina Bugis, Banjar, Jawa dan

juga Belanda, menjadikan rumah tradisional ini sebagai satu bentuk warisan seni bina yang mencerminkan sejarah hubungan silang budaya yang panjang. Struktur rumah tradisional di Melaka walaupun mempunyai pelbagai bentuk seperti Rumah Bujang, Rumah Berbandung Dua dan Rumah Berbandung Tiga, namun semuanya mengekalkan ciri-ciri asas yang sama, iaitu bertiang, berbumbung curam, berlantai tinggi dan menggunakan bahan binaan semula jadi seperti kayu cengal, merbau, damar laut dan sebagainya (Smith, A. etal. 2024). Rumah-rumah ini direka untuk tahan lama dan sesuai dengan iklim setempat, serta melambangkan kedudukan sosial pemiliknya.

Struktur rumah tradisional Melaka juga terbahagi secara vertikal kepada tiga bahagian utama, iaitu penggalan tiang, penggalan badan, dan penggalan bumbung. Bahagian penggalan tiang terdiri daripada tiang-tiang utama yang dilapik dengan batu asas, lengkap dengan sistem rasuk dan gelegar yang menyokong lantai rumah. Bahagian badan pula merupakan ruang yang menempatkan aktiviti utama keluarga, dengan pembahagian fungsional seperti dapur, ibu rumah, dan serambi. Penggalan bumbung pula terdiri daripada struktur atap yang tinggi dan curam, berfungsi untuk pengudaraan dan perlindungan daripada hujan. Gaya seni bina ini memperlihatkan kefungsi rumah Melayu sebagai tempat tinggal, tempat pertemuan sosial, serta lambang warisan keluarga. Pembahagian ini turut mencerminkan susun atur sosial dan budaya masyarakat Melayu tradisional yang sangat mementingkan struktur hierarki dan keselesaan dalam kediaman (Jabatan Warisan Negara, 2018; Zainudin, 2016). Dalam aspek hiasan dan pembahagian ruang, Fairus Mamat (2011) menegaskan bahawa bendul, pintu, dan tingkap berperanan bukan sahaja sebagai unsur seni bina, tetapi juga simbolik budaya. Bendul menjadi penanda sempadan antara ruang dalam rumah, manakala tingkap yang banyak serta boleh dibuka ke luar memberikan pencahayaan dan pengudaraan maksimum. Reka bentuk kisi-kisi dan ukiran halus pada anjung dan serambi menonjolkan aspek estetika yang diwarisi, selain berfungsi sebagai pelindung keselamatan.

Rajah 2: Struktur binaan dan susun atur ruang rumah tradisional Melayu

Sumber: Google Images (2024)

Bumbung rumah tradisional Melaka termasuk dalam kategori bumbung panjang (long-roofed house) dengan tulang perabung yang lurus dan mendatar, dikenali sebagai tara, mempunyai sudut condong antara 50° hingga 60°, serta dilitupi dengan atap daun nipah atau rumbia walaupun beberapa rumah moden kini menggunakan genting atau zink. Di bawah bumbung ini pula terdapat ruang loteng yang sering dimanfaatkan sebagai tempat menyimpan barang atau tempat tidur bagi tetamu lelaki bujang. Reka bentuk ini bukan sahaja mengoptimumkan pengudaraan semula jadi dan penyaliran air hujan, tetapi juga mencerminkan kefungsiian dan kreativiti adaptif dalam seni bina tradisional Melayu (Khairudin, Salleh & Aripin, 2018). Selain daripada pembahagian secara menegak, struktur rumah tradisional Melaka turut menunjukkan pembahagian ruang secara mendatar mengikut saiz dan fungsi unit rumah misalnya Rumah Bujang yang hanya berfungsi sebagai satu unit bangunan utama, manakala Rumah Berbandung Dua dan Berbandung Tiga pula memiliki lebih banyak ruang seperti serambi, dapur dan pelantar yang menghubungkan setiap unit. Pembahagian ruang ini menegaskan nilai kekeluargaan, sistem patriarki serta adat resam dalam masyarakat Melayu Melaka. Kajian oleh Nasir & Teh (1997) menjelaskan bahawa ruang seperti anjung (porch), serambi gantung (verandah) dan rumah ibu (ruang utama) dibahagikan mengikut keperluan sosial dengan ketat di mana ruang depan digunakan untuk lelaki dan tetamu, manakala dapur serta pelantar belakang menjadi domain perempuan yang melambangkan struktur sosial tradisional (Said, I., & Embi, N. (2008)

Kesimpulannya, rumah tradisional Melayu di Melaka bukan sahaja menjadi tempat tinggal, tetapi juga lambang budaya, sosial dan sejarah masyarakat Melayu. Keunikan reka bentuknya yang dipengaruhi pelbagai budaya dan disesuaikan dengan keperluan setempat menjadikan rumah ini antara warisan budaya paling berharga yang wajar dipelihara dan dihargai oleh generasi akan datang (Nasir & Teh, 1997).

2.4 KONSEP PERUBAHAN FUNGSI BANGUNAN WARISAN

Konsep perubahan fungsi atau functional transformation merujuk kepada penyesuaian ruang dan penggunaan sesebuah bangunan untuk tujuan baharu selari dengan perkembangan semasa masyarakat. Berbeza dengan pendekatan adaptive reuse yang formal dan dipandu piawaian konservasi seperti kes bangunan kolonial di George Town dan Bandar Hilir Melaka, rumah tradisional Melayu di Kampung Morten tidak melalui proses adaptive reuse secara menyeluruh, sebaliknya mengalami perubahan fungsi secara tidak rasmi dan organik apabila sebahagian daripada rumah ini diubahsuai menjadi homestay, kafe komuniti atau galeri tempatan. Azizi et al. (2015) menegaskan bahawa walaupun penyesuaian fungsi sebegini dapat memelihara struktur asal dan mengelakkan keruntuhan bangunan, tanpa panduan konservasi yang sistematik risiko penghakisan elemen seni bina dan nilai warisan adalah tinggi. Selain itu, Yunos et al. (2010) menyatakan bahawa contoh pengubahsuaian bangunan warisan komersial seperti rumah kedai di Melaka dan George Town yang masih mengekalkan ciri seni bina asal menunjukkan bahawa perubahan fungsi perlu dilaksanakan secara berhati-hati agar estetika dan identiti sejarah tidak terjejas. Oleh itu, bagi memastikan nilai budaya dan sejarah rumah tradisional di Kampung Morten terus terpelihara, pendekatan perubahan fungsi yang berstruktur dan berpanduan prinsip pemuliharaan warisan amat diperlukan.

Terdapat beberapa faktor utama yang mendorong kepada perubahan fungsi bangunan warisan, antaranya faktor ekonomi, pelancongan dan urbanisasi. Dari sudut ekonomi, pemilik bangunan warisan sering berdepan dengan kos penyelenggaraan yang tinggi dan kekangan dana untuk pemuliharaan. Menurut Ismail dan Ahmad (2006), adaptasi fungsi membolehkan pemilik menjana pendapatan baharu melalui kegunaan komersial seperti restoran atau tempat penginapan, yang secara langsung dapat membantu menampung kos pemuliharaan struktur tersebut. Dari segi pelancongan, kerajaan negeri dan pihak berkuasa tempatan turut menggalakkan adaptasi fungsi sebagai strategi memajukan industri pelancongan berasaskan warisan (Idid, 1996). Sementara itu, tekanan pembangunan dan urbanisasi juga mendorong pemilik bangunan warisan untuk menyesuaikan struktur lama dengan kehendak pembangunan

bandar agar tidak ditinggalkan usang (Jamaludin et al., 2014). Walaupun mempunyai banyak kelebihan, perubahan fungsi bangunan warisan turut menimbulkan kesan positif dan negatif. Kesan positifnya termasuk pemeliharaan bangunan bersejarah daripada kemusnahan, pewarisan elemen budaya kepada generasi seterusnya serta merangsang pertumbuhan ekonomi setempat (Azizi et al., 2015). Namun, kesan negatif juga wujud apabila proses adaptasi dijalankan secara tidak sensitif terhadap nilai asal bangunan tersebut. Yunos et al. (2010) menyatakan bahawa dalam beberapa kes, pengubahsuaian struktur asal secara berlebihan mengakibatkan kehilangan keaslian reka bentuk serta mengaburkan naratif sejarah bangunan. Selain itu, terdapat juga risiko komersialisasi keterlaluan yang menjejaskan nilai simbolik bangunan warisan tersebut.

Rumah tradisional Melayu di Melaka merupakan contoh menarik bagaimana perubahan fungsi boleh berlaku dengan penuh berhati-hati dan hormat terhadap nilai budaya. Rumah Melaka misalnya, dengan bumbung panjang, ukiran kayu yang rumit dan susun atur ruang yang berhierarki, mencerminkan simbolisme budaya dan sosial masyarakat Melayu dahulu (Fairus Mamat, 2011). Elemen-elemen ini, termasuk tangga bersalut jubin dan struktur tiang kayu cengal atau merbau, menunjukkan campuran pengaruh seni bina Bugis, Jambi dan Cina yang kaya. Menurut Fairus Mamat (2011), dalam beberapa kes, rumah tradisional ini diubahsuai untuk dijadikan inap desa (homestay), galeri komuniti atau pusat kebudayaan. Namun, adaptasi ini dilakukan dengan mengekalkan struktur asal seperti ruang ibu rumah, dapur dan anjung, selain mengekalkan penggunaan bahan binaan tradisional seperti papan dan atap nipah. Simbolisme budaya dalam reka bentuk rumah warisan seperti Rumah Melaka juga tidak harus diabaikan dalam proses adaptasi. Ruang serambi dan anjung yang terbuka misalnya, bukan sekadar ruang fizikal, tetapi menjadi simbol keterbukaan masyarakat Melayu terhadap tetamu dan hubungan sosial (Idid, 1996). Oleh itu, jika ruang ini ditutup atau diubah untuk tujuan komersial, ia boleh menjejaskan makna budaya asal yang terkandung dalam reka bentuk tersebut. Justeru, pendekatan perubahan fungsi mestilah dilakukan secara berhati-hati dengan merujuk kepada prinsip pemuliharaan yang mapan dan berpandukan dokumentasi sejarah.

Secara kesimpulanya, perubahan fungsi bangunan warisan perlu dilihat sebagai satu kaedah strategik dan bertanggungjawab dalam memastikan kelangsungan bangunan bersejarah dalam dunia moden. Dengan pendekatan yang betul, bangunan-bangunan warisan seperti rumah tradisional Melayu di Melaka dapat terus berfungsi dalam kehidupan masa kini tanpa mengorbankan identiti dan nilai sejarahnya.

2.5 TAPAK WARISAN DUNIA UNESCO DI MELAKA

Melaka telah diiktiraf sebagai Tapak Warisan Dunia oleh UNESCO pada 7 Julai 2008 bersama-sama George Town, Pulau Pinang, di bawah kategori “Bandar Bersejarah Selat Melaka”, sebagai pengiktirafan terhadap kepentingan sejarah, budaya, dan seni bina di kawasan tersebut (UNESCO, 2008). Pengiktirafan ini bukan sahaja menghargai sejarah pelabuhan penting di Asia Tenggara yang menjadi titik temu antara tamadun Timur dan Barat sejak abad ke-15 (Morshidi & Paridah, 2017), tetapi turut menyerlahkan kekayaan budaya tempatan yang masih bertahan sehingga hari ini (Kaur, 2014). Dalam konteks ini, Kampung Morten, satu-satunya perkampungan tradisional Melayu yang masih wujud di pusat bandar Melaka, menjadi simbol penting kepada kesinambungan komuniti Melayu di tengah-tengah pembangunan moden. Rumah-rumah tradisional di Kampung Morten bukan sahaja mempamerkan seni bina vernakular Melayu seperti struktur bertiang, bumbung limas dan ukiran kayu halus, malah turut mencerminkan gaya hidup serta nilai budaya masyarakat Melayu yang diwarisi turun-temurun (Mohd Johari & Mohamed, 2021). Walaupun kebanyakan usaha pemuliharaan tertumpu kepada bangunan kolonial dan rumah kedai, kedudukan Kampung Morten dalam zon Tapak Warisan Dunia menjadikan rumah tradisional ini wajar dilindungi sebagai aset warisan yang mewakili identiti komuniti asal Melaka (Jabatan Warisan Negara, 2020). Oleh itu, pemeliharaan dan pengiktirafan terhadap rumah tradisional di Kampung Morten perlu diseimbangkan dengan pembangunan pelancongan agar warisan budaya yang hidup ini tidak terpinggir, sebaliknya terus diangkat selaras dengan prinsip UNESCO dalam melindungi nilai ketara dan tidak ketara sesuatu tapak warisan (UNESCO, 2019).

UNESCO mengiktiraf Melaka berdasarkan beberapa kriteria utama yang menekankan nilai signifikan warisan sejarahnya. Antaranya ialah kriteria (ii), yang merujuk kepada peranan penting Melaka dalam pertukaran nilai-nilai manusia melalui interaksi budaya, terutamanya antara komuniti Melayu, Cina, India serta kuasa-kuasa kolonial seperti Portugis, Belanda dan British (UNESCO, 2008). Selain itu, kriteria (iii) pula menonjolkan warisan budaya yang hidup dan kepelbagaian tradisi, seni bina serta aktiviti sosial yang masih diteruskan hingga kini. Ciri-ciri seperti rumah tradisional, bangunan kolonial, gereja lama, masjid dan kuil yang dibina bersebelahan menggambarkan keharmonian berbilang budaya dan simbol perpaduan masyarakat. Melaka juga memenuhi kriteria (iv), kerana bandar ini dianggap sebagai contoh luar biasa kepada gabungan seni bina dan susun atur bandar yang mencerminkan pelbagai era

kolonial dan pengaruh budaya Asia (Mootar, 2019). Kesan pengiktirafan ini dapat dilihat dengan ketara dalam sektor pelancongan tempatan. Sejak tahun 2008, jumlah kedatangan pelancong ke Melaka meningkat secara mendadak, sekali gus menjadikan pelancongan sebagai pemangkin utama pembangunan ekonomi negeri ini. Pelancongan warisan kini menjadi teras kepada strategi pembangunan bandar, dan pelbagai inisiatif pemuliharaan telah dijalankan untuk memastikan kelestarian nilai sejarah dan budaya Melaka. Sebagai contoh, usaha pemuliharaan Bangunan Stadthuys, A’Famosa, dan Jonker Walk telah dipertingkatkan untuk memberi pengalaman sejarah yang autentik kepada pelancong (Zainal Abidin, 2015). Melalui peningkatan infrastruktur, penyediaan perkhidmatan pelancongan serta penganjuran acara kebudayaan, pendapatan ekonomi penduduk setempat turut meningkat, di samping menggalakkan peluang pekerjaan dalam sektor pelancongan dan hospitaliti.

Namun begitu, perkembangan pelancongan yang pesat turut menimbulkan beberapa cabaran terhadap kelestarian warisan tempatan. Antara isu yang sering dibangkitkan termasuklah tekanan terhadap struktur bangunan lama akibat pembangunan komersial berlebihan, peningkatan kos sara hidup bagi penduduk tempatan, serta kemungkinan kehilangan identiti budaya akibat komersialisasi berlebihan (Orbasli, 2008). Dalam konteks ini, pengurusan tapak warisan secara lestari dan holistik amat diperlukan, termasuk kawalan terhadap pembangunan baru, pelaksanaan dasar pelancongan mampan, serta penglibatan aktif komuniti dalam proses pemeliharaan. Kesimpulanya, pengiktirafan Melaka sebagai Tapak Warisan Dunia oleh UNESCO telah membuka lembaran baharu dalam sejarah pemeliharaan warisan negara. Ia bukan sahaja mengangkat Melaka di peringkat antarabangsa, malah membangkitkan kesedaran awam terhadap kepentingan menghargai dan memelihara nilai-nilai sejarah, budaya dan seni bina yang terdapat di bandar ini. Pelancongan warisan di Melaka perlu terus dipandu oleh prinsip kelestarian agar nilai-nilai unik yang diwarisi sejak turun-temurun dapat terus dinikmati oleh generasi masa hadapan.

2.6 KAMPUNG MORTEN SEBAGAI WARISAN BANDAR

Kampung Morten merupakan sebuah kampung warisan yang terletak di tengah-tengah Bandaraya Melaka dan menjadi antara kawasan pemuliharaan bandar yang signifikan dalam sejarah pembangunan warisan di Malaysia. Kampung ini dinamakan sempena nama seorang pegawai penjajah British, Frederick Joseph Morten, yang berperanan dalam pembangunan semula kawasan tersebut pada awal abad ke-20 (Mohd Isa, 2017). Walaupun terletak dalam kawasan bandar yang semakin moden dan pesat membangun, Kampung Morten masih

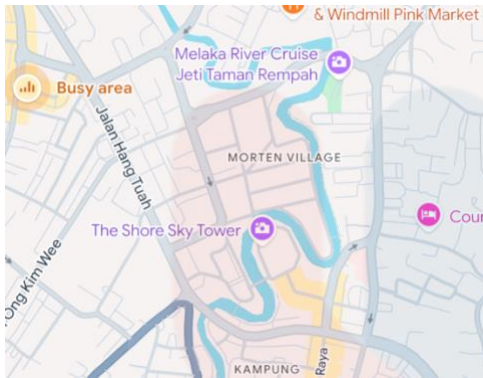
mengekalikan identiti perkampungan tradisional Melayu, sekali gus menjadikannya sebagai simbol kesinambungan warisan sejarah dan budaya tempatan yang amat berharga. Dari segi sejarah, Kampung Morten mula dibuka pada tahun 1920-an oleh Haji Hashim bin Dato' Demang Haji Abdul Ghani bersama beberapa peneroka awal. Mereka telah membangunkan kampung ini atas tanah paya yang ditebus guna dengan kerjasama pihak British. Sejak itu, Kampung Morten berkembang sebagai penempatan masyarakat Melayu kelas pertengahan, dan sebahagian besar daripada penduduk asalnya adalah pegawai kerajaan, guru dan pedagang (Nik Mahmood, 2018). Perkembangan sejarah ini telah membentuk satu komuniti yang bersatu padu, beridentiti Melayu, dan mengekalikan cara hidup tradisional yang diwarisi dari generasi ke generasi. Malah, kampung ini juga menjadi tapak penting dalam kajian antropologi dan sosiologi kerana keupayaannya mengekalikan budaya hidup kampung dalam suasana bandar moden.

Identiti komuniti di Kampung Morten sangat terikat kepada warisan sejarah dan nilai-nilai tradisi. Menurut Omar (2021), penduduk Kampung Morten memainkan peranan penting dalam memastikan kelangsungan budaya melalui amalan kehidupan harian, seperti sambutan perayaan, adat resam Melayu, serta aktiviti gotong-royong yang masih dijalankan sehingga kini. Selain itu, keunikan Kampung Morten juga terletak pada keupayaannya menyesuaikan diri dengan perubahan zaman tanpa mengorbankan nilai tradisi. Hal ini menjadikan kampung ini satu-satunya perkampungan Melayu tradisional yang terselamat daripada arus pemodenan agresif di tengah bandaraya Melaka, dan ini menambah nilainya sebagai warisan bandar. Antara tarikan utama Kampung Morten ialah rumah-rumah tradisional Melayunya yang masih kukuh dan terpelihara dengan baik. Rumah-rumah ini dibina mengikut seni bina tradisional Melayu yang menampilkan ciri-ciri seperti bumbung limas, tangga batu, ukiran kayu halus, dan struktur rumah yang bertiang tinggi. Salah satu contoh terbaik ialah Villa Sentosa, yang berfungsi sebagai rumah muzium dan menempatkan pelbagai barangan antik serta mempamerkan cara hidup masyarakat Melayu terdahulu (Zulkifli, 2019). Seni bina rumah-rumah ini tidak hanya bersifat estetika, tetapi juga berfungsi sebagai lambang kepada falsafah hidup masyarakat Melayu yang menitikberatkan keselarasan dengan alam, keindahan seni, dan keteraturan sosial.

Kampung Morten turut diiktiraf sebagai kawasan warisan di bawah Enakmen Pemuliharaan dan Pemugaran Bangunan Warisan Negeri Melaka, sekali gus memberikan perlindungan undang-undang terhadap pembangunan yang boleh mengancam kelestarian kawasan tersebut.

Menurut Jabatan Warisan Negara (2020), langkah pemuliharaan yang dijalankan bukan sahaja melibatkan aspek fizikal bangunan, tetapi juga usaha mendokumentasikan sejarah lisan, adat resam dan aktiviti kebudayaan masyarakat setempat. Pemeliharaan ini penting bagi memastikan generasi masa hadapan dapat terus menikmati serta memahami nilai-nilai budaya yang terkandung dalam warisan tersebut. Kesimpulannya, Kampung Morten merupakan contoh terbaik bagaimana sebuah komuniti tradisional dapat mengekalkan identitinya dalam landskap bandar moden. Ia bukan sahaja berperanan sebagai lokasi pelancongan warisan yang penting, tetapi juga sebagai bukti hidup kepada warisan sejarah, seni bina dan budaya Melayu yang kaya. Oleh itu, usaha berterusan untuk memulihara Kampung Morten bukan sekadar melibatkan pemuliharaan fizikal, tetapi juga perlu merangkumi aspek sosial dan budaya komuniti yang menjadi nadi kepada kewujudannya. Pada masa kini, Kampung Morten telah mengalami beberapa transformasi penting yang dilihat melalui perubahan fungsi kediaman tradisional kepada ruang komersial seperti homestay, restoran, galeri pelancongan dan muzium mini seperti Villa Sentosa. Perubahan ini bertujuan untuk menampung keperluan pelancongan bandar, di samping memberi peluang ekonomi baharu kepada penduduk setempat. Dari sudut struktur fizikal, wujud penyesuaian seperti penggunaan atap zink menggantikan daun nipah, pemasangan penghawa dingin, serta pengubahsuaian dalaman rumah yang lebih moden. Walau bagaimanapun, banyak elemen seni bina tradisional seperti tiang kayu, serambi, dan pelan lantai asal masih dikekalkan bagi memastikan identiti Melayu tetap utuh. Dari aspek sosial, meskipun terdapat perubahan corak kehidupan akibat peningkatan pelancongan dan pembangunan bandar di sekelilingnya, semangat kejiranan, aktiviti komuniti dan amalan budaya masih dapat dilihat dalam kalangan penduduk. Keunikan ini menjadikan Kampung Morten sebagai tapak warisan hidup yang bukan sahaja relevan kepada sejarah Melaka, malah menyumbang kepada pendidikan budaya, penyelidikan dan pelancongan berasaskan komuniti (Jabatan Warisan Negara, 2019).

MALAYSIA
UNIVERSITI
KELANTAN

Pemandangan Kampung Morten dari udara (Google Earth)

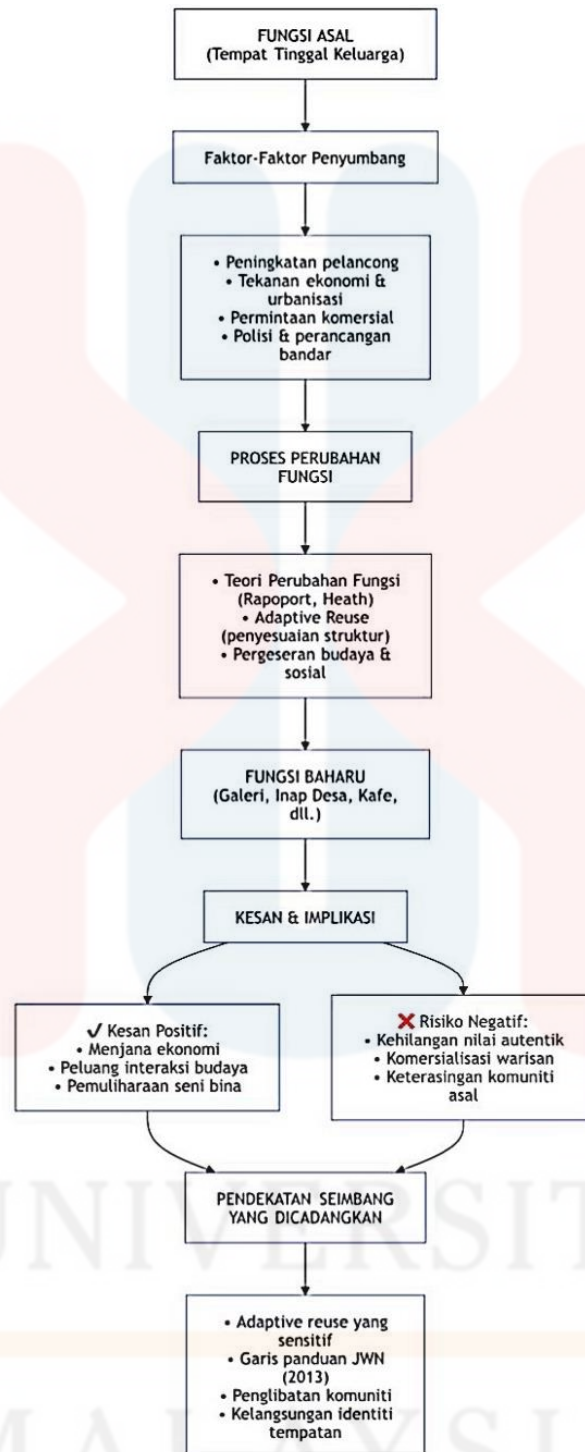
Rajah 3: Lokasi Kampung Morten yang terletak berhampiran Sungai Melaka dan dikelilingi oleh pembangunan bandar dapat dilihat dengan jelas menerusi Google Maps

Sumber: Google, (2025).

2.7 TEORI KAJIAN

Dalam kajian ini, pengkaji menggunakan Teori Perubahan Fungsi (Functional Change Theory) untuk menganalisis transformasi rumah tradisional di Kampung Morten daripada fungsi asal sebagai kediaman kepada fungsi baharu yang lebih komersial, selari dengan perubahan konteks sosioekonomi dan tekanan industri pelancongan. Teori ini menekankan bahawa sesebuah ruang atau bangunan akan mengalami perubahan fungsi apabila berlaku pergeseran keperluan pengguna atau faktor persekitaran yang berubah, seperti peningkatan pelancong, urbanisasi, dan permintaan ekonomi baharu (Rapoport, 1982; Heath, 2001). Teori ini menjadi kerangka penting dalam memahami perubahan struktur dan penggunaan ruang dalam sesebuah komuniti warisan kerana ia merangkumi bukan sahaja aspek fizikal bangunan tetapi juga dimensi budaya dan sosial yang berubah akibat tekanan pembangunan moden. Dalam konteks rumah tradisional, perubahan fungsi ini merangkumi pemindahan peranan rumah sebagai tempat tinggal keluarga kepada fungsi baharu seperti galeri, inap desa, kafe, atau ruang pameran budaya. Menurut Remali et al. (2016), perubahan fungsi seperti ini lazim berlaku dalam kawasan bersejarah yang sedang mengalami pelancongan intensif, dan ia boleh memberikan manfaat ekonomi tetapi juga membawa risiko terhadap kehilangan nilai autentik dan sosial komuniti asal. Walaupun pendekatan seperti adaptive reuse sering dikaitkan dengan perubahan fungsi bangunan, pendekatan ini sebenarnya merupakan salah satu cabang pelaksanaan dalam teori perubahan fungsi, khususnya dari sudut pemeliharaan seni bina dan struktur bangunan.

Adaptive reuse merujuk kepada penyesuaian struktur lama kepada kegunaan baharu secara sensitif tanpa mengabaikan elemen sejarah dan seni binanya. Di Malaysia, garis panduan oleh Jabatan Warisan Negara (2013) menekankan bahawa sebarang perubahan fungsi harus mengambil kira pemeliharaan bahan binaan asal, reka bentuk seni bina tempatan, dan penglibatan komuniti agar warisan tidak sekadar menjadi produk pelancongan semata-mata, tetapi terus hidup dalam masyarakat. Kajian oleh Adlin Baizura Ariffin et al. (2020) menunjukkan bahawa pendekatan perubahan fungsi yang dirancang dengan teliti mampu mengekalkan kesinambungan nilai budaya sambil merangsang ekonomi tempatan. Sebagai contoh, beberapa rumah tradisional di Kampung Morten telah ditukar kepada homestay dan galeri budaya tanpa menanggalkan elemen asal seperti ukiran kayu, bumbung limas, dan pelan lantai tradisional. Transformasi ini bukan sahaja menarik pelancong, tetapi juga menjadi ruang interaksi budaya antara komuniti tempatan dan pengunjung luar, seperti disokong oleh Morshidi & Paridah (2017) yang menekankan pentingnya adaptasi budaya dalam pemuliharaan komuniti bandar warisan. Secara keseluruhannya, penggunaan Teori Perubahan Fungsi dalam kajian ini adalah tepat kerana ia memberikan kerangka konseptual untuk memahami perubahan yang berlaku bukan sahaja dari aspek fizikal rumah, tetapi juga dari sudut nilai budaya, pemilikan ruang, dan kelangsungan identiti komuniti dalam arus pelancongan moden. Ia membantu merumuskan strategi yang holistik dan seimbang antara keperluan ekonomi, pemuliharaan warisan, serta kesinambungan jati diri masyarakat tempatan (Heath, 2001; Jabatan Warisan Negara, 2013).

Rajah 4: Aplikasi Teori Perubahan Fungsi Rumah Tradisional di Kampung Morten

Sumber: Heath, (2001)

BAB 3

METODOLOGI KAJIAN

3.1 PENGENALAN

Bab ini menghuraikan metodologi kajian yang digunakan bagi meneliti perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten, Melaka, yang merupakan sebahagian daripada Tapak Warisan Dunia UNESCO. Metodologi kajian merangkumi pendekatan penyelidikan, kaedah pengumpulan data, reka bentuk kajian, kaedah analisis data, serta instrumen kajian yang digunakan bagi mencapai objektif penyelidikan. Metodologi merujuk kepada teknik sistematik untuk mengumpul, menganalisis, dan mentafsir data bagi menyokong dapatan kajian. Menurut Nazaruddin S.H (1974), metodologi berasal daripada perkataan Yunani, iaitu “meta” yang bermaksud ‘dengan’, “odos” bermaksud ‘jalan’, dan “logos” bermaksud ‘ilmu’. Oleh itu, metodologi membawa erti ilmu mengenai kaedah atau pendekatan saintifik dalam penyelidikan. Menurut Kamus Dewan (2021), metodologi ialah ilmu tentang kaedah atau prinsip dalam sesuatu kajian. Ahmad Mahdzan Ayob (1993) menjelaskan bahawa kaedah kajian ialah langkah atau prosedur sistematik untuk mencapai objektif kajian berdasarkan prinsip sains. Maka, metodologi yang terancang penting untuk memastikan kajian dijalankan secara terarah, sahih dan boleh dipercayai (Nazaruddin S.H & Teuku Iskandar, n.d.).

3.2 PENDEKATAN KAJIAN

Kajian ini menggunakan pendekatan etnografi bagi memahami secara mendalam perubahan fungsi, struktur, dan hiasan rumah tradisional di Kampung Morten, Melaka. Pendekatan kualitatif membolehkan penyelidik meneliti makna sosial, budaya dan ekonomi yang tersembunyi di sebalik transformasi yang berlaku ke atas rumah tradisional, manakala pendekatan etnografi pula memberi peluang untuk mendalami kehidupan masyarakat setempat melalui pemerhatian, interaksi langsung dan penceritaan pengalaman secara naratif (Creswell, 2014; Denzin & Lincoln, 2011). Dalam konteks kajian kes di Kampung Morten, pendekatan etnografi ini amat sesuai kerana kawasan ini merupakan penempatan tradisional Melayu yang telah mengalami transformasi pesat akibat pembangunan pelancongan selepas pengiktirafan Melaka sebagai Tapak Warisan Dunia UNESCO pada tahun 2008. Oleh itu, pemerhatian terhadap cara hidup harian, penggunaan ruang, serta persepsi pemilik rumah terhadap perubahan fungsi seperti penukaran rumah kediaman kepada inap desa, galeri warisan, dan

kafe pelancongan dapat memberikan gambaran yang jelas tentang pergeseran identiti budaya dan nilai estetika seni bina tradisional. Melalui temu bual mendalam, pemerhatian lapangan dan dokumentasi visual, pendekatan ini membolehkan penyelidik memahami bagaimana komuniti tempatan menyesuaikan diri dengan keperluan ekonomi moden sambil berusaha mengekalkan elemen-elemen seni bina tradisional seperti ukiran kayu, serambi, bumbung limas, dan warna tradisi. Seperti yang dijelaskan oleh Hammersley dan Atkinson (2007), etnografi memberi penekanan kepada kajian dalam konteks semula jadi (natural setting), menjadikan kaedah ini relevan untuk menyelami makna di sebalik perubahan dalam persekitaran budaya dan fizikal Kampung Morten. Pendekatan ini juga membolehkan pengkaji mengenal pasti konflik atau cabaran yang dihadapi oleh penduduk dalam mengekalkan ciri-ciri warisan sambil memenuhi kehendak industri pelancongan. Kajian ini memberi perhatian kepada bagaimana nilai warisan dapat dipertahankan tanpa menjejaskan kelangsungan ekonomi komuniti setempat, sejajar dengan prinsip pelancongan lestari dan pemuliharaan warisan budaya yang digariskan oleh UNESCO (UNESCO, 2012).

3.2.1 Etnografi

Menurut Salma (2023), pendekatan etnografi membolehkan penyelidik memahami struktur sosial, budaya dan kehidupan seharian masyarakat melalui kaedah pemerhatian secara langsung, penyertaan dalam aktiviti komuniti, serta penceritaan naratif oleh penduduk setempat. Dalam konteks kajian ini, pendekatan etnografi digunakan bagi menyelami secara menyeluruh pengalaman dan perspektif komuniti Kampung Morten terhadap perubahan fungsi rumah tradisional mereka yang semakin banyak diubah suai menjadi inap desa, galeri pelancongan, kedai kraftangan mahupun kafe moden. Pendekatan ini membolehkan penyelidik bukan sahaja mendokumentasikan perubahan fizikal pada struktur rumah seperti pengubahsuaian serambi, bumbung limas, ukiran kayu dan susun atur dalaman, malah turut meneliti makna budaya dan emosi yang dikaitkan dengan setiap perubahan tersebut. Pemerhatian lapangan yang dijalankan dalam persekitaran semula jadi (natural setting), seperti yang ditekankan oleh Hammersley dan Atkinson (2007), memberi ruang kepada penyelidik untuk melihat bagaimana penduduk menjalani kehidupan harian mereka sambil menyesuaikan diri dengan tuntutan industri pelancongan yang semakin pesat. Sebagai contoh, hasil daripada pengamatan, penyelidik dapat memahami bagaimana pemilik rumah tradisional berdepan dilema antara memelihara ciri warisan binaan Melayu seperti tangga batu, tiang seri dan perincian kayu, dengan keperluan moden seperti penghawa dingin, pencahayaan komersial dan

lalu pelawat. Dengan pendekatan etnografi, semua interaksi dan perubahan ini direkodkan sebagai naratif yang mencerminkan identiti dan jati diri masyarakat Kampung Morten, yang kini berada di persimpangan antara pemodenan dan pemuliharaan warisan. Oleh itu, etnografi sangat penting untuk mendedahkan realiti budaya komuniti yang tidak dapat dilihat melalui data statistik semata-mata. (Windiani, W., & Farida Nurul, R. 2016)

3.3 REKABENTUK KAJIAN

Kajian ini menggunakan reka bentuk kajian kualitatif. Reka bentuk ini dipilih kerana ia membolehkan pengkaji meneliti secara mendalam fenomena perubahan fungsi rumah tradisional dalam konteks komuniti tertentu, iaitu di Kampung Morten, Melaka sebuah kawasan yang terletak dalam Tapak Warisan Dunia UNESCO. Reka bentuk kajian kualitatif menekankan pengumpulan data secara naturalistik dan interpretatif untuk memahami makna yang diberikan oleh individu atau kumpulan terhadap sesuatu fenomena (Creswell, 2014). Dalam konteks ini, pendekatan kualitatif membolehkan kajian ini menghasilkan data deskriptif melalui kaedah seperti temu bual separa berstruktur, pemerhatian lapangan, serta analisis dokumen seperti pelan pemuliharaan, peta sejarah, dan dokumen perancangan pelancongan. Teknik ini penting bagi memahami perspektif pemilik rumah, komuniti setempat, serta pihak berkuasa tempatan dalam menanggapi dan menyesuaikan diri terhadap perubahan fungsi rumah tradisional. Di samping itu, pendekatan etnografi digunakan bagi memberi tumpuan terhadap pengamatan mendalam terhadap budaya seharian masyarakat dan bagaimana perubahan fungsi rumah memberi kesan terhadap makna sosial, gaya hidup, serta nilai warisan yang diwarisi secara turun-temurun. Seperti yang dinyatakan oleh Idrus (2015), pendekatan etnografi amat sesuai digunakan dalam kajian seni bina dan budaya kerana ia mendedahkan realiti masyarakat melalui pengalaman dan naratif mereka sendiri. Penggunaan reka bentuk kajian campuran ini juga menyokong triangulasi data, iaitu data diperolehi daripada pelbagai sumber dan kaedah bagi meningkatkan kesahan (validity) dan kebolehpercayaan (reliability) dapatan kajian.

3.3.1 Kualitatif

Menurut Baharuddin, Ruskam dan Hassan (2015), pendekatan kualitatif memberi tumpuan kepada penerokaan yang mendalam terhadap pengalaman manusia, tafsiran sosial, serta makna yang tersembunyi di sebalik fenomena yang dikaji. Dalam kajian ini, pendekatan kualitatif digunakan untuk mengenal pasti dan memahami persepsi serta pandangan penduduk Kampung

Morten terhadap perubahan fungsi rumah tradisional mereka akibat pengaruh pelancongan, serta impaknya terhadap nilai warisan dan identiti seni bina Melayu. Melalui kaedah temu bual separa berstruktur, penyelidik dapat mengenal pasti pelbagai pandangan yang kompleks dan berlapis ada penduduk yang melihat perubahan ini sebagai peluang ekonomi yang menguntungkan, manakala yang lain menganggapnya sebagai satu bentuk kehilangan terhadap identiti asal kampung. Kaedah kualitatif juga melibatkan pengumpulan data melalui rakaman video, gambar, dan nota lapangan yang membolehkan penyelidik membina naratif yang lebih lengkap dan holistik mengenai perubahan yang berlaku dalam komuniti setempat (Pink, 2007). Contohnya, dalam temu bual dengan pemilik rumah tradisional yang telah menukar kediaman mereka kepada inap desa, penyelidik dapat memahami justifikasi ekonomi yang mendorong perubahan tersebut, cabaran dalam menyelenggara seni bina tradisional, serta keperluan menyesuaikan struktur rumah mengikut kehendak pelancong moden (Cohen, 1988). Pada masa yang sama, penyelidik juga dapat merasai kerisauan sesetengah penduduk yang bimbang terhadap kepupusan nilai estetika dan identiti kampung yang telah diwarisi turun-temurun (Lowenthal, 1998). Pendekatan kualitatif membolehkan penyelidik menyelami makna sosial dan budaya yang kompleks, serta mengenal pasti pertentangan antara pemuliharaan warisan dan keperluan pembangunan pelancongan. Dengan itu, pendekatan ini dapat memberikan gambaran yang lebih bernuansa tentang bagaimana keseimbangan antara pemeliharaan identiti budaya dan pembangunan ekonomi dapat dicapai, khususnya dalam konteks Kampung Morten yang terletak dalam kawasan Tapak Warisan Dunia UNESCO (Timothy & Boyd, 2003).

3.4 KAEDAH KAJIAN

Kajian ini menggunakan dua kaedah utama dalam pengumpulan data iaitu temu bual separa berstruktur dan pemerhatian lapangan. Gabungan kedua-dua kaedah ini membolehkan pengkaji mendapatkan data yang menyeluruh, mendalam dan pelbagai sumber, sesuai dengan pendekatan kualitatif dan etnografi yang digunakan.

3.4.1 Temu Bual

Temu bual separa berstruktur 8 orang informan dijalankan bersama pemilik rumah tradisional di Kampung Morten, yang telah melakukan ubah suai pada rumah mereka, serta pegawai agensi pelancongan dan warisan, seperti wakil Majlis Bandaraya Melaka Bersejarah (MBMB) atau Perbadanan Muzium Melaka (PERZIM). Temu bual ini bertujuan untuk mengenal pasti faktor perubahan fungsi rumah, pandangan terhadap kesan pelancongan, serta

pendekatan pemeliharaan identiti seni bina. Temu bual separa berstruktur memberikan ruang fleksibiliti kepada responden untuk berkongsi pandangan dan pengalaman peribadi mereka, yang merupakan kekuatan utama pendekatan kualitatif (Merriam, 2009). Protokol temu bual disediakan lebih awal, namun pengkaji juga memberi ruang kepada jawapan terbuka yang boleh membawa kepada tema-tema baharu.

3.4.2 Pemerhatian Lapangan

Pemerhatian lapangan dijalankan secara langsung di Kampung Morten bagi mendokumentasikan keadaan fizikal rumah tradisional yang telah mengalami transformasi. Pemerhatian ini melibatkan aspek struktur luaran, hiasan dalaman, dan unsur seni bina Melayu tradisional yang telah disesuaikan dengan fungsi baharu seperti penginapan inap desa (homestay), muzium mini atau kedai kraf. Pengkaji juga akan mengambil gambar, merekod nota lapangan, dan menyertai aktiviti komuniti jika dibenarkan, bagi memahami nilai simbolik atau budaya di sebalik perubahan tersebut. Seperti yang dinyatakan oleh Spradley (1980), pemerhatian dalam etnografi penting untuk memahami makna sesuatu perlakuan atau perubahan dari sudut pandang komuniti itu sendiri.

3.5 KAEDAH PENGUMPULAN DATA

Dalam kajian ini, dua kaedah pengumpulan data telah digunakan, iaitu data primer dan data sekunder. Gabungan kedua-dua kaedah ini membolehkan pengkaji memperoleh gambaran yang lebih holistik, tepat dan menyeluruh terhadap perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten akibat pembangunan pelancongan, serta usaha pemeliharaan warisan budaya yang dijalankan. Pendekatan ini juga selaras dengan keperluan kajian etnografik yang menekankan pemahaman mendalam terhadap konteks sosial dan budaya komuniti tempatan.

3.5.1 Data Primer

Data primer merujuk kepada maklumat yang diperoleh secara langsung daripada sumber asal atau responden kajian. Menurut Rohana Yusof (2004), data primer ialah data yang berasal daripada sumber pertama atau asli, yang dikumpulkan khusus untuk menjawab persoalan kajian. Sumber data ini lazimnya melibatkan individu seperti informan atau responden yang terlibat secara langsung dengan isu yang dikaji, melalui teknik seperti temu bual, pemerhatian, dan soal selidik. Dalam kajian ini, data primer diperoleh melalui dua kaedah utama, iaitu temu

bual separa berstruktur dan pemerhatian lapangan. Temu bual dijalankan bersama pemilik rumah tradisional di Kampung Morten yang telah melakukan pengubahsuaian terhadap struktur atau fungsi asal rumah mereka. Temu bual turut melibatkan pegawai daripada agensi yang berkaitan dengan pelancongan dan warisan budaya seperti Perbadanan Muzium Melaka (PERZIM) dan Majlis Bandaraya Melaka Bersejarah (MBMB). Melalui temu bual ini, pengkaji dapat memahami secara mendalam motivasi, pendapat, dan pengalaman para pemilik rumah serta pandangan pihak berkepentingan terhadap impak pelancongan terhadap perubahan rumah tradisional di kawasan bersejarah ini. Selain temu bual, pemerhatian lapangan dijalankan untuk mendokumentasikan secara visual dan deskriptif perubahan fizikal terhadap seni bina rumah tradisional. Pengkaji meninjau secara langsung struktur rumah, reka bentuk dalaman, dan elemen hiasan, serta mengambil gambar dan membuat catatan lapangan. Pemerhatian ini penting untuk mengesahkan maklumat yang diperoleh dalam temu bual dan memberi gambaran kontekstual terhadap transformasi yang berlaku. Menurut Indriantoro dan Supomo (2010), data primer dianggap lebih tepat kerana ia dikumpulkan terus dari lokasi kajian dan memberikan maklumat terperinci, segar dan relevan. Hassan (2002) pula menegaskan bahawa data primer lazimnya mengandungi hasil wawancara, pemerhatian langsung, dan maklumat khusus mengenai informan yang tidak terdapat dalam dokumen rasmi. Oleh itu, penggunaan data primer dalam kajian ini memberi kekuatan dari segi ketulenan dan keaslian maklumat yang dikumpul.

3.5.2 Data Sekunder

Data sekunder pula merujuk kepada maklumat yang diperoleh daripada sumber yang telah sedia ada dan diterbitkan oleh individu atau institusi lain. Menurut Hassan (2002), data sekunder ialah data yang dikumpulkan bukan oleh penyelidik itu sendiri tetapi oleh pengkaji terdahulu atau institusi tertentu, dan digunakan untuk menyokong atau melengkapi data primer. Data ini boleh diperoleh melalui rujukan bahan bercetak seperti buku, artikel jurnal, tesis, laporan tahunan, dokumen kerajaan, dan juga bahan digital seperti laman sesawang rasmi, laporan organisasi serta arkib media. Dalam kajian ini, data sekunder digunakan untuk memberikan latar belakang dan konteks yang lebih luas terhadap isu yang dikaji. Antara sumber utama ialah buku ilmiah dan jurnal akademik yang membincangkan tentang rumah tradisional Melayu, pembangunan pelancongan di Melaka, serta konsep pemeliharaan warisan budaya. Selain itu, pengkaji turut merujuk kepada laporan dasar pelancongan negeri, dokumen UNESCO berkaitan Warisan Dunia, serta laporan tahunan daripada PERZIM dan MBMB.

Marican (2005) menjelaskan bahawa data sekunder amat berguna dalam membantu penyelidik membina rangka teori dan menilai dapatan kajian terdahulu sebagai perbandingan. Misalnya, statistik pelancongan, perubahan demografi penduduk Kampung Morten, serta sejarah pengiktirafan Melaka sebagai Tapak Warisan Dunia oleh UNESCO turut dianalisis sebagai data sekunder dalam kajian ini. Kajian kepustakaan (literature review) merupakan pendekatan utama dalam memperoleh data sekunder. Ia membolehkan pengkaji meneliti pelbagai penemuan lepas yang relevan dengan kajian semasa. Sebagai contoh, bagi mengkaji transformasi seni bina rumah tradisional, pengkaji merujuk kepada sumber seperti artikel dalam jurnal Jurnal Warisan dan Pelancongan, laporan PERZIM, dan sumber dalam talian seperti portal rasmi MBMB serta arkib digital mengenai Kampung Morten. Penggunaan data sekunder ini tidak hanya membantu menyokong dapatan data primer, tetapi juga memberikan maklumat latar yang penting dalam memahami sejauh mana perubahan rumah tradisional di Kampung Morten mencerminkan cabaran dan peluang dalam memelihara warisan budaya di tengah-tengah arus pembangunan pelancongan.

3.6 PENSAMPELAN KAJIAN

Menurut Merrigan dan Huston (2004), kaedah persampelan bebola salji merupakan satu pendekatan persampelan bukan rawak yang membolehkan pengkaji mengenal pasti informan secara berperingkat melalui jaringan sosial yang relevan. Dalam kajian ini, kaedah bebola salji dipilih kerana ia memberi kelebihan dalam mengenal pasti dan mengakses individu yang mempunyai pengalaman langsung dan mendalam terhadap perubahan rumah tradisional di Kampung Morten, terutamanya dalam konteks pengubahsuaian akibat pembangunan pelancongan (Noy, 2008). Proses pengambilan sampel bermula dengan mengenal pasti beberapa responden utama, iaitu pemilik rumah tradisional yang telah melalui proses pengubahsuaian struktur, fungsi, atau hiasan dalaman rumah mereka (Biernacki & Waldorf, 1981). Di samping itu, pegawai dari agensi pelancongan seperti Majlis Bandaraya Melaka Bersejarah (MBMB), Perbadanan Muzium Melaka (PERZIM), dan Jabatan Warisan Negara turut dikenalpasti sebagai informan utama kerana mereka terlibat dalam pengurusan dasar pelancongan dan pemeliharaan warisan di kawasan bersejarah seperti Kampung Morten. Melalui cadangan atau rujukan daripada informan awal ini, pengkaji kemudian dapat mengenal pasti individu lain yang berkaitan atau terlibat secara tidak langsung tetapi signifikan, seperti tukang rumah tempatan, aktivis komuniti, atau penduduk setempat yang menyaksikan perubahan sejak awal. Pemilihan teknik ini adalah bersesuaian dengan keperluan kajian yang

menumpukan kepada pemahaman mendalam terhadap konteks tempatan dan pengalaman individu, selari dengan pendekatan kualitatif dan reka bentuk kajian kes (Patton, 2002). Snowball sampling sangat sesuai digunakan apabila populasi sasaran bersifat tersorok atau mempunyai ciri khas yang sukar dikenal pasti secara terbuka (Atkinson & Flint, 2001).

Selain itu, kaedah ini juga berkait rapat dengan ketiga-tiga objektif kajian:

1. **Objektif 1:** Mengenal pasti faktor-faktor utama yang mendorong perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten.

Dengan menemubual pemilik rumah dan pihak berkaitan secara langsung melalui kaedah snowball, pengkaji dapat memperoleh maklumat berlapis dan berasaskan pengalaman sebenar tentang sebab-sebab ekonomi, sosial, dan pelancongan yang mendorong perubahan fungsi rumah contohnya daripada kediaman keluarga kepada rumah inap desa (homestay) atau kedai kraftangan.

2. **Objektif 2:** Mengkaji kesan perubahan dalam struktur rumah dan hiasan dalaman akibat penyesuaian kepada keperluan industri pelancongan.

Melalui informan yang terlibat secara langsung dalam proses pengubahsuaian atau pemantauan perubahan fizikal, seperti tukang kayu tempatan atau kontraktor yang sering bekerjasama dengan penduduk, pengkaji dapat memperoleh penjelasan teknikal serta naratif budaya mengenai impak perubahan tersebut terhadap seni bina tradisional.

3. **Objektif 3:** Mengenal pasti langkah-langkah pemuliharaan yang boleh dilakukan untuk mengekalkan identiti rumah tradisional di Kampung Morten.

Penggunaan snowball sampling juga membolehkan pengkaji menghubungi aktivis warisan, pihak berkuasa tempatan, dan penggiat pelancongan komuniti yang mungkin mempunyai cadangan, pengalaman atau inisiatif terdahulu berkaitan pemuliharaan rumah tradisional. Ini memberikan asas untuk merumuskan cadangan strategik dalam memelihara identiti Kampung Morten sebagai tapak warisan budaya.

3.7 INSTRUMEN KAJIAN

Menurut Suharsimi Arikunto (2005), instrumen kajian merujuk kepada alat atau mekanisme yang digunakan oleh penyelidik dalam proses pengumpulan data secara sistematik dan terancang. Pemilihan instrumen yang tepat amat penting dalam kajian kualitatif dan etnografi kerana ia menentukan ketepatan serta kedalaman data yang diperolehi. Kajian ini memfokuskan kepada pengaruh pembangunan pelancongan terhadap perubahan fungsi, struktur, dan identiti rumah tradisional di Kampung Morten. Oleh itu, pengumpulan data memerlukan pendekatan yang memberi tumpuan kepada pengalaman individu, pemerhatian kontekstual, dan bukti visual. Dua instrumen utama telah digunakan, iaitu temu bual berstruktur serta rakaman video dan gambar digital.

3.7.1 Panduan Temubual

Dalam kajian ini, panduan temu bual separa berstruktur digunakan sebagai salah satu instrumen utama untuk memperoleh data primer secara langsung daripada informan. Panduan ini merangkumi senarai soalan terbuka yang dirangka berdasarkan objektif kajian, tetapi tetap memberi ruang kepada penyelidik untuk menyesuaikan soalan mengikut konteks dan respons informan. Menurut Merriam (2009), penggunaan panduan temu bual dalam penyelidikan kualitatif membolehkan pengkaji mengekalkan fokus temu bual tanpa menyekat kelenturan perbualan yang diperlukan untuk meneroka makna yang lebih mendalam. Dalam konteks kajian ini, temu bual dijalankan secara bersemuka bersama pemilik rumah tradisional di Kampung Morten serta pegawai agensi pelancongan tempatan yang terlibat dalam pengurusan pelancongan dan warisan budaya. Temu bual dilaksanakan dalam suasana santai dan tidak formal bagi memastikan keselesaan informan, sekali gus menggalakkan perkongsian pengalaman secara terbuka. Rakaman audio digunakan untuk merekod perbualan, manakala catatan tambahan dicatat dalam buku nota lapangan. Pendekatan ini sejajar dengan sifat penyelidikan kualitatif dan etnografi yang menekankan pemahaman mendalam terhadap pengalaman serta naratif individu dalam konteks sosial dan budaya mereka.

Lampiran: Panduan Temu Bual Separuh Berstruktur Berdasarkan Objektif Kajian

No. Objektif Kajian

Tema Soalan

- 1 Mengenal pasti faktor-faktor utama yang mendorong perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten.
  - Faktor ekonomi atau komersial
  - Pengaruh pelancongan terhadap pemilik rumah
  - Perubahan gaya hidup dan keperluan moden
  - Pengaruh dasar kerajaan atau pihak berkuasa tempatan
- 2 Mengkaji kesan perubahan dalam struktur rumah dan hiasan dalaman akibat penyesuaian kepada keperluan dan industri pelancongan.
  - Perubahan seni bina fizikal dalaman
  - Penambahan elemen moden atau komersial
  - Reaksi pemilik rumah terhadap perubahan yang berlaku
  - Persepsi terhadap elemen warisan yang dikekalkan atau diubah
- 3 Mengenal pasti langkah-langkah pemuliharaan yang boleh dilakukan untuk mengekalkan identiti rumah tradisional di Kampung Morten.
  - Cadangan pemilik rumah untuk pemuliharaan
  - Peranan komuniti dalam mengekalkan identiti warisan
  - Harapan terhadap agensi kerajaan atau NGO
  - Kepentingan pemuliharaan dalam jangka panjang

3.7.2 Rakaman Video dan Gambar Digital

Rakaman video dan gambar digital digunakan sebagai instrumen sokongan penting dalam kajian ini bagi mendokumentasikan bukti visual yang berkaitan dengan perubahan fizikal dan suasana persekitaran rumah tradisional di Kampung Morten. Menurut Creswell (2013), dalam kajian etnografi, dokumentasi visual dapat memperkayakan data dan memberi gambaran yang lebih holistik terhadap konteks sosial dan budaya yang dikaji. Rakaman video dilakukan ketika sesi temu bual dan pemerhatian lapangan, khususnya untuk merakam keadaan sebenar rumah tradisional, perubahan pada seni bina dan hiasan dalaman, serta reaksi dan ekspresi informan ketika memberikan maklum balas. Gambar pula diambil menggunakan kamera digital untuk merekodkan visual struktur rumah yang telah diubah suai, termasuk elemen-elemen moden yang menggantikan elemen asal. Data visual ini tidak hanya berfungsi sebagai pelengkap kepada transkrip temu bual, malah membantu dalam proses triangulasi, iaitu proses mengesahkan ketepatan data melalui pelbagai sumber. Ia juga digunakan sebagai bahan sokongan dalam analisis dan pembentangan dapatan kajian. Penggunaan rakaman video dan gambar dalam kajian ini membolehkan penyelidik mengekalkan nilai etnografi yang tinggi, dengan menampilkan gambaran sebenar perubahan budaya dan identiti seni bina di kawasan kajian.

3.7.2 Nota Lapangan

Nota lapangan merupakan salah satu komponen penting dalam pengumpulan data kualitatif, khususnya dalam kajian etnografi yang menekankan pemerhatian terhadap konteks, persekitaran, dan interaksi sosial secara langsung. Menurut Emerson, Fretz dan Shaw (2011), nota lapangan ialah catatan deskriptif dan reflektif yang dirakam oleh penyelidik sepanjang proses penyelidikan lapangan, termasuk butiran tentang tingkah laku, ekspresi, persekitaran fizikal, serta reaksi penyelidik terhadap situasi yang diperhatikan. Nota ini bukan sahaja membantu penyelidik merekodkan maklumat yang tidak dapat dirakam melalui peranti audio atau video, malah memberi ruang kepada interpretasi awal terhadap data yang dikumpulkan.

Dalam kajian ini, nota lapangan ditulis secara sistematik selepas setiap sesi temu bual dan pemerhatian. Ia merangkumi maklumat berkaitan konteks lokasi seperti suasana sekitar rumah tradisional, gaya komunikasi informan, serta butiran visual seperti keadaan fizikal struktur rumah yang telah diubah suai. Selain itu, nota reflektif turut direkodkan untuk mencatat reaksi, perasaan dan tanggapan awal penyelidik terhadap respons informan atau peristiwa tertentu.

yang berlaku di lapangan. Proses ini membolehkan penyelidik mengenal pasti tema-tema awal, menjelaskan konteks sosial informan, dan membina kefahaman yang lebih mendalam terhadap makna budaya yang tersembunyi di sebalik fenomena perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten. Nota lapangan kemudiannya dianalisis bersama data daripada rakaman temu bual dan dokumen lain untuk tujuan triangulasi data dan meningkatkan kesahan dapatan kajian (Creswell, 2014). Melalui kombinasi antara data deskriptif dan reflektif dalam nota lapangan, penyelidik dapat menghasilkan gambaran yang lebih holistik, kontekstual dan bermakna terhadap isu yang dikaji.

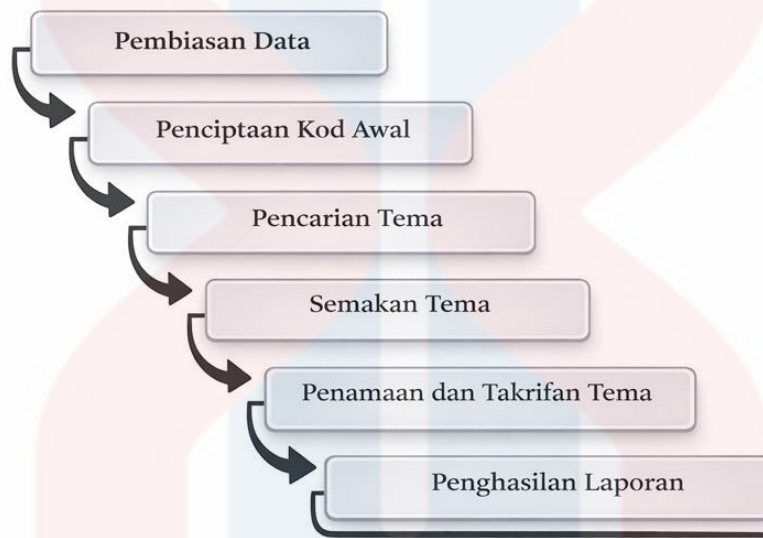
3.8 ANALISIS DATA

Kajian ini menggunakan pendekatan analisis tematik dan analisis deskriptif yang selaras dengan metodologi kualitatif dan etnografi. Menurut Clarke dan Braun (2006), analisis tematik adalah satu pendekatan yang digunakan untuk mengenal pasti, menganalisis, dan melaporkan tema-tema yang muncul dalam data kualitatif. Dalam konteks kajian ini, kedua-dua kaedah ini membantu pengkaji memahami bagaimana perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten berlaku melalui proses sosial, ekonomi dan budaya yang kompleks. Data yang diperoleh daripada temu bual, pemerhatian lapangan, dan analisis dokumen dianalisis secara sistematik bagi mengenal pasti pola dan makna yang tersembunyi dalam naratif informan.

3.8.1 Analisis Tematik

Analisis Analisis tematik membolehkan pengkaji mengorganisasikan data secara mendalam dan mengenal pasti tema-tema yang relevan yang berkaitan dengan objektif kajian. Menurut Braun dan Clarke (2006), analisis tematik ialah satu kaedah untuk mengenal pasti, menganalisis, dan melaporkan corak atau tema dalam data secara sistematik, sambil mentafsir pelbagai aspek fenomena yang dikaji. Dalam kajian ini, pengkaji memanfaatkan teknik ini untuk mengekstrak elemen-elemen utama daripada transkrip temu bual dan catatan pemerhatian, seperti tema “komersialisasi ruang kediaman,” “pemeliharaan identiti seni bina” dan “penyesuaian terhadap pelancongan moden.” Pendekatan ini selari dengan etnografi kerana ia membolehkan peneliti memahami pengalaman hidup informan dari perspektif mereka sendiri, dengan menonjolkan suara komuniti setempat. Setiap tema yang dikenalpasti dibandingkan dengan nota lapangan dan dokumen sekunder bagi menilai kesahihan (validity)

dan konsistensi penemuan. Sebagai contoh, perubahan fungsi rumah kepada inap desa (homestay) atau galeri pelancongan diteliti melalui kisah-kisah pemilik rumah, sambil diperhatikan bagaimana hiasan dalaman turut diubah suai untuk memenuhi citarasa pelawat moden. Dengan cara ini, analisis tematik bukan sahaja berfungsi sebagai alat pengorganisasian data, tetapi juga sebagai pendekatan interpretatif yang membantu pengkaji menggali makna sosial dan budaya yang terkandung dalam naratif informan (Braun & Clarke, 2006).

Rajah 5: Proses Analisis Tematik

Sumber: Braun & Charke, (2006)

3.9 KESIMPULAN

Tuntasnya, metodologi kajian memainkan peranan yang amat penting dalam memastikan kelancaran dan keberkesanan pelaksanaan sesebuah kajian, khususnya dalam kajian berasaskan pendekatan kualitatif dan etnografi. Penggunaan metodologi yang tepat dan tersusun membolehkan penyelidik memperoleh data yang sahih, menyeluruh dan mendalam, terutamanya dalam memahami isu-isu berkaitan perubahan fungsi serta identiti rumah tradisional di Kampung Morten akibat arus pembangunan pelancongan. Bab ini telah memperincikan kaedah yang digunakan dalam kajian, termasuk kaedah pengumpulan data primer dan sekunder. Data primer diperoleh menerusi temu bual berstruktur dengan pemilik rumah dan pegawai agensi pelancongan, selain pemerhatian lapangan secara langsung terhadap

struktur dan elemen seni bina rumah tradisional. Rakaman audio, rakaman video serta dokumentasi bergambar turut digunakan sebagai instrumen penting bagi menyokong pengumpulan data secara holistik. Sumber sekunder pula melibatkan rujukan daripada bahan terbitan seperti buku, artikel jurnal, laporan dan kajian lepas yang berkaitan. Teknik persampelan snowball telah diaplikasikan bagi mendapatkan responden yang mempunyai pengalaman dan pengetahuan mendalam berkaitan transformasi rumah tradisional di kawasan kajian. Data yang diperoleh kemudiannya dianalisis menggunakan pendekatan tematik dan deskriptif bagi mengenal pasti pola, tema utama dan hubungan antara faktor yang mempengaruhi perubahan tersebut. Secara keseluruhannya, metodologi kajian ini telah dirancang dan dilaksanakan secara sistematik bagi mencapai objektif kajian dengan berkesan. Melalui pendekatan ini, pengkaji berupaya menggali maklumat secara menyeluruh berkaitan hubungan antara pembangunan pelancongan dan pemeliharaan warisan budaya tempatan. Justeru, perancangan metodologi yang mantap menjadi asas kepada analisis dan perbincangan yang lebih mendalam dalam bab seterusnya.

BAB 4

DAPATAN KAJIAN

4.0 PENGENALAN

Bab ini membincangkan hasil kajian yang dijalankan di Kampung Morten, Melaka, yang merupakan salah satu perkampungan warisan Melayu yang masih mengekalkan kewujudan rumah tradisional sebagai elemen utama landskap budaya. Kajian ini memberi tumpuan kepada perubahan fungsi dan struktur rumah tradisional serta usaha pemuliharaan yang dilaksanakan oleh pemilik rumah dalam mengekalkan identiti seni bina dan nilai warisan di tengah-tengah perkembangan industri pelancongan. Perbincangan dalam bab ini meneliti bagaimana faktor sosial, ekonomi, fizikal dan budaya mempengaruhi keputusan pemilik rumah untuk menyesuaikan kediaman tradisional kepada keperluan semasa tanpa menjejaskan keaslian warisan.

Pemilihan metodologi kajian yang bersesuaian turut dilaksanakan bagi membolehkan pengkaji memperoleh data dan maklumat yang relevan dengan objektif kajian. Kaedah kajian yang digunakan adalah pendekatan kualitatif melalui beberapa teknik pengumpulan data utama, iaitu kajian kepustakaan, temu bual dan pemerhatian lapangan. Kaedah temu bual telah dijalankan bersama pemilik rumah tradisional dan penduduk Kampung Morten bagi mendapatkan pandangan langsung mengenai faktor perubahan, kesan pengubahsuaian serta amalan pemuliharaan yang dilaksanakan.

Pendekatan ini membolehkan pengkaji memahami dengan lebih mendalam pengalaman, pandangan dan nilai yang dipegang oleh komuniti setempat berkaitan pemeliharaan rumah tradisional sebagai warisan hidup. Hasil temu bual turut memberikan gambaran sebenar tentang cabaran, pertimbangan dan strategi yang digunakan oleh pemilik rumah dalam mengekalkan kelestarian rumah tradisional di Kampung Morten. Oleh itu, bab ini membentangkan dapatan kajian secara terperinci dengan meneliti hubungan antara perubahan fungsi rumah, penyesuaian terhadap pelancongan dan peranan komuniti dalam mengekalkan identiti warisan Kampung Morten sebagai sebuah perkampungan warisan yang signifikan.

4.1 FAKTOR UTAMA YANG MENDORONG PERUBAHAN FUNGSI RUMAH TRADISIONAL DI KAMPUNG MORTEN

Rumah Melayu tradisional di Kampung Morten merupakan antara contoh terbaik seni bina vernakular Melayu yang masih dipelihara di kawasan bandar, khususnya di negeri Melaka, dan mencerminkan gabungan nilai estetika, fungsi serta kepercayaan budaya masyarakat setempat (Fairus Mamat, 2011). Reka bentuk rumah-rumah ini lazimnya menggunakan struktur kayu, bumbung panjang atau limas, susun atur ruang yang berlapis serta elemen seperti serambi, beranda dan tangga yang berfungsi sebagai ruang sosial dan simbol adat resam Melayu (Nasir & Teh, 1997). Selain berperanan sebagai tempat tinggal, rumah tradisional di Kampung Morten turut mencerminkan identiti komuniti Melayu Melaka yang menekankan keharmonian dengan alam sekitar melalui sistem pengudaraan semula jadi dan orientasi bangunan yang responsif terhadap iklim tropika (Nor Atiah et al., 2012). Keunikan seni bina ini menjadikan Kampung Morten diiktiraf sebagai perkampungan warisan yang bukan sahaja menyimpan nilai sejarah, malah berfungsi sebagai medium pendidikan dan tarikan pelancongan budaya yang penting di Melaka (Mohd Isa, 2017; Heritage Malaysia, 2012).

4.1.1 Faktor Sentimental dan Legasi Keluarga

Faktor sentimental dan legasi keluarga merujuk kepada ikatan emosi, nilai sejarah serta makna simbolik yang dikaitkan dengan rumah tradisional sebagai warisan yang diwarisi turun-temurun dalam sesebuah keluarga. Rumah tradisional Melayu bukan sekadar berfungsi sebagai tempat perlindungan fizikal, tetapi turut menjadi lambang identiti keluarga, memori generasi terdahulu dan kesinambungan sejarah kehidupan masyarakat Melayu (Nasir & Teh, 1997). Dalam konteks pemuliharaan warisan, faktor sentimental sering mendorong pemilik untuk mengekalkan, melindungi dan menyesuaikan fungsi rumah agar terus digunakan, berbanding membiarkannya terbiar atau musnah akibat perubahan zaman (Rapoport, 1982). Bukti jelas berkaitan faktor ini dapat dilihat melalui dapatan temu bual bersama Informan 1:

Rumah kediaman ini bertukar kepada galeri kerana arwah bapa saya memang suka mempelawa pelawat masuk ke rumah sejak dulu lagi. Beliau suka bercerita tentang sejarah keluarga dan reka bentuk rumah Melayu kepada sesiapa yang datang bertandang. Jadi untuk meneruskan minat dan legasi arwah, kami sekeluarga membuat keputusan menjadikan rumah ini sebagai galeri supaya orang luar boleh merasai sendiri suasana rumah tradisional Melayu dan memahami sejarahnya dengan lebih dekat.

(Informan 1, Temu bual di Kampung Morten, 2025)

Informan 1, menjelaskan bahawa perubahan fungsi rumah kepada galeri bukan didorong oleh kepentingan ekonomi, sebaliknya berpunca daripada keinginan untuk meneruskan legasi arwah bapa beliau yang gemar menerima pelawat dan berkongsi sejarah rumah serta keluarga. Menurut beliau, minat arwah bapa terhadap penceritaan sejarah dan seni bina rumah Melayu menjadi inspirasi kepada keputusan keluarga untuk membuka rumah tersebut kepada orang awam sebagai ruang pembelajaran budaya.

Keputusan ini mencerminkan bahawa perubahan fungsi rumah dilakukan sebagai usaha memelihara nilai sentimental dan memastikan warisan keluarga terus “hidup” serta relevan dalam konteks semasa. Rumah tradisional tidak dilihat sekadar sebagai harta pusaka fizikal, tetapi sebagai medium penyampaian sejarah, nilai budaya dan identiti keluarga kepada generasi muda dan masyarakat luar. Pendekatan ini selari dengan pandangan Heath (2001) yang menyatakan bahawa adaptasi bangunan warisan sering berlaku bagi mengekalkan kesinambungan makna dan fungsi sosial sesuatu ruang, tanpa mengorbankan identiti asalnya.

Selain itu, faktor sentimental turut mempengaruhi cara pengubahsuaian dilakukan, iaitu secara berhati-hati dan minimum agar tidak menjejaskan ciri asal rumah tradisional. Dalam kes Informan 1, walaupun fungsi rumah telah berubah, elemen seni bina dan susun atur asal masih dikekalkan sebagai tanda penghormatan terhadap sejarah keluarga dan nilai warisan yang diwarisi. Hal ini sejajar dengan prinsip pemuliharaan yang menekankan pengekalan keaslian dan integriti bangunan warisan, sebagaimana digariskan oleh Jabatan Warisan Negara (2013).

4.1.2 Faktor Penyelenggaraan dan Keselamatan Struktur

Faktor keperluan penyelenggaraan dan keselamatan struktur merujuk kepada keperluan pemilik rumah tradisional untuk melakukan pembaikan dan pengubahsuaian bagi memastikan kestabilan fizikal, ketahanan bahan binaan serta keselamatan penghuni dan pelawat. Rumah tradisional Melayu yang kebanyakannya dibina menggunakan bahan kayu terdedah kepada pelbagai bentuk kemerosotan struktur seperti reput, kelembapan, hakisan cuaca dan serangan anai-anai, khususnya apabila usia bangunan semakin meningkat (Nasir & Teh, 1997). Oleh itu, penyelenggaraan berkala dan pembaikan bersasar merupakan keperluan asas bagi mengelakkan risiko keselamatan serta kerosakan yang lebih serius pada bangunan warisan (Jabatan Warisan Negara, 2013). Buktinya:

Sebab utama saya mengubah suai rumah ialah kerana keadaan rumah ini sudah terlalu usang, tambahan pula banyak bahagian kayu mengalami kerosakan akibat diserang anai-anai. Rumah tradisional memang memerlukan penjagaan yang teliti dan kos penyelenggaraan pun agak tinggi. Jadi saya ambil keputusan untuk buat ubah suai supaya rumah ini boleh digunakan semula, selamat didiami, dan tidak dibiarkan terus rosak begitu saja.

(Informan 2, Temu bual di Kampung Morten, 2025)

Informan 2 menjelaskan bahawa keputusan untuk mengubah suai rumah tradisionalnya berpunca daripada keadaan fizikal rumah yang semakin uzur, khususnya kerosakan struktur kayu akibat serangan anai-anai yang berpanjangan. Dalam konteks rumah tradisional Melayu yang kebanyakannya dibina menggunakan bahan kayu, masalah degradasi bahan binaan merupakan isu lazim yang memerlukan tindakan penyelenggaraan berterusan bagi menjamin keselamatan dan ketahanan struktur bangunan (Nasir & Teh, 1997; Fairus Mamat, 2011). Keadaan lantai dan elemen kayu yang tidak lagi kukuh bukan sahaja menjejaskan keselesaan penghuni, malah meningkatkan risiko keselamatan, terutamanya apabila rumah turut menerima kunjungan pelawat. Oleh itu, pengubahsuaian yang dilakukan oleh Informan 2 adalah bersifat perlindungan struktur dan langkah pencegahan bagi mengelakkan kerosakan yang lebih serius pada masa hadapan.

Dapatan ini selari dengan pandangan Heath (2001) yang menyatakan bahawa perubahan terhadap bangunan warisan lazimnya berlaku sebagai tindak balas terhadap keperluan keselamatan dan penurunan integriti fizikal, bukannya untuk tujuan estetik atau pemodenan semata-mata. Selain itu, Jabatan Warisan Negara (2013) turut menegaskan bahawa kerja-kerja pembaikan dan pengukuhan struktur dibenarkan dalam pemuliharaan bangunan warisan selagi tidak mengubah bentuk, susun atur dan identiti asal bangunan. Dalam kes Informan 2, pengubahsuaian dilakukan secara terhad dan selektif, iaitu hanya pada bahagian yang rosak, manakala elemen seni bina tradisional lain dikekalkan dalam keadaan asal. Pendekatan ini mencerminkan prinsip minimum intervention, iaitu satu amalan pemuliharaan yang menekankan pembaikan minimum tetapi berkesan bagi memastikan kelangsungan fungsi dan nilai warisan rumah tradisional (Remali et al., 2016; Orbasli, 2008). Selain faktor kerosakan struktur yang serius seperti serangan anai-anai, dapatan kajian turut menunjukkan bahawa keperluan penyelenggaraan berterusan menjadi antara faktor utama yang mendorong pemilik

rumah melakukan pengubahsuaian bagi memastikan rumah tradisional kekal kukuh dan selamat digunakan. Buktinya:

Bagi saya, ubah suai rumah ni bukan sebab nak tukar gaya atau nak ikut moden sangat... tapi lebih kepada nak kekalkan struktur rumah lama ni. Rumah kayu ni, kalau kita tak jaga betul-betul, cepat reput. Bila saya tengok ada bahagian yang dah tak kuat, saya rasa bertanggungjawab nak perbaiki. Saya sayang rumah ni, jadi ubah suai yang saya buat pun sebenarnya untuk pastikan bentuk dan struktur asalnya boleh tahan lama.

(Informan 5, Temu bual atas talian, 2025)

Informan 5 menjelaskan bahawa pengubahsuaian yang dilakukan terhadap rumah tradisional tersebut bukanlah bertujuan untuk mengubah gaya seni bina atau mengikut arus pemodenan, sebaliknya lebih kepada usaha mengekalkan kekuatan dan ketahanan struktur asal rumah kayu. Penekanan beliau terhadap sifat rumah kayu yang mudah reput jika tidak dijaga menunjukkan kesedaran tinggi terhadap keperluan penyelenggaraan berterusan, khususnya bagi rumah tradisional yang telah berusia lama. Tindakan membaiki bahagian yang sudah tidak kukuh dilakukan atas rasa tanggungjawab sebagai pemilik serta dorongan emosi untuk memastikan rumah warisan tersebut dapat terus bertahan dan digunakan dalam jangka masa panjang.

Pendekatan ini menunjukkan bahawa pengubahsuaian dilakukan secara berhemah dan bersifat pemuliharaan, iaitu mengekalkan bentuk serta struktur asal rumah tanpa melakukan perubahan besar yang boleh menjejaskan identiti seni bina tradisional. Dapatan ini selari dengan pandangan Nasir dan Teh (1997) yang menyatakan bahawa rumah tradisional Melayu memerlukan penyelenggaraan rapi kerana penggunaan bahan kayu yang terdedah kepada cuaca, kelembapan dan serangan serangga perosak. Selain itu, Orbasli (2008) turut menegaskan bahawa pembaikan awal terhadap bahagian struktur yang lemah merupakan langkah penting dalam pemuliharaan bangunan warisan bagi mengelakkan kerosakan yang lebih serius pada masa hadapan. Oleh itu, pengubahsuaian oleh Informan 5 dapat dilihat sebagai satu bentuk pemuliharaan preventif yang bertujuan memastikan kelangsungan fizikal rumah tradisional tanpa mengorbankan keaslian seni binanya. Selain itu informan 7 turut menyatakan:

Rumah ni dah lama tak dibuat apa-apa, jadi saya rasa sudah masanya saya jaga dan betulkan balik. Dalam masa yang sama, saya ikut juga sikit arus moden bukanlah sampai tukar rupa rumah, tapi tambah apa yang patut supaya senang nak jaga dan lebih selesa. Kalau ikutkan, banyak bahagian dah uzur. Jadi saya ubah suai supaya rumah ni kembali ‘hidup’ dan tak nampak terbiar. Tapi suasana tradisional tu saya masih dikekalkan.

(Informan 7, Temu bual atas talian, 2025)

Informan 7 mengaitkan pengubahsuaian rumah dengan keperluan mendesak untuk menyelamatkan rumah tradisional yang telah lama terbiar tanpa penyelenggaraan. Beliau menjelaskan bahawa keadaan rumah yang uzur mendorong tindakan membaiki dan menambah baik bahagian tertentu supaya rumah kembali berfungsi, kelihatan terurus dan tidak terus mengalami kemerosotan. Walaupun terdapat penyesuaian kecil selari dengan keperluan semasa, beliau menegaskan bahawa perubahan tersebut tidak melibatkan pengubahsuaian drastik terhadap rupa asal rumah dan suasana tradisional masih dikekalkan.

Situasi ini menunjukkan bahawa pengubahsuaian dilakukan sebagai strategi mengaktifkan semula rumah tradisional agar terus digunakan, selaras dengan konsep penggunaan berterusan sebagai kaedah pemuliharaan. Menurut Orbasli (2008), bangunan warisan yang terus digunakan dan disenggara secara berkala mempunyai peluang lebih tinggi untuk dipelihara berbanding bangunan yang dibiarkan kosong. Tambahan pula, Zuraidi (2014) menyatakan bahawa rumah tradisional yang terabai bukan sahaja berisiko mengalami kerosakan fizikal, malah berpotensi kehilangan nilai simbolik dan identiti budaya. Oleh itu, usaha beliau untuk membaiki dan “menghidupkan” semula rumah tradisional dapat dilihat sebagai satu bentuk pemuliharaan aktif yang bertujuan memastikan kelangsungan fizikal dan simbolik rumah tersebut dalam konteks kehidupan moden.

Secara keseluruhannya, dapatan bagi subtema ini menunjukkan bahawa keperluan penyelenggaraan dan keselamatan struktur merupakan antara faktor utama yang mendorong pemilik rumah tradisional di Kampung Morten melakukan pengubahsuaian. Pengubahsuaian yang dilakukan oleh Informan 2, 5 dan 7 jelas bersifat konservatif dan berfokus kepada pemuliharaan struktur, bertujuan mengelakkan kerosakan serius serta memastikan rumah kekal selamat, berfungsi dan tidak terbiar. Hal ini membuktikan bahawa perubahan fungsi dan fizikal

rumah tradisional bukan semata-mata didorong oleh kehendak moden, tetapi lahir daripada keperluan praktikal untuk mengekalkan kelangsungan warisan binaan dalam jangka panjang.

4.1.3 Faktor Penjanaan Pendapatan dan Ekonomi

Faktor penjanaan pendapatan dan ekonomi merujuk kepada keperluan pemilik rumah tradisional untuk memastikan kediaman mereka mampu menjana sumber kewangan bagi menampung kos penyelenggaraan, pemuliharaan serta kelangsungan fungsi rumah dalam konteks semasa. Dalam kawasan warisan seperti Kampung Morten, rumah tradisional bukan sahaja berperanan sebagai kediaman keluarga, tetapi turut berpotensi menjadi aset ekonomi melalui aktiviti pelancongan seperti homestay, galeri budaya dan penyewaan ruang kepada pengunjung (Morshidi & Paridah, 2017). Menurut Omar, Ahmad dan Karim (2020), kos penyelenggaraan rumah tradisional yang tinggi, khususnya rumah berasaskan kayu, mendorong pemilik mencari alternatif pendapatan agar rumah dapat terus dipelihara dan tidak terbiar. Buktinya:

Ya, memang ada faktor ekonomi. Bila hostel dah tak jalan lepas Covid, saya kena cari cara lain untuk tampung kos rumah. Rumah kayu ni kalau tak jaga memang cepat rosak. Jadi bila tengok pelancong makin ramai, saya rasa buat homestay tu lebih sesuai. Sekurang-kurangnya boleh bantu saya jaga rumah ni

(Informan 3, Temu bual di Kampung Morten, 2025)

Informan 3 menunjukkan bahawa faktor ekonomi memainkan peranan penting dalam keputusan mengubah suai fungsi rumah tradisional, khususnya dalam konteks perubahan pasca pandemik Covid-19 yang menjejaskan sumber pendapatan sedia ada. Keadaan hostel yang tidak lagi beroperasi menyebabkan pemilik berhadapan dengan risiko rumah terbiar, sedangkan rumah tradisional berasaskan kayu memerlukan kos penyelenggaraan yang tinggi dan penjagaan berterusan bagi mengelakkan kerosakan struktur. Oleh itu, keputusan menukar fungsi rumah kepada inapdesa dilihat sebagai satu langkah pragmatik untuk memastikan rumah terus digunakan, diselenggara dan tidak mengalami kemerosotan fizikal. Situasi ini selari dengan pandangan bahawa penjanaan pendapatan melalui pelancongan budaya berfungsi sebagai mekanisme sokongan kepada kelestarian bangunan warisan, terutamanya dalam menampung kos pemuliharaan jangka panjang (Morshidi & Paridah, 2017).

Selain itu, peningkatan kehadiran pelancong di Kampung Morten turut mempengaruhi pertimbangan pemilik untuk memilih inapdesa sebagai fungsi baharu yang lebih sesuai dengan konteks semasa. Rumah tradisional yang menawarkan pengalaman budaya autentik mempunyai nilai pasaran yang tinggi dalam sektor pelancongan warisan, sekali gus menjadikan penyesuaian fungsi ini sebagai satu bentuk penggunaan semula adaptif yang tidak mengorbankan identiti seni bina asal (Ismail & Said, 2015). Dalam hal ini, faktor ekonomi bukan sahaja dilihat sebagai dorongan keuntungan, tetapi juga sebagai strategi untuk memastikan rumah tradisional terus relevan, terpelihara dan berfungsi dalam persekitaran pelancongan moden (Omar, Ahmad & Karim, 2020).

Dapatan ini mengukuhkan pandangan bahawa perubahan fungsi rumah tradisional tidak berlaku secara sewenang-wenangnya, sebaliknya merupakan tindak balas terhadap tekanan ekonomi dan perubahan konteks sosial yang memerlukan pemilik membuat keputusan berasaskan kelangsungan jangka panjang rumah warisan. Hal ini sejajar dengan hujah Rapoport (1982) yang menyatakan bahawa penyesuaian fungsi dalam seni bina tradisional merupakan proses dinamik yang berlaku apabila keperluan pengguna dan persekitaran berubah, namun masih boleh dilaksanakan tanpa menjejaskan nilai budaya dan identiti asal bangunan. Selain itu, Informan 4 melihat faktor ekonomi sebagai dorongan sampingan yang dipengaruhi oleh persekitaran pelancongan di Kampung Morten:

Hmm... ada juga sebenarnya. Bukanlah sebab utama, tapi faktor ekonomi tu memang ada sikit sebanyak. Maklumlah, sini ramai juga orang lain buat homestay, galeri, macam-macam. Jadi bila tengok orang lain buat, kita pun terfikir... kalau tak buat apa-apa, macam rugi pula. Lagipun pelancong memang ramai datang, jadi ada juga rasa nak ambil peluang tu.

(Informan 4, Temu bual atas talian, 2025)

Jawapan Informan 4 menunjukkan bahawa faktor ekonomi berfungsi sebagai pemangkin sekunder dalam keputusan mengubah suai fungsi rumah tradisional, bukannya sebagai dorongan utama. Pertimbangan ekonomi ini lahir melalui pemerhatian terhadap persekitaran sekeliling, khususnya apabila pemilik melihat peningkatan aktiviti homestay, galeri dan penggunaan komersial rumah tradisional oleh penduduk lain di Kampung Morten. Keadaan ini mewujudkan perasaan perbandingan sosial dan kesedaran terhadap potensi peluang ekonomi yang wujud dalam kawasan pelancongan warisan. Situasi sedemikian mencerminkan bagaimana tekanan ekonomi tidak semestinya datang daripada keperluan kewangan mendesak,

tetapi boleh terbentuk melalui pengaruh persekitaran dan norma setempat dalam komuniti pelancongan (Remali et al., 2016).

Selain itu, peningkatan kehadiran pelancong turut mengukuhkan pertimbangan pemilik untuk memanfaatkan rumah tradisional sebagai aset yang berpotensi menjana pendapatan. Walaupun beliau menegaskan bahawa faktor ekonomi bukan punca utama, kecenderungan untuk “mengambil peluang” menunjukkan wujudnya rasional ekonomi yang bersifat reaktif terhadap perkembangan pelancongan setempat. Hal ini selari dengan pandangan Morshidi dan Paridah (2017) yang menyatakan bahawa dalam kawasan warisan bandar, pemilik rumah tradisional sering terdorong untuk menyesuaikan fungsi kediaman mereka apabila melihat peningkatan permintaan pelancong dan aktiviti ekonomi sekeliling.

Dalam konteks ini, keputusan beliau tidak mencerminkan komersialisasi yang agresif, sebaliknya menggambarkan proses penyesuaian secara beransur-ansur yang dipengaruhi oleh peluang ekonomi luaran. Pendekatan ini menepati konsep penggunaan semula adaptif (adaptive reuse), di mana perubahan fungsi dibuat secara terkawal bagi menyokong kelestarian rumah tradisional tanpa mengorbankan nilai budaya dan identiti asalnya (Ismail & Said, 2015). Oleh itu, dapatan ini mengukuhkan hujah bahawa faktor ekonomi dalam perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten sering berperanan sebagai faktor sokongan yang melengkapi faktor pemuliharaan dan kelangsungan penggunaan rumah, bukannya sebagai motivasi tunggal yang bersifat keuntungan semata-mata. Seterusnya, kesinambungan dapatan ini dapat dilihat melalui jawapan Informan 7 yang turut mengaitkan faktor ekonomi dengan usaha memastikan rumah tidak terbiar:

Ya... memang ada pengaruh ekonomi juga. Sebab ramai pelancong datang ke Kampung Morten, jadi saya rasa rugi kalau tak ambil peluang. Bila orang datang tengok rumah tradisional, secara tak langsung ia bagi peluang untuk buat sewaan atau homestay. Jadi saya buat perubahan yang sesuai supaya rumah ni lebih menarik dan boleh jana pendapatan sikit.

(Informan 7, Temu bual atas talian, 2025)

Jawapan Informan 7 menunjukkan bahawa faktor ekonomi memainkan peranan yang lebih jelas dan langsung dalam keputusan mengubah suai fungsi rumah tradisional. Peningkatan kehadiran pelancong di Kampung Morten dilihat sebagai satu peluang yang tidak wajar

dilepaskan, terutamanya apabila minat pelawat terhadap rumah tradisional semakin ketara. Kesedaran ini mendorong pemilik untuk melihat rumah tradisional bukan sekadar sebagai kediaman persendirian, tetapi juga sebagai aset yang berpotensi menjana pendapatan melalui sewaan atau pengoperasian homestay. Dalam konteks kawasan warisan pelancongan, kecenderungan ini adalah satu tindak balas rasional terhadap perubahan landskap ekonomi setempat (Morshidi & Paridah, 2017).

Selain itu, penyesuaian yang dilakukan oleh beliau digambarkan sebagai perubahan yang bersifat terkawal dan berhemah, iaitu dengan menjadikan rumah lebih menarik dan sesuai untuk pelancong tanpa menafikan ciri-ciri tradisionalnya. Pendekatan ini selari dengan konsep adaptive reuse yang menekankan keseimbangan antara pengekal nilai warisan dan keperluan ekonomi semasa, di mana bangunan warisan diberi fungsi baharu agar terus digunakan dan diselenggara secara lestari (Ismail & Said, 2015). Dalam keadaan rumah kayu tradisional yang memerlukan kos penyelenggaraan tinggi, penjana pendapatan kecil melalui pelancongan dilihat sebagai strategi sokongan bagi memastikan kelangsungan fizikal rumah tersebut (Remali et al., 2016).

Dapatan ini turut mencerminkan hubungan langsung antara pelancongan budaya dan pemuliharaan warisan, di mana peningkatan kunjungan pelawat bukan sahaja merangsang ekonomi tempatan, tetapi juga mendorong pemilik untuk lebih bertanggungjawab terhadap keadaan dan penampilan rumah tradisional mereka. Rapoport (1982) menyatakan bahawa perubahan dalam seni bina kediaman sering berlaku apabila wujud tekanan fungsi baharu daripada persekitaran sosial dan ekonomi, dan situasi ini jelas dapat dilihat dalam konteks Kampung Morten. Oleh itu, keputusan beliau menggambarkan bagaimana faktor ekonomi boleh bertindak sebagai pemangkin kepada pemeliharaan secara tidak langsung, apabila pendapatan yang dijana membantu memastikan rumah tradisional terus digunakan, dijaga dan dihargai dalam arus pelancongan moden.

Secara keseluruhannya, dapatan subtema ini menunjukkan bahawa faktor ekonomi memainkan peranan yang berbeza-beza dalam kalangan pemilik rumah tradisional di Kampung Morten. Bagi sebahagian informan, penjana pendapatan merupakan faktor utama yang mendorong perubahan fungsi rumah, manakala bagi yang lain ia berfungsi sebagai sokongan tambahan bagi menampung kos penyelenggaraan dan memastikan rumah tidak terbiar. Walau bagaimanapun, perubahan yang dilakukan masih berada dalam kerangka pemuliharaan berhemah dan tidak bertujuan menghapuskan identiti seni bina tradisional rumah Melayu. Hal

ini membuktikan bahawa faktor ekonomi, apabila diurus secara terkawal, boleh menjadi pemangkin kepada kelestarian rumah tradisional dalam konteks pelancongan budaya.

4.2 KESAN PERUBAHAN DALAM STRUKTUR RUMAH DAN HIASAN DALAMAN AKIBAT PENYESUAIAN KEPADA KEPERLUAN INDUSTRI PELANCONGAN

Bahagian ini membincangkan kesan perubahan yang berlaku terhadap struktur fizikal dan hiasan dalaman rumah tradisional di Kampung Morten hasil daripada penyesuaian fungsi rumah kepada keperluan industri pelancongan. Perubahan tersebut merangkumi aspek struktur seperti lantai, dapur dan ruang dalaman, serta elemen estetika dan susun atur dalaman yang bertujuan meningkatkan keselamatan, keselesaan dan pengalaman pelawat. Walaupun Kampung Morten diiktiraf sebagai kawasan warisan, dapatan kajian menunjukkan bahawa penyesuaian yang dilakukan oleh pemilik rumah adalah bersifat terhad dan terkawal, dengan penekanan kepada pengekalan elemen seni bina asal. Oleh itu, perbincangan dalam bahagian ini memberi tumpuan kepada sejauh mana perubahan tersebut memberi kesan terhadap identiti rumah tradisional Melayu serta keseimbangan antara keperluan pelancongan dan pemuliharaan warisan. Dalam konteks ini, Teori Perubahan Fungsi digunakan bagi memahami bagaimana rumah tradisional mengalami transformasi fungsi apabila berlaku perubahan keperluan dan persekitaran, khususnya akibat peningkatan aktiviti pelancongan dan tuntutan sosioekonomi semasa (Rapoport, 1982; Heath, 2001). Selaras dengan teori ini, perubahan yang berlaku di Kampung Morten bukan bertujuan memodenkan rumah secara menyeluruh, tetapi lebih kepada penyesuaian fungsi agar rumah kekal relevan dan boleh digunakan secara berterusan.

4.2.1 Penyesuaian Struktur Fizikal Secara Minimum untuk Keperluan Pelancongan

Penyesuaian struktur fizikal secara minimum merujuk kepada perubahan terhad yang dilakukan terhadap bahagian tertentu rumah tradisional bagi memenuhi keperluan fungsi, keselamatan dan keselesaan, tanpa menjejaskan bentuk, susun atur dan identiti asal seni bina rumah tersebut. Dalam konteks kawasan warisan seperti Kampung Morten, pendekatan ini menekankan prinsip minimum intervention, iaitu sebarang pengubahsuaian hanya dilaksanakan apabila benar-benar diperlukan dan dilakukan secara berhati-hati agar keaslian bangunan warisan terus terpelihara (Jabatan Warisan Negara, 2013). Penyesuaian ini lazimnya melibatkan ruang utiliti seperti dapur, lantai atau bahagian hadapan rumah yang terdedah

kepada penggunaan intensif dan kehadiran pelawat, terutamanya apabila rumah berfungsi sebagai galeri, homestay atau ruang kunjungan pelancong. Pendekatan sedemikian selari dengan pandangan Orbasli (2008) dan Heath (2001) yang menegaskan bahawa bangunan warisan perlu mengekalkan elemen terasnya, manakala perubahan hanya dibenarkan bagi memastikan keselamatan, kebolehgunaan dan kelangsungan fungsi bangunan dalam konteks semasa. Buktinya:

Rumah saya ni tak banyak berubah pun... cuma bahagian dapur sahaja yang saya tukarkan daripada papan kepada batu. Itu pun sebab nak bagi lebih tahan lama dan senang bersih. Bahagian lain macam bumbung, warna, bentuk... semua saya kekalkan macam asal sebab saya nak pelawat tengok rupa sebenar rumah tradisional.

(Informan 1, Temu bual di Kampung Morten, 2025)

Petikan temu bual tersebut menunjukkan bahawa Informan 1 mengamalkan pendekatan penyesuaian struktur fizikal secara minimum dengan hanya menumpukan perubahan pada ruang dapur, iaitu daripada bahan kayu kepada bahan batu. Perubahan ini dilakukan atas pertimbangan ketahanan dan kemudahan penyelenggaraan, khususnya kerana dapur merupakan ruang utiliti yang digunakan secara intensif dan lebih terdedah kepada kelembapan serta kerosakan bahan kayu. Walau bagaimanapun, beliau secara jelas menegaskan bahawa elemen utama rumah seperti bentuk bumbung, warna, struktur dan susun atur asal rumah tradisional masih dikekalkan sepenuhnya bagi memastikan keaslian seni bina tidak terjejas. Pendekatan ini mencerminkan kesedaran tinggi pemilik terhadap kepentingan mengekalkan identiti fizikal rumah tradisional sebagai warisan, selaras dengan prinsip minimum intervention dalam pemuliharaan bangunan warisan yang menekankan pembaikan terhad tanpa mengubah karakter asal bangunan (Jabatan Warisan Negara, 2013).

Dalam konteks pelancongan budaya, tindakan beliau juga menunjukkan usaha sedar untuk mengekalkan nilai autentik rumah tradisional agar pelawat dapat melihat dan mengalami rupa sebenar seni bina Melayu tradisional. Hal ini selari dengan pandangan Orbasli (2008) yang menyatakan bahawa keaslian visual dan bahan asal merupakan elemen penting dalam meningkatkan pengalaman pelawat di kawasan warisan. Dengan mengekalkan hampir keseluruhan struktur asal dan hanya menyesuaikan ruang yang benar-benar perlu, pemilik bukan sahaja memastikan keselamatan dan fungsi rumah, tetapi turut menyumbang kepada

kelestarian rumah tradisional sebagai tarikan pelancongan yang berasaskan warisan sebenar, bukan versi yang telah dimodenkan secara berlebihan (Heath, 2001).

Pendekatan penyesuaian struktur minimum yang diamalkan oleh Informan 1 dapat difahami melalui Teori Perubahan Fungsi, yang menyatakan bahawa bangunan akan berubah apabila keperluan dan konteks persekitaran turut berubah, seperti peningkatan aktiviti pelancongan dan tuntutan fungsi semasa (Rapoport, 1982; Heath, 2001). Dalam konteks Kampung Morten, perubahan terhadap ruang dapur mencerminkan adaptasi fungsi yang bersifat praktikal tanpa mengubah identiti asal rumah, selari dengan pandangan Remali et al. (2016) bahawa transformasi fungsi bangunan warisan boleh berlaku secara terkawal dan berperingkat. Pendekatan penyesuaian minimum ini turut dizahirkan oleh informan seterusnya, yang menekankan perubahan struktur hanya dilakukan apabila keadaan fizikal rumah berada pada tahap yang boleh menjejaskan keselamatan dan kegunaan rumah tersebut.

Bahagian lantai lah yang paling banyak berubah... sebab memang dah rosak teruk kena anai-anai. Bila kayu dah lembik dan tak kuat, nak jalan pun rasa tak selamat. Kadang-kadang bunyi pun dah lain, macam nak patah. Jadi saya tak ada pilihan, saya terpaksa tukar dan kuatkan balik bahagian tu. Yang lain saya biarkan macam asal, sebab saya nak kekalkan rupa rumah ni macam dulu.

(Informan 2, Temu bual di Kampung Morten, 2025)

Informan kedua menjelaskan bahawa perubahan struktur rumah dilakukan atas faktor keperluan keselamatan dan ketahanan fizikal bangunan, khususnya melibatkan bahagian lantai yang mengalami kerosakan serius akibat serangan anai-anai. Keadaan lantai yang telah menjadi lembik dan tidak lagi kukuh bukan sahaja menjejaskan keselesaan penghuni, malah berpotensi mendatangkan risiko keselamatan kepada ahli keluarga dan pelawat yang berkunjung ke rumah tersebut. Justeru, pengubahsuaian yang dilakukan oleh informan adalah bersifat keperluan mendesak dan bukan bertujuan mengubah rupa atau identiti asal rumah tradisional.

Pendekatan ini menunjukkan bahawa pemilik rumah memilih untuk melakukan intervensi struktur secara selektif, iaitu hanya pada bahagian yang benar-benar kritikal, manakala elemen lain seperti bentuk rumah, susun atur ruang dan ciri seni bina tradisional dikekalkan sepenuhnya. Tindakan ini mencerminkan kesedaran tinggi pemilik terhadap kepentingan memelihara keaslian rumah tradisional Melayu walaupun terpaksa berdepan dengan cabaran fizikal bangunan yang semakin uzur. Dalam konteks pemuliharaan warisan, pembaikan

struktur lantai dianggap sebagai langkah konservasi asas yang bertujuan mengekalkan fungsi dan keselamatan rumah tanpa menjejaskan nilai autentik seni bina asal.

Dapatan ini selari dengan pandangan Fairus Mamat (2011) yang menyatakan bahawa struktur rumah tradisional Melayu yang berasaskan kayu sememangnya terdedah kepada kerosakan akibat faktor usia, kelembapan dan serangan serangga perosak seperti anai-anai, sekali gus memerlukan penyelenggaraan berkala. Selain itu, Hashim (2020) turut menegaskan bahawa pembaikan pada elemen struktur asas seperti lantai dan rangka kayu merupakan antara bentuk intervensi yang dibenarkan dalam pemuliharaan rumah warisan selagi tidak mengubah bentuk dan karakter asal bangunan. Oleh itu, perubahan yang dilakukan oleh informan kedua jelas memperlihatkan keseimbangan antara keperluan keselamatan, fungsi harian dan usaha mengekalkan identiti rumah tradisional di Kampung Morten. Selain faktor keselamatan, penyesuaian struktur minimum juga dilihat berlaku pada bahagian yang mempunyai keterlihatan tinggi kepada pelawat, khususnya ruang hadapan rumah.

Bahagian depan rumah yang saya ubah sikit... sebab itu bahagian yang orang nampak dulu bila datang. Kalau tak kemas, nampak macam tak terjaga. Jadi saya baiki mana yang rosak dan kemas kan bahagian tu supaya sedap mata pelancong tengok. Tapi bentuk asal rumah tu saya kekalkan, tak ada ubah struktur pun. Saya cuma bagi nampak elok sikit, bukan tukar rupa rumah.

(Informan 3, Temu bual di Kampung Morten, 2025)

Informan ketiga menjelaskan bahawa perubahan yang dilakukan tertumpu kepada bahagian hadapan rumah kerana ruang tersebut merupakan elemen pertama yang dilihat oleh pelawat dan pelancong. Penekanan terhadap aspek kekemasan dan penampilan luaran menunjukkan kesedaran pemilik terhadap peranan visual rumah tradisional sebagai tarikan utama dalam konteks pelancongan warisan. Walau bagaimanapun, informan menegaskan bahawa pembaikan yang dilakukan hanyalah bersifat kemas dan penyelenggaraan ringan, tanpa melibatkan sebarang perubahan terhadap struktur, bentuk atau identiti asal rumah.

Pendekatan ini memperlihatkan usaha pemilik untuk mengekalkan keaslian seni bina rumah tradisional Melayu sambil memastikan imej rumah sentiasa terjaga dan sesuai dikunjungi oleh orang awam. Bahagian hadapan rumah, yang lazimnya merangkumi fasad, serambi dan elemen hiasan, memainkan peranan penting dalam membentuk persepsi awal pelawat terhadap

sesebuah rumah warisan. Oleh itu, penambahbaikan yang dibuat lebih menjurus kepada aspek estetika dan penyelenggaraan visual, bukan kepada pemodenan atau transformasi reka bentuk.

Dapatan ini selari dengan pandangan Zakaria dan Harun (2013) yang menyatakan bahawa fasad rumah tradisional Melayu sering diberi perhatian khusus dalam usaha pemuliharaan kerana ia mencerminkan identiti seni bina dan imej warisan sesuatu kawasan. Selain itu, Omar, Ahmad dan Karim (2020) turut menjelaskan bahawa dalam kawasan pelancongan warisan, pemilik rumah cenderung melakukan pembaikan kecil pada bahagian yang terdedah kepada pandangan awam bagi meningkatkan pengalaman pelawat tanpa menjejaskan nilai autentik bangunan. Justeru, tindakan informan ketiga jelas menunjukkan keseimbangan antara keperluan pelancongan dan tanggungjawab pemuliharaan, di mana rumah tradisional kekal mengekalkan rupa asalnya sambil disesuaikan secara minimum untuk tujuan penerimaan pelawat. Keperluan ruang dalaman yang lebih selesa turut mempengaruhi bentuk penyesuaian struktur, terutamanya dalam kalangan pemilik yang menerima tetamu dan pelawat dalam jumlah yang semakin meningkat. Buktinya:

Kalau ikut rumah saya, memang bilik dengan ruang tamu paling banyak berubah. Dulu ruang tamu kecil saja, jadi bila keluarga makin besar, saya besarkan sikit. Bilik pun saya ubah susun atur supaya lebih selesa. Biasalah rumah lama, kadang kita kena sesuaikan dengan keadaan sekarang.

(Informan 4, Temu bual atas talian, 2025)

Informan keempat menjelaskan bahawa perubahan yang dilakukan tertumpu kepada ruang dalaman, khususnya bilik dan ruang tamu, bagi menyesuaikan rumah dengan keperluan keluarga yang semakin berkembang. Penyesuaian ini berlaku apabila ruang sedia ada tidak lagi mampu menampung bilangan ahli keluarga dan aktiviti harian yang semakin meningkat. Situasi ini mencerminkan realiti rumah tradisional yang pada asalnya direka untuk corak kehidupan lama, tetapi perlu diadaptasi agar kekal praktikal dalam konteks kehidupan semasa.

Walaupun berlaku pengubahsuaian pada susun atur ruang dalaman, informan menegaskan bahawa perubahan tersebut tidak melibatkan pengubahsuaian besar terhadap struktur asas rumah. Penyesuaian yang dibuat lebih bersifat pengoptimuman ruang, seperti meluaskan ruang tamu dan menyusun semula bilik bagi meningkatkan keselesaan penghuni. Pendekatan ini

menunjukkan bahawa perubahan dilakukan atas keperluan fungsi domestik, bukan semata-mata untuk tujuan komersial atau pemodenan visual.

Dapatan ini selari dengan pandangan Rapoport (1982) yang menyatakan bahawa perubahan ruang kediaman lazimnya berlaku apabila keperluan sosial dan gaya hidup penghuni berubah. Dalam konteks rumah tradisional Melayu, ruang tamu dan bilik merupakan ruang sosial dan peribadi yang sering mengalami penyesuaian kerana fungsinya yang berkait rapat dengan interaksi keluarga. Selain itu, Ariffin dan Jamaluddin (2020) turut menegaskan bahawa pengubahsuaian ruang dalaman secara terhad dibenarkan selagi tidak menjejaskan identiti seni bina dan susun atur asas rumah tradisional.

Keseluruhannya, perubahan yang dilakukan oleh Informan keempat menggambarkan satu bentuk adaptasi berhemah, di mana keperluan keselesaan dan fungsi domestik diutamakan tanpa mengorbankan nilai tradisi rumah. Pendekatan ini mengukuhkan dapatan bahawa penyesuaian struktur fizikal di Kampung Morten berlaku secara minimum dan selektif, selaras dengan prinsip pemuliharaan yang menekankan keseimbangan antara kegunaan semasa dan pengekalan identiti warisan.

4.2.2 Pengekalan Elemen Struktur Utama sebagai Identiti Warisan

Pengekalan elemen struktur utama merujuk kepada usaha pemilik rumah tradisional untuk mengekalkan komponen seni bina asas seperti serambi, tangga, bumbung, rangka kayu serta susun atur ruang utama yang menjadi identiti asal rumah tradisional Melayu. Elemen-elemen ini bukan sahaja berfungsi sebagai struktur fizikal, malah membawa makna simbolik yang mencerminkan nilai budaya, sejarah dan cara hidup masyarakat Melayu tradisional (Nasir & Teh, 1997). Dalam konteks Kampung Morten, pengekalan struktur utama dilihat sebagai satu tanggungjawab penting kerana rumah-rumah tradisional di kawasan ini berperanan membentuk imej kolektif kampung warisan dalam bandar Melaka (Rahil, Ghani & Sarkom, 2020). Buktinya:

Hampir semua bahagian utama rumah saya kekal macam asal. Tangga, serambi, bumbung, bilik, ruang tamu, sampai lah bahagian depan rumah semua tu saya jaga betul-betul. Saya memang nak kekalkan suasana rumah lama sebab itu yang buat orang datang nak tengok.

(Informan 1, Temu bual di Kampung Morten, 2025)

Informan 1 menunjukkan bahawa pemilik rumah memberi keutamaan yang tinggi terhadap pengekaln elemen struktur utama rumah tradisional seperti tangga, serambi, bumbung, bilik, ruang tamu dan bahagian hadapan rumah. Kesemua elemen ini dikekalkan dalam bentuk asal kerana pemilik menyedari bahawa struktur tersebut merupakan komponen teras yang membentuk identiti rumah tradisional Melayu serta mencerminkan nilai sejarah dan budaya yang diwarisi secara turun-temurun (Nasir & Teh, 1997). Pengekaln hampir keseluruhan struktur asal ini memperlihatkan kesedaran pemilik bahawa keaslian fizikal rumah merupakan faktor utama yang menarik minat pelawat untuk datang melihat dan memahami suasana sebenar rumah tradisional di Kampung Morten (Omar, Ahmad & Karim, 2020).

Dalam konteks Kampung Morten sebagai sebuah perkampungan warisan, pendekatan ini menunjukkan bahawa pemilik tidak melihat rumah semata-mata sebagai ruang kediaman persendirian, sebaliknya sebagai sebahagian daripada identiti kolektif kampung yang perlu dipelihara bersama oleh komuniti setempat. Hal ini selari dengan pandangan Rahil, Ghani dan Sarkom (2020) yang menyatakan bahawa pemeliharaan rumah tradisional di kawasan warisan bandar perlu mengambil kira peranan rumah sebagai simbol identiti komuniti serta imej keseluruhan kawasan. Dengan mengekalkan struktur utama rumah, pemilik secara tidak langsung menyumbang kepada pemeliharaan karakter visual dan suasana budaya Kampung Morten sebagai sebuah destinasi warisan.

Selain itu, dapatan ini turut menyokong pandangan Morshidi dan Paridah (2017) yang menegaskan bahawa keaslian seni bina merupakan elemen penting dalam pelancongan warisan, khususnya bagi pelawat yang mencari pengalaman budaya yang autentik. Pengekaln elemen seperti serambi dan ruang tamu membolehkan pelawat melihat secara langsung susun atur ruang tradisional yang mencerminkan nilai hospitaliti serta struktur sosial masyarakat Melayu terdahulu (Nasir & Teh, 1997).

Pendekatan yang diambil oleh Informan 1 ini juga selaras dengan prinsip pemuliharaan yang digariskan oleh Jabatan Warisan Negara (2013), yang menekankan bahawa elemen struktur utama seperti rangka bangunan, bumbung dan fasad perlu dikekalkan bagi memastikan integriti dan keaslian bangunan warisan tidak terjejas. Dengan mengekalkan elemen-elemen tersebut, rumah tradisional ini bukan sahaja terus berfungsi sebagai tarikan pelancongan, malah berperanan sebagai medium pendidikan budaya yang membolehkan pelawat dan generasi muda memahami seni bina serta cara hidup masyarakat Melayu secara lebih mendalam (UNESCO, 2012).

Secara keseluruhannya, dapatan ini menunjukkan bahawa pengekaln elemen struktur utama merupakan strategi pemuliharaan yang berkesan dalam memastikan rumah tradisional di Kampung Morten terus relevan, beridentiti dan lestari dalam arus pembangunan pelancongan moden, tanpa mengorbankan nilai sejarah dan budaya yang terkandung dalam seni bina asalnya (Orbasli, 2008; Omar, Ahmad & Karim, 2020). Bagi Informan 2, pengekaln elemen struktur utama seperti tangga batu dan loteng menunjukkan kesedaran pemilik terhadap nilai simbolik dan fungsi tradisional ruang tersebut dalam rumah Melayu.

Yang saya kekalkan memang tangga batu dengan loteng. Dua bahagian ni dah ada sejak rumah ni dibina dulu, jadi saya rasa sayang sangat nak ubah. Tangga tu lambang rumah tradisional kita, dan loteng pula memang tempat simpan barang dulu-dulu.

(Informan 2, Temu bual di Kampung Morten, 2025)

Berdasarkan kenyataan Informan 2, pengekaln tangga batu dan loteng jelas menunjukkan kesedaran pemilik terhadap nilai warisan yang terkandung dalam elemen struktur asal rumah tradisional Melayu. Tangga batu bukan sekadar berfungsi sebagai laluan masuk ke rumah, tetapi turut melambangkan identiti seni bina rumah tradisional Melaka yang mencerminkan kestabilan, status dan kemahiran pertukangan masyarakat Melayu terdahulu (Nasir & Teh, 1997). Keengganan pemilik untuk mengubah elemen ini menggambarkan penghormatan terhadap sejarah pembinaan rumah serta nilai simbolik yang diwarisi sejak generasi terdahulu.

Selain itu, loteng yang dikekalkan oleh Informan 2 mencerminkan kefahaman pemilik terhadap fungsi tradisional ruang tersebut dalam konteks kehidupan masyarakat Melayu lama. Loteng lazimnya digunakan sebagai ruang simpanan barangan penting, hasil pertanian atau keperluan keluarga, sekali gus memperlihatkan kebijaksanaan masyarakat Melayu dalam memanfaatkan ruang secara optimum (Zakaria & Harun, 2013). Pengekaln loteng ini menunjukkan bahawa pemilik bukan sahaja memelihara struktur fizikal rumah, tetapi turut mengekalkan fungsi budaya dan cara hidup tradisional yang menjadi sebahagian daripada identiti rumah tersebut.

Dapatan ini selari dengan pandangan Rahil, Ghani dan Sarkom (2020) yang menyatakan bahawa pemilik rumah tradisional di Kampung Morten cenderung mengekalkan elemen asal yang mempunyai nilai simbolik dan sejarah yang tinggi, terutamanya bahagian yang menjadi ciri utama rumah Melayu. Dalam konteks pemuliharaan, tindakan Informan 2 ini menepati

prinsip pemeliharaan autentik yang menekankan pengekalan elemen asal bagi memastikan kesinambungan identiti seni bina dan warisan budaya dapat terus dipertahankan walaupun rumah tersebut berhadapan dengan perubahan fungsi dan persekitaran (Jabatan Warisan Negara, 2013). Sementara itu, Informan 3 memilih untuk mengekalkan bahagian hadapan rumah kerana elemen tersebut dianggap sebagai wajah utama yang mencerminkan identiti rumah kayu tradisional. Buktinya

Bahagian depan rumah saya memang saya kekalkan sebab rumah ni asalnya rumah kayu tradisional. Bahagian depan tu yang bagi ‘rupa sebenar’ rumah lama.

(Informan 3, Temu bual di Kampung Morten, 2025)

Berdasarkan kenyataan Informan 3, pengekalan bahagian hadapan rumah dilihat sebagai usaha penting untuk mengekalkan identiti visual dan keaslian rumah kayu tradisional Melayu. Bahagian hadapan rumah berfungsi sebagai elemen utama yang membentuk persepsi awal terhadap sesebuah rumah tradisional, selain menjadi simbol identiti seni bina yang membezakan rumah Melayu dengan kediaman moden (Nasir & Teh, 1997). Dengan mengekalkan fasad asal, pemilik memastikan ciri-ciri tradisional seperti reka bentuk, bahan binaan dan susun atur kekal dapat dilihat dan dihargai oleh pelawat yang berkunjung ke Kampung Morten (Rahil, Ghani & Sarkom, 2020).

Selain itu, bahagian hadapan rumah sering dianggap sebagai representasi “wajah” rumah tradisional yang membawa nilai simbolik dan sejarah yang tinggi dalam konteks perkampungan warisan (Zakaria & Harun, 2013). Keputusan Informan 3 untuk mengekalkan bahagian ini menunjukkan kesedaran bahawa sebarang perubahan ketara pada fasad boleh menjejaskan keaslian rumah serta imej keseluruhan Kampung Morten sebagai kampung warisan. Dapatan ini selari dengan pandangan Jabatan Warisan Negara (2013) yang menegaskan bahawa pengekalan elemen luaran seperti fasad dan struktur hadapan merupakan aspek penting dalam pemuliharaan bangunan warisan kerana ia menyumbang secara langsung kepada nilai autentik dan identiti tempat.

Dalam konteks pelancongan budaya, pengekalan bahagian hadapan rumah tradisional turut memainkan peranan penting dalam menarik minat pelawat yang ingin melihat dan mengalami suasana perkampungan Melayu yang asli (Morshidi & Paridah, 2017). Oleh itu, tindakan

Informan 3 bukan sahaja mencerminkan usaha pemeliharaan pada peringkat individu, malah menyumbang kepada pemeliharaan imej kolektif Kampung Morten sebagai sebuah kawasan warisan yang mengekalkan ciri seni bina tradisional Melayu. Seterusnya, Informan 6 mengekalkan ruang tamu dan beranda kerana kedua-dua ruang tersebut merupakan elemen utama yang paling kerap dilihat dan digunakan oleh pelawat. Buktinya:

Ruang tamu dan beranda rumah saya memang saya kekalkan macam asal. Itu bahagian yang paling orang nampak bila masuk, jadi saya rasa penting untuk kekalkan ciri-ciri lama tu.

(Informan 6, Temu bual atas talian, 2025)

Informan ke 6 menjelaskan bahawa ruang tamu dan beranda rumah dipilih untuk dikekalkan dalam bentuk asal kerana kedua-dua ruang tersebut merupakan bahagian utama yang pertama kali dilihat oleh tetamu dan pelawat. Menurut beliau, mengekalkan ciri-ciri lama pada ruang ini penting bagi memastikan identiti rumah tradisional masih dapat dirasai sebaik sahaja seseorang melangkah masuk ke dalam rumah. Penekanan terhadap ruang hadapan ini menunjukkan kesedaran pemilik terhadap peranan visual dan simbolik ruang tersebut dalam membentuk tanggapan awal terhadap nilai warisan rumah tradisional Melayu (Nasir & Teh, 1997).

Selain berfungsi sebagai ruang menerima tetamu, ruang tamu dan beranda juga mempunyai nilai sosial yang tinggi dalam budaya Melayu tradisional. Ruang ini lazimnya menjadi tempat interaksi sosial, perbincangan keluarga dan penerimaan tetamu luar, sekali gus mencerminkan amalan hospitaliti masyarakat Melayu sejak dahulu (Said & Embi, 2008). Dengan mengekalkan susun atur, bahan dan elemen asal pada ruang ini, pemilik bukan sahaja memelihara aspek fizikal rumah, tetapi turut mengekalkan nilai budaya dan fungsi simbolik yang telah diwarisi turun-temurun. Pendekatan ini selari dengan pandangan Fairus Mamat (2011) yang menyatakan bahawa ruang sosial utama dalam rumah tradisional sering menjadi elemen terpenting dalam pemuliharaan kerana ia membawa makna budaya yang mendalam.

Dalam konteks pelancongan warisan, tindakan Informan 6 ini juga mencerminkan usaha mengekalkan keaslian pengalaman pelawat tanpa perlu melakukan perubahan besar pada struktur rumah. Menurut Omar, Ahmad dan Karim (2020), pelawat ke kawasan warisan cenderung menghargai keaslian ruang hadapan rumah kerana ia memberikan gambaran sebenar tentang kehidupan dan seni bina tradisional masyarakat setempat. Oleh itu, pengekaln ruang

tamu dan beranda dalam bentuk asal bukan sahaja menyokong usaha pemuliharaan identiti warisan, malah membantu mengekalkan daya tarikan Kampung Morten sebagai destinasi pelancongan budaya yang autentik. Pendekatan ini juga selaras dengan garis panduan pemuliharaan yang menekankan pengekalan elemen struktur utama sebagai asas identiti bangunan warisan (Jabatan Warisan Negara, 2013). Manakala Informan 7 mengekalkan elemen tangga dan ruang tamu kerana kedua-duanya dianggap sebagai simbol warisan yang paling jelas dan mudah dikenali oleh pelawat.

Bahagian tangga dan ruang tamu. Tangga tu ciri warisan paling jelas, dan ruang tamu pula tempat keluarga berkumpul, jadi saya tak ubah sebab nak kekalkan suasana rumah lama.

(Informan 7, Temu bual atas talian, 2025)

Informan ke 7 menjelaskan bahawa keputusan untuk mengekalkan bahagian tangga dan ruang tamu dibuat berdasarkan nilai warisan dan fungsi sosial yang terkandung dalam kedua-dua ruang tersebut. Menurut beliau, tangga bukan sekadar elemen struktur, tetapi merupakan ciri visual yang paling jelas menggambarkan identiti rumah tradisional Melayu, khususnya di Melaka. Penekanan terhadap pengekalan tangga menunjukkan kesedaran pemilik bahawa elemen ini berfungsi sebagai simbol seni bina tradisional yang membezakan rumah warisan daripada kediaman moden (Nasir & Teh, 1997).

Selain itu, ruang tamu turut dikekalkan kerana peranannya sebagai ruang teras dalam kehidupan keluarga. Dalam konteks budaya Melayu, ruang tamu bukan sahaja berfungsi sebagai tempat menerima tetamu, tetapi juga menjadi pusat interaksi sosial dan kekeluargaan yang mencerminkan nilai kemasyarakatan dan hospitaliti tradisional (Said & Embi, 2008). Dengan mengekalkan ruang ini dalam bentuk asal, Informan 7 berusaha memastikan suasana rumah lama masih dapat dirasai, sekali gus mengekalkan kesinambungan cara hidup masyarakat Melayu terdahulu.

Pendekatan Informan 7 ini selari dengan pandangan Fairus Mamat (2011) yang menyatakan bahawa elemen seperti tangga dan ruang tamu merupakan komponen penting dalam pemuliharaan rumah tradisional kerana ia membawa makna simbolik dan budaya yang tinggi. Dalam konteks pelancongan warisan, pengekalan elemen-elemen utama ini juga membantu mengekalkan keaslian pengalaman pelawat yang ingin melihat dan merasai suasana sebenar rumah tradisional Melayu (Omar, Ahmad & Karim, 2020). Oleh itu, tindakan tidak mengubah

kedua-dua bahagian ini mencerminkan keseimbangan antara keperluan fungsi semasa dan tanggungjawab memelihara identiti warisan rumah tradisional di Kampung Morten, selaras dengan prinsip pemuliharaan sensitif yang digariskan oleh Jabatan Warisan Negara (2013).

Secara keseluruhannya, dapatan daripada Informan 1, 2, 3, 6 dan 7 menunjukkan satu pola yang konsisten, iaitu pengekaln elemen struktur utama rumah tradisional sebagai teras identiti warisan walaupun berlaku penyesuaian minimum pada bahagian tertentu. Kesemua informan menegaskan bahawa elemen seperti tangga, serambi, ruang tamu, beranda, bumbung dan bahagian hadapan rumah dikekalkan dalam bentuk asal kerana bahagian-bahagian ini dianggap paling signifikan dalam mencerminkan identiti seni bina rumah tradisional Melayu (Nasir & Teh, 1997; Lim Jee Yuan, 1991).

Dapatan ini turut memperlihatkan bahawa pengekaln elemen utama bukan dilakukan secara kebetulan, sebaliknya lahir daripada kesedaran pemilik terhadap nilai simbolik dan fungsi sosial ruang tersebut. Sebagai contoh, ruang tamu dan beranda dikekalkan kerana peranannya sebagai ruang interaksi sosial dan penerimaan tetamu, yang mencerminkan nilai hospitaliti dan kehidupan bermasyarakat dalam budaya Melayu (Said & Embi, 2008). Tangga pula dilihat sebagai elemen visual dan simbolik yang menjadi penanda jelas status rumah sebagai rumah warisan, khususnya dalam konteks rumah tradisional Melaka (Zakaria & Harun, 2013).

Selain itu, dapatan juga menunjukkan bahawa pemilik rumah sedar akan peranan rumah mereka dalam landskap pelancongan warisan Kampung Morten. Informan 1 dan 3, misalnya, menekankan bahawa pengekaln rupa asal rumah membolehkan pelawat melihat dan merasai suasana sebenar rumah tradisional, sekali gus meningkatkan nilai autentik pengalaman pelancongan budaya (Omar, Ahmad & Karim, 2020). Pendekatan ini selari dengan pandangan Morshidi dan Paridah (2017) yang menyatakan bahawa keaslian fizikal bangunan merupakan elemen utama daya tarikan kampung warisan.

Keseluruhan dapatan ini menyokong prinsip pemuliharaan warisan yang menekankan pengekaln elemen teras bangunan sebagai asas kepada kelestarian identiti seni bina tradisional. Selaras dengan garis panduan Jabatan Warisan Negara (2013), intervensi hanya dibenarkan pada bahagian yang benar-benar perlu, manakala elemen utama yang membawa nilai sejarah dan budaya hendaklah dikekalkan. Oleh itu, dapat dirumuskan bahawa Informan 1, 2, 3, 6 dan 7 memainkan peranan aktif sebagai penjaga warisan dengan memastikan elemen

struktur utama rumah tradisional terus dipelihara, sekali gus mengekalkan identiti Kampung Morten sebagai sebuah perkampungan warisan Melayu yang autentik.

4.2.3 Penyesuaian Ruang Dalaman bagi Keselesaan Penghuni dan Pelancong

Penyesuaian ruang dalaman bagi keselesaan penghuni dan pelancong merujuk kepada perubahan yang dilakukan terhadap susun atur, keluasan dan fungsi ruang di dalam rumah tradisional untuk memenuhi keperluan penggunaan semasa, tanpa menjejaskan identiti seni bina asal rumah tersebut. Dalam konteks rumah tradisional Melayu, ruang dalaman seperti ruang tamu, bilik tidur dan dapur memainkan peranan penting sebagai ruang sosial, domestik dan penerimaan tetamu, justeru perubahan terhadap ruang-ruang ini lazimnya didorong oleh keperluan keselesaan, keselamatan dan kecekapan penggunaan ruang (Ariffin & Jamaluddin, 2020). Penyesuaian ini menjadi semakin ketara apabila rumah tradisional turut berfungsi sebagai ruang kunjungan pelancong atau penginapan sementara seperti homestay, yang menuntut tahap keselesaan lebih tinggi berbanding fungsi kediaman keluarga semata-mata (Omar, Ahmad & Karim, 2020).

Walau bagaimanapun, dapatan kajian menunjukkan bahawa penyesuaian ruang dalaman yang dilakukan oleh pemilik rumah di Kampung Morten adalah bersifat terkawal dan sensitif terhadap nilai warisan. Kebanyakan perubahan melibatkan pengubahsuaian kecil seperti pembesaran ruang tamu, penyusunan semula bilik, serta penambahbaikan dapur bagi memastikan aliran pergerakan yang lebih selesa dan praktikal. Perubahan ini tidak bertujuan mengubah karakter asal rumah tradisional, sebaliknya berfungsi untuk mengekalkan kebolegunaan rumah dalam konteks kehidupan moden dan industri pelancongan yang semakin berkembang. Pendekatan ini selari dengan pandangan Ismail dan Said (2015) yang menegaskan bahawa penyesuaian dalaman merupakan sebahagian daripada proses adaptive reuse yang membolehkan bangunan warisan terus berfungsi tanpa menghilangkan nilai simbolik dan identiti budaya asalnya. Buktinya:

Saya ubah suai rumah ni sebenarnya sebab nak bagi tetamu yang datang rasa lebih selesa. Rumah lama kan, kadang ruang dia sempit, angin pun tak berapa masuk. Bila ada orang datang keluarga, kawan-kawan, kadang pelancong saya rasa macam tak sedap hati kalau ruang nampak berserabut atau panas. Jadi saya kemaskan sikit, tambah apa yang perlu supaya bila orang masuk, mereka rasa selesa, tak rasa macam duduk dalam rumah lama yang sempit.

(Informan 4, Temu bual atas talian, 2025)

Informan 4 menjelaskan bahawa pengubahsuaian yang dilakukan lebih tertumpu kepada usaha meningkatkan tahap keselesaan tetamu yang berkunjung ke rumah beliau, sama ada ahli keluarga, rakan mahupun pelancong. Penekanan terhadap isu ruang yang sempit, pengudaraan yang kurang baik serta keadaan dalaman yang dirasakan tidak selesa menunjukkan bahawa perubahan ruang dalaman dilakukan sebagai tindak balas terhadap keperluan penggunaan semasa, bukannya keinginan untuk memodenkan rumah secara menyeluruh. Dalam konteks rumah tradisional Melayu, susun atur asal yang tertutup dan bergantung kepada pengudaraan semula jadi sering memerlukan penyesuaian apabila fungsi rumah berkembang kepada ruang penerimaan tetamu yang lebih kerap dan intensif (Nasir & Teh, 1997).

Keprihatinan beliau terhadap keselesaan pengunjung juga mencerminkan nilai hospitaliti yang kuat dalam budaya Melayu, di mana keselesaan tetamu dianggap sebagai tanggungjawab pemilik rumah. Penyesuaian ruang seperti mengemas, meluaskan sedikit ruang atau menambah elemen sokongan keselesaan dilakukan secara berhati-hati agar tidak menjejaskan identiti tradisional rumah. Pendekatan ini selari dengan dapatan Ariffin dan Jamaluddin (2020) yang menyatakan bahawa ruang dalaman rumah tradisional sering mengalami perubahan bersifat fungsional bagi menyesuaikan diri dengan pola sosial dan gaya hidup semasa.

Selain itu, perubahan yang dilakukan turut berkait rapat dengan kehadiran pelancong yang semakin meningkat di Kampung Morten, di mana rumah tradisional bukan lagi berfungsi sebagai ruang peribadi semata-mata, tetapi juga sebagai ruang sosial dan budaya yang dikunjungi oleh orang luar. Omar, Ahmad dan Karim (2020) menjelaskan bahawa dalam konteks pelancongan budaya, pemilik rumah warisan cenderung melakukan penambahbaikan dalaman bagi memastikan pengalaman pengunjung lebih selesa tanpa menghilangkan keaslian suasana tradisional. Oleh itu, tindakan beliau boleh ditafsirkan sebagai satu bentuk penyesuaian ruang dalaman yang bersifat minimum dan sensitif, selaras dengan prinsip adaptive reuse yang menekankan keseimbangan antara keselesaan moden dan pemeliharaan nilai warisan (Ismail & Said, 2015). Selari dengan pandangan Informan 4 yang menekankan keselesaan tetamu sebagai pertimbangan utama pengubahsuaian, Informan 6 turut berkongsi pandangan yang hampir sama dengan memberi fokus kepada keperluan ruang dalaman yang lebih praktikal dan selesa untuk kegunaan harian serta penerimaan pelawat.

Saya ubah suai sebab saya nak rumah ni nampak lebih luas dan selesa. Dulu, masa mula-mula duduk, tak rasa sangat sempitnya. Tapi bila keluarga makin besar, tetamu makin ramai datang, baru nampak rumah ni macam padat. Jadi saya buka sikit ruang, susun balik bahagian dalam supaya lega sikit. Niat saya bukan nak ubah rupa, cuma nak bagi rumah ni senang digunakan dan tak rasa sempit untuk orang yang datang.

(Informan 6, Temu bual atas talian, 2025)

Informan 6 menjelaskan bahawa pengubahsuaian ruang dalaman rumah dilakukan berasaskan keperluan praktikal yang berubah seiring dengan perkembangan saiz keluarga dan peningkatan jumlah tetamu yang berkunjung. Pada peringkat awal, susun atur ruang asal tidak menimbulkan masalah, namun apabila intensiti penggunaan meningkat, ruang dalaman mula dirasakan sempit dan kurang selesa. Justeru, penyesuaian seperti membuka sedikit ruang dan menyusun semula bahagian dalaman dilakukan bagi mewujudkan persekitaran yang lebih lapang, selesa dan mudah digunakan tanpa mengubah rupa atau identiti asal rumah tradisional. Keadaan ini selari dengan pandangan Rapoport (1982) yang menyatakan bahawa perubahan ruang kediaman lazimnya berlaku apabila fungsi asal tidak lagi selari dengan gaya hidup dan keperluan semasa penghuni.

Dapatan ini turut menyokong kajian Ariffin dan Jamaluddin (2020) yang menjelaskan bahawa ruang dalaman rumah Melayu tradisional bersifat fleksibel dan sering mengalami penyesuaian bagi menampung perubahan struktur keluarga serta corak interaksi sosial. Dalam konteks Kampung Morten, penyesuaian ruang dalaman bukan bertujuan memodenkan rumah secara menyeluruh, sebaliknya untuk memastikan rumah kekal berfungsi dan selesa digunakan dalam situasi semasa, termasuk ketika menerima pelawat atau pelancong. Penekanan Informan 6 terhadap usaha mengekalkan rupa asal rumah menunjukkan kesedaran terhadap nilai warisan, sejajar dengan prinsip pemuliharaan sensitif yang menekankan keseimbangan antara keperluan fungsi dan pemeliharaan identiti seni bina tradisional (Ismail & Said, 2015).

Secara kesimpulannya, dapatan ini membuktikan bahawa penyesuaian ruang dalaman rumah tradisional di Kampung Morten dilakukan secara terkawal dan berhemah, dengan mengambil kira keselesaan penghuni dan tetamu tanpa mengorbankan nilai tradisi. Pendekatan ini mencerminkan amalan penggunaan semula adaptif (*adaptive reuse*) yang sesuai dalam konteks pelancongan budaya, di mana rumah tradisional terus digunakan sebagai ruang hidup yang relevan sambil mengekalkan keaslian warisan fizikalnya (Nik Saiful Ameyrul, 2023).

4.3 LANGKAH – LANGKAH PEMULIHARAAN UNTUK MENGEKALKAN IDENTITI RUMAH TRADISIONAL DI KAMPUNG MORTEN

Bahagian ini membincangkan langkah-langkah pemuliharaan yang dikenal pasti berdasarkan pandangan dan amalan pemilik rumah tradisional di Kampung Morten dalam usaha mengekalkan identiti seni bina dan nilai warisan kediaman mereka. Dalam konteks perkampungan warisan, pemuliharaan tidak hanya tertumpu kepada pembaikan fizikal bangunan, tetapi turut melibatkan usaha mengekalkan elemen simbolik, susun atur ruang, bahan binaan asal serta nilai budaya yang membentuk identiti rumah tradisional Melayu (Nasir & Teh, 1997; Hashim, 2020). Menurut Jabatan Warisan Negara (2013), pemuliharaan yang berkesan perlu dilaksanakan secara berterusan, sensitif dan berhemah agar keaslian bangunan warisan dapat dikekalkan tanpa menghalang fungsi semasa rumah tersebut.

Seiring dengan peningkatan tekanan pembangunan dan pelancongan di Kampung Morten, pemilik rumah berhadapan dengan cabaran untuk menyeimbangkan keperluan moden dengan tanggungjawab memelihara warisan (Omar, Ahmad & Karim, 2020). Oleh itu, langkah pemuliharaan yang diambil oleh komuniti setempat menjadi penting kerana pemilik bukan sahaja berperanan sebagai penghuni, tetapi juga sebagai penjaga warisan fizikal dan budaya kampung tersebut (Morshidi & Paridah, 2017). Dapatan kajian bagi objektif ketiga ini memberi tumpuan kepada amalan pemuliharaan yang dilakukan oleh pemilik rumah, merangkumi aspek penyelenggaraan berkala, pengekalan elemen asal, kerjasama komuniti serta kesedaran terhadap kepentingan mewariskan rumah tradisional kepada generasi akan datang, selaras dengan prinsip pemuliharaan warisan yang digariskan oleh UNESCO (2012).

4.3.1 Penyelenggaraan dan Baik Pulih Berkala sebagai Asas Pemuliharaan

Penyelenggaraan dan baik pulih berkala merupakan asas utama dalam usaha pemuliharaan rumah tradisional Melayu, khususnya di kawasan perkampungan warisan seperti Kampung Morten. Rumah tradisional yang dibina berasaskan kayu sememangnya terdedah kepada pelbagai bentuk kerosakan fizikal seperti reput, kelembapan dan serangan anai-anai, sekali gus memerlukan penjagaan yang konsisten bagi memastikan struktur rumah kekal stabil dan selamat digunakan (Nasir & Teh, 1997; Fairus Mamat, 2011). Dalam konteks pemuliharaan warisan, penyelenggaraan berkala dilihat sebagai pendekatan pencegahan yang lebih berkesan berbanding pembaikan besar yang berisiko mengubah keaslian seni bina asal (Orbasli, 2008; Jabatan Warisan Negara, 2013). Buktinya

Bagi saya, yang penting kena sentiasa jaga rumah ni. Buat penyelenggaraan berkala... baiki mana yang rosak... jangan tunggu lama sangat. Kalau jaga selalu, rumah tradisi ni boleh tahan lama.

(Informan 2, Temu bual di Kampung Morten, 2025)

Informan 2 menekankan bahawa penyelenggaraan dan baik pulih secara berkala merupakan asas utama dalam usaha memelihara rumah tradisional di Kampung Morten kerana rumah berasaskan kayu memerlukan penjagaan berterusan bagi mengekalkan ketahanan struktur dan keselamatan penghuni (Firdaus Mohd Sahabuddin, 2016). Pandangan ini menunjukkan kesedaran pemilik bahawa faktor usia bangunan, cuaca tropika dan serangan perosak seperti anai-anai boleh mempercepatkan kemerosotan fizikal rumah tradisional sekiranya penyelenggaraan tidak dilakukan secara konsisten (Aisyah Sofia, 2024).

Selain itu, penekanan Informan 2 terhadap keperluan membaiki bahagian yang rosak tanpa menunggu kerosakan menjadi lebih serius mencerminkan pendekatan pemuliharaan pencegahan yang disarankan dalam pengurusan bangunan warisan (Orbasli, 2008). Pendekatan ini selari dengan prinsip pemuliharaan yang menekankan intervensi minimum dan tindakan awal bagi mengelakkan perubahan struktur yang lebih besar dan berisiko menjejaskan keaslian seni bina asal (Jabatan Warisan Negara, 2013).

Dalam konteks Kampung Morten sebagai perkampungan warisan yang aktif dengan kehadiran pelancong, penyelenggaraan kecil tetapi berterusan dilihat lebih sesuai berbanding pembaikan besar yang boleh mengubah identiti visual rumah tradisional Melayu (Mohd Isa, 2017). Hal ini turut disokong oleh pandangan bahawa pemuliharaan yang berkesan bukan sekadar mengekalkan fizikal bangunan, tetapi memastikan kesinambungan fungsi dan nilai warisan dalam kehidupan komuniti setempat (Ismail, 2012).

Oleh itu, dapatan daripada Informan 2 memperlihatkan bahawa amalan penyelenggaraan berkala merupakan strategi pemuliharaan yang realistik dan lestari dalam memastikan rumah tradisional di Kampung Morten terus berfungsi, selamat dan mengekalkan identiti warisan dalam arus pembangunan pelancongan (Jabatan Warisan Negara, 2020). Pandangan yang hampir sama turut dikemukakan oleh Informan 5 ialah:

Pada saya, yang penting kita baiki je bahagian yang rosak. Jangan dibiarkan lama-lama. Nak kekalkan rumah tradisi ni bukan susah... cuma kena rajin tengok keadaan rumah.

(Informan 5, Temu bual atas talian, 2025)

Berpandukan kenyataan Informan 5, beliau menegaskan bahawa langkah paling asas dalam pemuliharaan rumah tradisional ialah dengan membaiki bahagian yang rosak secepat mungkin tanpa membiarkan kerosakan tersebut berlarutan (Firdaus Mohd Sahabuddin, 2016). Pandangan ini mencerminkan kefahaman pemilik bahawa kerosakan kecil yang tidak ditangani boleh membawa kepada masalah struktur yang lebih serius, terutamanya bagi rumah tradisional Melayu yang dibina menggunakan bahan kayu dan terdedah kepada faktor cuaca serta perosak (Aisyah Sofia, 2024).

Selain itu, penekanan Informan 5 terhadap sikap “rajin memerhati keadaan rumah” menunjukkan bahawa pemuliharaan bukan sekadar bergantung kepada pembaikan besar, tetapi memerlukan pemantauan berterusan sebagai amalan harian pemilik rumah (Ismail, 2012). Pendekatan ini selari dengan prinsip pemuliharaan warisan yang menekankan tanggungjawab pemilik sebagai penjaga pertama bangunan warisan, di mana kesedaran dan tindakan awal mampu memanjangkan jangka hayat rumah tradisional tanpa menjejaskan keaslian seni binanya (Jabatan Warisan Negara, 2013). Kesenambungan dapatan ini dapat dilihat melalui pandangan Informan 7, yang menjelaskan bahawa rumah tersebut telah lama tidak disenggara dan menunjukkan tanda-tanda keuzuran. Buktinya:

Langkah terbaik ialah sentiasa buat baik pulih berkala. Bila nampak je ada bahagian mula rosak, cepat-cepat betulkan. Jangan tunggu runtuh.

(Informan 7, Temu bual atas talian, 2025)

Berdasarkan kenyataan Informan 7, beliau menekankan bahawa amalan baik pulih secara berkala merupakan langkah paling berkesan dalam memastikan rumah tradisional terus terpelihara dan tidak mengalami kerosakan serius (Firdaus Mohd Sahabuddin, 2016). Pandangan ini menunjukkan kesedaran bahawa kerosakan kecil seperti kayu reput, sambungan longgar atau kebocoran bumbung perlu ditangani lebih awal bagi mengelakkan risiko keruntuhan struktur yang boleh menjejaskan keselamatan penghuni dan pelawat (Aisyah Sofia, 2024).

Penegasan agar tidak “menunggu runtuh” sebelum bertindak selari dengan prinsip pemuliharaan preventif yang menekankan pencegahan sebagai strategi utama dalam penjagaan bangunan warisan (Orbasli, 2008). Dalam konteks rumah tradisional Melayu, pendekatan ini amat penting kerana bahan binaan semula jadi seperti kayu memerlukan pemantauan rapi dan penyelenggaraan berterusan untuk mengekalkan ketahanan jangka panjang tanpa mengubah ciri asal seni bina rumah tersebut (Hashim, 2020). Selain pandangan pemilik rumah, Informan 8 selaku wakil institusi warisan menyatakan:

Bagi JWN, langkah terbaik ialah kekalkan bahan binaan asal, bentuk struktur, dan elemen seni bina tradisional. Pengubahsuaian boleh dibuat, tapi mesti ikut garis panduan pemuliharaan.

(Informan 8, Temu bual atas talian, 2025)

Berdasarkan pandangan Informan 8, Jabatan Warisan Negara (JWN) menegaskan bahawa pemeliharaan rumah tradisional perlu mengutamakan pengekalan bahan binaan asal, bentuk struktur serta elemen seni bina tradisional sebagai teras kepada identiti warisan (Jabatan Warisan Negara, 2013). Penekanan terhadap penggunaan bahan asal seperti kayu, bumbung tradisional dan susunan struktur sedia ada adalah penting bagi memastikan keaslian (authenticity) dan integriti bangunan warisan tidak terjejas akibat pengubahsuaian yang berlebihan (UNESCO, 2012).

Walaupun pengubahsuaian dibenarkan, ia perlu dilaksanakan secara terkawal dan mematuhi garis panduan pemuliharaan yang telah ditetapkan bagi mengelakkan kehilangan nilai sejarah dan seni bina rumah tradisional Melayu (Orbasli, 2008). Pendekatan ini selari dengan prinsip pemuliharaan minimum intervention yang menekankan bahawa sebarang intervensi hendaklah diminimumkan dan hanya dilakukan untuk tujuan keselamatan, fungsi dan ketahanan struktur (Ahmad, 2006). Dalam konteks Kampung Morten sebagai kawasan warisan, pmatuhan terhadap garis panduan JWN memastikan usaha pemuliharaan bukan sahaja melindungi bangunan secara fizikal, tetapi turut mengekalkan identiti budaya dan nilai warisan yang menjadi asas pengiktirafan kawasan tersebut (Jabatan Warisan Negara, 2020).

Secara keseluruhannya, pandangan Informan 2, 5, 7 dan 8 menunjukkan kesepakatan bahawa penyelenggaraan dan baik pulih berkala merupakan asas utama dalam usaha pemuliharaan rumah tradisional di Kampung Morten (Jabatan Warisan Negara, 2013). Informan 2 menekankan keperluan membaiki kerosakan fizikal seperti kayu reput dan serangan

anai-anai demi memastikan keselamatan struktur rumah, selaras dengan dapatan bahawa rumah tradisional berasaskan kayu memerlukan pemantauan berterusan bagi mengelakkan kemerosotan serius (Fairus Mamat, 2011; Aisyah Sofia, 2024).

Pandangan Informan 5 dan Informan 7 menguatkan dapatan ini dengan menegaskan bahawa tindakan segera membaiki bahagian rosak tanpa menunggu kerosakan menjadi kritikal adalah langkah paling praktikal untuk mengekalkan kelangsungan rumah tradisional, seiring dengan prinsip pemuliharaan pencegahan yang menekankan intervensi awal bagi mengurangkan kos dan risiko jangka panjang (Ahmad, 2006; Orbasli, 2008). Sementara itu, Informan 8 sebagai wakil institusi menegaskan bahawa segala kerja baik pulih perlu dilaksanakan dengan mematuhi garis panduan rasmi pemuliharaan, khususnya dari aspek pengekalan bahan binaan asal, bentuk struktur dan elemen seni bina tradisional bagi memastikan keaslian dan integriti warisan terus terpelihara (Jabatan Warisan Negara, 2013; UNESCO, 2012).

Keseluruhannya, dapatan ini menunjukkan bahawa pemuliharaan rumah tradisional di Kampung Morten bukan bersifat reaktif semata-mata, tetapi merupakan satu proses berterusan yang menggabungkan kesedaran pemilik, amalan penyelenggaraan berkala dan pematuhan kepada garis panduan pemuliharaan, bagi memastikan identiti seni bina dan nilai warisan rumah tradisional Melayu dapat dikekalkan secara lestari untuk generasi akan datang (Mohd Isa, 2017; Rahil et al., 2020).

4.3.2 Peranan Komuniti dalam Usaha Pemuliharaan Rumah Tradisional

Peranan komuniti dalam usaha pemuliharaan rumah tradisional merujuk kepada penglibatan aktif penduduk setempat dalam menjaga, menyelenggara serta mempertahankan nilai fizikal dan bukan fizikal rumah warisan, yang bukan sahaja berfungsi sebagai kediaman tetapi turut menjadi lambang identiti kolektif masyarakat setempat. Dalam konteks perkampungan warisan seperti Kampung Morten, komuniti tidak sekadar berperanan sebagai penghuni, malah bertindak sebagai penjaga warisan (*heritage custodians*) yang memastikan kesinambungan nilai sejarah, budaya dan seni bina tradisional terus dipelihara dan diwarisi oleh generasi seterusnya (Nasir & Teh, 1997; Rahil, Ghani & Sarkom, 2020). Penglibatan ini dizahirkan melalui pelbagai bentuk kerjasama seperti aktiviti gotong-royong, penyelenggaraan bersama, perkongsian pengetahuan berkaitan warisan, serta pemantauan terhadap sebarang pengubahsuaian fizikal rumah supaya tidak menyimpang daripada identiti asal kampung warisan (Shamsuddin, 2011). Buktinya:

Bagi saya, komuniti ni memang kena bergerak sama-sama. Kalau buat program gotong-royong atau aktiviti lawatan warisan, orang kampung sendiri akan lebih rasa tanggungjawab nak jaga rumah masing-masing. Bila selalu buat benda macam tu, barulah semua sedar pentingnya kekalkan suasana lama ni.

(Informan 1, Temu bual di Kampung Morten, 2025)

Informan 1 menegaskan bahawa usaha pemuliharaan rumah tradisional di Kampung Morten perlu dilaksanakan secara kolektif melalui penglibatan aktif komuniti setempat, kerana pemeliharaan warisan tidak dapat dicapai secara berkesan sekiranya hanya bergantung kepada inisiatif individu semata-mata. Beliau menjelaskan bahawa penganjuran program gotong-royong serta aktiviti lawatan warisan mampu memupuk rasa tanggungjawab dalam kalangan penduduk kampung terhadap rumah masing-masing, sekali gus meningkatkan kesedaran tentang kepentingan mengekalkan suasana tradisional yang menjadi identiti kawasan tersebut. Pendekatan ini selari dengan pandangan Mat Radzuan dan Ahmad (2020) yang menegaskan bahawa penglibatan komuniti secara langsung merupakan elemen penting dalam memastikan kelestarian kampung warisan, khususnya dalam mengekalkan nilai sosial dan budaya yang tidak dapat dipelihara melalui pemuliharaan fizikal semata-mata.

Selain itu, penglibatan komuniti melalui aktiviti bersama juga berperanan sebagai medium pendidikan tidak formal yang membantu penduduk memahami nilai sejarah dan simbolik rumah tradisional dalam kehidupan seharian mereka. Kajian oleh Rahil, Ghani dan Sarkom (2020) menunjukkan bahawa kesedaran komuniti yang terbina melalui interaksi sosial dan aktiviti kolektif mampu memperkukuh rasa pemilikan bersama (*sense of place*) terhadap persekitaran warisan, sekali gus mengurangkan kecenderungan melakukan perubahan fizikal yang boleh menjejaskan identiti asal kawasan. Dalam konteks Kampung Morten, usaha seperti gotong-royong dan lawatan warisan bukan sahaja menyumbang kepada penyelenggaraan rumah tradisional, tetapi turut memperkukuh hubungan sosial antara penduduk serta menanam nilai tanggungjawab bersama terhadap warisan yang diwarisi.

Oleh itu, pandangan Informan 1 mencerminkan bahawa pemuliharaan rumah tradisional bukan sekadar bergantung kepada aspek teknikal atau perundangan, tetapi turut memerlukan sokongan sosial yang kukuh dalam kalangan komuniti setempat. Dapatan ini sejajar dengan pendekatan pemuliharaan berasaskan komuniti yang ditekankan oleh UNESCO (2012), di mana komuniti tempatan diiktiraf sebagai penjaga utama warisan yang berperanan memastikan

kesinambungan identiti budaya dan sejarah dalam jangka panjang. Seiring dengan pandangan Informan 1 yang menekankan keperluan gerak kerja secara kolektif dalam kalangan komuniti, Informan 2 turut menegaskan bahawa usaha pemuliharaan rumah tradisional tidak boleh dilaksanakan secara individu semata-mata, sebaliknya memerlukan semangat kesepakatan dan saling membantu antara penduduk Kampung Morten agar setiap inisiatif pemeliharaan dapat dilaksanakan secara berterusan dan berkesan. Buktinya:

Kalau ikut pengalaman saya, kerja-kerja pemeliharaan ni jadi lebih mudah bila semua orang sepakat. Bila ada semangat bantu-membantu, kita boleh kongsi idea, bagi cadangan, dan tolong apa yang patut. Tak boleh harap seorang saja, memang kena buat sama-sama.

(Informan 2, Temu bual di Kampung Morten, 2025)

Pandangan Informan 2 memperlihatkan bahawa usaha pemuliharaan rumah tradisional di Kampung Morten akan menjadi lebih mudah dan berkesan apabila dilaksanakan secara bersama melalui semangat kesepakatan dalam kalangan komuniti setempat. Menurut beliau, sikap saling membantu, berkongsi idea serta memberi cadangan antara penduduk membolehkan kerja-kerja pemeliharaan dijalankan dengan lebih tersusun dan tidak membebankan individu tertentu sahaja. Keadaan ini menunjukkan bahawa pemeliharaan warisan bukan sekadar tanggungjawab pemilik rumah, sebaliknya memerlukan penglibatan kolektif seluruh komuniti.

Pendekatan berasaskan kerjasama ini selari dengan pandangan Mat Radzuan dan Ahmad (2020) yang menegaskan bahawa penglibatan aktif komuniti tempatan merupakan faktor penting dalam memastikan kelestarian kampung warisan, khususnya di kawasan yang berhadapan dengan tekanan pembangunan dan pelancongan. Omar, Ahmad dan Karim (2020) turut menyatakan bahawa semangat kebersamaan dalam komuniti warisan mampu memupuk rasa tanggungjawab bersama, sekali gus memperkukuh usaha pemuliharaan dalam jangka panjang. Oleh itu, dapatan ini menunjukkan bahawa kejayaan memelihara rumah tradisional di Kampung Morten banyak bergantung kepada kesepaduan komuniti, di mana tindakan secara bersama bukan sahaja memudahkan pelaksanaan, malah membantu mengekalkan identiti warisan secara lebih berkesan dan berterusan. Informan 4 turut menyatakan bahawa penglibatan bersama dalam kalangan penduduk Kampung Morten memainkan peranan penting. Buktinya:

Setakat ni, saya nampak komuniti sini memang bagi kerjasama. Kalau ada program kampung atau apa-apa aktiviti berkaitan warisan, ramai yang ikut serta. Bila semua orang ambil bahagian, kerja-kerja jaga rumah lama ni jadi lebih teratur.

(Informan 4, Temu bual atas talian, 2025)

Informan 4 menjelaskan bahawa tahap kerjasama dalam kalangan komuniti Kampung Morten berada pada tahap yang memberangsangkan, khususnya apabila melibatkan program kampung dan aktiviti berkaitan warisan. Menurut beliau, penglibatan aktif penduduk dalam setiap inisiatif yang dianjurkan telah mewujudkan satu bentuk kesedaran kolektif, di mana tanggungjawab memelihara rumah tradisional tidak lagi dilihat sebagai tugas individu semata-mata, sebaliknya sebagai usaha bersama komuniti. Apabila setiap ahli komuniti mengambil bahagian, kerja-kerja pemeliharaan menjadi lebih terancang, tersusun dan berterusan, sekali gus mengurangkan risiko rumah warisan terabai atau rosak tanpa pemantauan.

Pandangan ini selari dengan kajian Mohd Isa (2017) dan Samadi (2021) yang menegaskan bahawa penglibatan komuniti setempat merupakan elemen teras dalam memastikan kelestarian kampung warisan, khususnya dalam konteks pemuliharaan rumah tradisional di kawasan bandar. Selain itu, Omar, Ahmad dan Karim (2020) turut menyatakan bahawa kerjasama komuniti yang konsisten dapat memperkukuhkan rasa memiliki (*sense of ownership*) terhadap warisan, sekali gus mendorong penduduk untuk lebih prihatin dalam menjaga struktur fizikal serta nilai budaya yang terkandung dalam persekitaran kediaman mereka. Dalam konteks Kampung Morten, dapatan ini menunjukkan bahawa semangat kebersamaan komuniti menjadi pemangkin utama kepada keberkesanan usaha pemuliharaan rumah tradisional secara berterusan. Selain itu informan 5 turut mengemukakan pandangan yang selari. Buktinya

Saya rasa kalau penduduk semua satu hati, memang mudah nak jaga rumah tradisional ni. Bila masing-masing tahu peranan dan sama-sama bantu, rumah pun terpelihara, kampung pun nampak teratur.

(Informan 5, Temu bual atas talian, 2025)

Informan 5 berpandangan bahawa kejayaan usaha pemuliharaan rumah tradisional di Kampung Morten amat bergantung kepada tahap kesepaduan dan kesefahaman dalam kalangan penduduk setempat. Menurut beliau, apabila penduduk mempunyai pendirian yang sama dan berkongsi tanggungjawab dalam menjaga rumah masing-masing, proses pemeliharaan dapat dilaksanakan dengan lebih teratur dan berkesan. Sikap saling membantu serta kesedaran

terhadap kepentingan warisan bukan sahaja memudahkan kerja-kerja penyelenggaraan, malah mewujudkan persekitaran kampung yang lebih tersusun dan terjaga secara kolektif. Keadaan ini menunjukkan bahawa pemuliharaan rumah tradisional bukan sekadar tanggungjawab individu, tetapi merupakan usaha bersama yang memerlukan penglibatan seluruh komuniti (Nik Mahmood, 2018).

Selain itu, pandangan Informan 5 mencerminkan konsep pemuliharaan berasaskan komuniti, di mana penduduk tempatan berperanan sebagai penjaga utama warisan fizikal dan budaya kawasan mereka. Kajian oleh Mat Radzuan dan Ahmad (2020) menegaskan bahawa penyertaan aktif komuniti dalam aktiviti pemeliharaan dapat meningkatkan rasa memiliki (*sense of belonging*) serta mengukuhkan komitmen penduduk terhadap kelestarian kampung warisan. Apabila komuniti bersatu hati, keputusan berkaitan pengubahsuaian, pembaikan atau penyesuaian rumah tradisional dapat dibuat secara lebih berhati-hati dan tidak bercanggah dengan nilai serta identiti warisan setempat. Hal ini amat penting di Kampung Morten yang menerima kehadiran pelancong secara berterusan dan berdepan tekanan pembangunan.

Di samping itu, kesepakatan komuniti juga berperanan sebagai mekanisme kawalan sosial yang membantu mengekang perubahan melampau terhadap rumah tradisional. Apabila penduduk saling memantau dan memberi sokongan antara satu sama lain, sebarang pengubahsuaian yang dilakukan cenderung mengambil kira kepentingan bersama dan bukan semata-mata keuntungan individu. Pendekatan ini selari dengan pandangan Omar, Ahmad dan Karim (2020) yang menyatakan bahawa kelestarian kampung warisan hanya dapat dicapai apabila komuniti tempatan terlibat secara aktif dalam proses pemeliharaan dan pembangunan pelancongan. Oleh itu, dapatan daripada Informan 5 mengukuhkan hujah bahawa peranan komuniti yang bersatu dan sehaluan merupakan asas penting dalam memastikan rumah tradisional di Kampung Morten terus terpelihara sebagai warisan hidup untuk generasi akan datang. Selaras dengan pandangan tersebut, Informan 8 menegaskan bahawa usaha pemuliharaan rumah tradisional perlu dilaksanakan berdasarkan prinsip pengkalan bahan binaan asal, bentuk struktur dan elemen seni bina tradisional. Buktinya:

Dari sudut pandangan JWN, komuniti memang memainkan peranan besar. Kalau aktiviti pemuliharaan hanya diserahkan kepada pihak berkuasa, memang tak mencukupi. Penduduk sendiri yang perlu menjadi penjaga kepada warisan ini, melalui kerjasama, pemantauan dan penyertaan dalam program pemeliharaan.

(Informan 8, Temu bual atas talian, 2025)

Informan 8 berpandangan bahawa peranan komuniti setempat merupakan elemen yang sangat penting dalam memastikan kelestarian usaha pemuliharaan rumah tradisional di Kampung Morten. Menurut beliau, sekiranya aktiviti pemeliharaan hanya bergantung sepenuhnya kepada pihak berkuasa atau agensi kerajaan, usaha tersebut tidak akan mencukupi dan sukar untuk dilaksanakan secara berterusan. Hal ini kerana komuniti tempatan merupakan pihak yang paling hampir dengan warisan tersebut serta paling memahami nilai sejarah, budaya dan simbolik yang terkandung dalam rumah tradisional yang diwarisi.

Beliau turut menegaskan bahawa penduduk setempat perlu memainkan peranan sebagai penjaga warisan melalui kerjasama sesama komuniti, pemantauan terhadap sebarang perubahan fizikal rumah, serta penglibatan aktif dalam program pemeliharaan yang dianjurkan. Pendekatan ini bukan sahaja dapat membantu mengekalkan elemen seni bina tradisional, malah mampu membentuk rasa tanggungjawab dan kesedaran bersama dalam kalangan penduduk untuk melindungi warisan yang menjadi identiti Kampung Morten. Pandangan ini selari dengan kajian Mohd Isa (2017) yang menyatakan bahawa penglibatan komuniti merupakan asas penting dalam usaha melestarikan kampung warisan, terutamanya di kawasan bandar yang terdedah kepada tekanan pembangunan.

Selain itu, penyertaan komuniti dalam pemuliharaan juga selaras dengan prinsip pengurusan warisan antarabangsa yang menekankan pendekatan berasaskan komuniti. UNESCO (2012) menegaskan bahawa pemeliharaan warisan yang berkesan memerlukan penglibatan penduduk tempatan sebagai rakan strategik, dan bukan sekadar sebagai penerima dasar. Oleh itu, pandangan Informan 8 mengukuhkan dapatan kajian ini bahawa peranan komuniti bukan sahaja menyokong usaha pihak berkuasa, tetapi menjadi tonggak utama dalam memastikan identiti rumah tradisional di Kampung Morten terus terpelihara dan lestari untuk generasi akan datang.

Secara keseluruhannya, dapatan kajian menunjukkan bahawa peranan komuniti setempat merupakan faktor yang amat penting dalam usaha pemuliharaan rumah tradisional di Kampung Morten. Informan-informan menegaskan bahawa pemeliharaan warisan tidak boleh dilaksanakan secara bersendirian atau bergantung sepenuhnya kepada pihak berkuasa, sebaliknya memerlukan kerjasama berterusan dalam kalangan penduduk kampung melalui semangat gotong-royong, perkongsian idea serta penyertaan aktif dalam program berkaitan

warisan. Pendekatan ini bukan sahaja memudahkan pelaksanaan kerja-kerja penyelenggaraan, malah turut mengukuhkan rasa tanggungjawab kolektif terhadap pemeliharaan identiti kampung.

Selain itu, penglibatan komuniti secara aktif membantu membentuk kesedaran yang lebih mendalam tentang kepentingan mengekalkan rumah tradisional sebagai warisan bersama, bukan sekadar milik individu. Apabila penduduk saling menyokong dan mengambil peranan sebagai penjaga warisan, usaha pemuliharaan dapat dilaksanakan secara lebih teratur dan berkesinambungan. Dapatan ini selari dengan pandangan Mohd Isa (2017) dan Mat Radzuan dan Ahmad (2020) yang menekankan bahawa penglibatan komuniti tempatan merupakan teras utama dalam memastikan kelestarian kampung warisan, terutamanya di kawasan yang terdedah kepada tekanan pembangunan dan pelancongan.

4.3.3 Kesedaran dan Pendidikan Warisan kepada Generasi Muda

Kesedaran dan pendidikan warisan kepada generasi muda merujuk kepada usaha berterusan dalam memupuk kefahaman, penghargaan serta rasa tanggungjawab terhadap kepentingan memelihara rumah tradisional sebagai warisan budaya yang bernilai. Dalam konteks Kampung Morten, generasi muda bukan sahaja berperanan sebagai pewaris fizikal rumah tradisional, tetapi juga sebagai penjaga kesinambungan nilai, sejarah dan identiti masyarakat Melayu yang terkandung dalam seni bina tradisional tersebut. Tanpa pendedahan dan pendidikan yang berkesan, warisan binaan ini berisiko terpinggir dan kehilangan makna dalam arus pemodenan yang semakin pesat (Ahmad Hakimi Khairuddin, 2022). Buktinya:

Bagi saya, rumah tradisional macam ni memang lambang identiti Melayu Melaka. Kalau kita tak jaga, satu hari nanti generasi depan langsung tak kenal asal usul sendiri. Mereka cuma akan nampak bangunan moden, tapi tak tahu macam mana orang dulu hidup. Jadi penting sangat untuk kita kekalkan rumah ni supaya anak cucu nanti boleh tengok sendiri, bukan setakat baca dalam buku.

(Informan 1, Temu bual di Kampung Morten, 2025)

Pandangan Informan 1 menegaskan bahawa rumah tradisional bukan sekadar struktur fizikal, tetapi merupakan lambang identiti budaya dan sejarah masyarakat Melayu Melaka yang perlu dipelihara untuk kesinambungan generasi akan datang. Kebimbangan beliau terhadap kemungkinan generasi muda kehilangan kefahaman tentang asal-usul dan cara hidup

masyarakat terdahulu menunjukkan bahawa pemeliharaan rumah tradisional mempunyai peranan pendidikan yang signifikan. Rumah tradisional berfungsi sebagai medium pembelajaran tidak formal yang membolehkan generasi muda memahami nilai, norma dan gaya hidup masyarakat Melayu melalui pengalaman langsung, bukan sekadar melalui sumber bertulis semata-mata (Nasir & Teh, 1997).

Kenyataan ini selari dengan pandangan Ahmad Hakimi Khairuddin (2022) yang menegaskan bahawa warisan budaya berperanan sebagai asas pembentukan identiti dan jati diri sesuatu masyarakat, khususnya dalam kalangan generasi muda. Apabila warisan fizikal seperti rumah tradisional terabai atau digantikan sepenuhnya dengan pembangunan moden, hubungan antara generasi masa kini dengan sejarah dan budaya lampau akan semakin terhakis. Oleh itu, pemeliharaan rumah tradisional di Kampung Morten bukan sahaja penting dari sudut seni bina, tetapi juga sebagai alat pendidikan budaya yang hidup dan berfungsi.

Selain itu, penekanan Informan 1 terhadap keperluan mengekalkan rumah tradisional agar dapat dilihat dan dialami sendiri oleh generasi akan datang mencerminkan kepentingan pendekatan pembelajaran berasaskan pengalaman (*experiential learning*). Pendekatan ini sejajar dengan prinsip yang digariskan oleh UNESCO (2003), yang menekankan bahawa pendidikan dan kesedaran awam merupakan elemen teras dalam usaha pemuliharaan warisan budaya. Melalui pendedahan secara langsung terhadap rumah tradisional, generasi muda bukan sahaja dapat mengenali bentuk fizikal warisan, tetapi juga memahami nilai simbolik dan makna sosial yang terkandung di dalamnya. Selain itu Informan 6 menyatakan:

Kalau generasi muda tak tengok sendiri rumah tradisional, mereka tak akan faham keunikannya. Jadi penting kita pelihara supaya mereka boleh hargai ciri-ciri tradisional yang tak ada pada rumah moden.

(Informan 6, Temu bual atas talian, 2025)

Berpandukan pandangan Informan 6, pemeliharaan rumah tradisional dilihat sebagai medium penting untuk memastikan generasi muda dapat memahami dan menghargai keunikan seni bina serta nilai budaya yang terkandung di dalamnya. Penekanan beliau terhadap keperluan generasi muda melihat dan mengalami sendiri rumah tradisional menunjukkan bahawa pendedahan secara langsung memainkan peranan besar dalam membentuk kefahaman dan apresiasi terhadap warisan. Tanpa pengalaman fizikal ini, keunikan ciri-ciri tradisional seperti penggunaan bahan semula jadi, susun atur ruang yang berfungsi secara sosial, serta

elemen seni bina yang berteraskan iklim dan budaya tempatan berisiko tidak difahami sepenuhnya oleh generasi akan datang (Nasir & Teh, 1997).

Pandangan ini selari dengan kajian Lim Jee Yuan (1991) yang menyatakan bahawa seni bina rumah tradisional Melayu mencerminkan kebijaksanaan tempatan yang terbentuk melalui pengalaman hidup masyarakat terdahulu, dan hanya dapat dihargai secara mendalam melalui pemerhatian dan interaksi secara langsung. Rumah tradisional bukan sekadar tempat tinggal, tetapi merupakan teks budaya yang ‘hidup’ di mana setiap elemen binaan membawa makna simbolik dan fungsi tertentu. Oleh itu, pendedahan kepada rumah tradisional memberi peluang kepada generasi muda untuk memahami perbezaan asas antara seni bina tradisional dan rumah moden yang lebih bersifat universal dan kurang berakar pada konteks budaya tempatan. Seterusnya informan 7 turut menjelaskan:

Nenek moyang kita dulu dah lama jaga tradisi ni. Jadi sebagai generasi muda, kita kena sambung usaha mereka. Kalau tak, memang hilanglah tradisi tu.

(Informan 7, Temu bual atas talian, 2025)

Pandangan Informan 7 menyatakan kesinambungan tanggungjawab antara generasi terdahulu dan generasi masa kini dalam usaha memelihara rumah tradisional sebagai warisan budaya. Kenyataan beliau mencerminkan kesedaran bahawa tradisi yang wujud hari ini merupakan hasil usaha dan pengorbanan nenek moyang yang telah lama mempertahankan nilai budaya serta seni bina tradisional dalam menghadapi perubahan zaman. Oleh itu, generasi muda dilihat mempunyai tanggungjawab moral untuk meneruskan usaha pemeliharaan tersebut agar warisan tidak terputus dan hilang begitu sahaja. Pandangan ini selari dengan Nasir dan Teh (1997) yang menyatakan bahawa warisan seni bina Melayu hanya dapat dikekalkan melalui pewarisan nilai, pengetahuan dan tanggungjawab merentas generasi.

Selain itu, kenyataan Informan 7 turut memperlihatkan kepentingan kesedaran warisan sebagai asas kepada kelestarian budaya. Tanpa kesedaran dalam kalangan generasi muda, usaha pemuliharaan fizikal semata-mata tidak mencukupi untuk memastikan kelangsungan identiti tradisional. Ahmad Hakimi Khairuddin (2022) menegaskan bahawa warisan budaya bukan sahaja merangkumi objek atau struktur fizikal, tetapi juga melibatkan nilai, sikap dan kesedaran masyarakat terhadap kepentingan warisan tersebut. Dalam konteks ini, rumah

tradisional di Kampung Morten berfungsi sebagai simbol yang menghubungkan generasi muda dengan sejarah dan jati diri mereka.

Tambahan pula, pandangan Informan 7 selaras dengan pendekatan UNESCO (2003) yang menekankan peranan generasi muda dalam usaha safeguarding warisan budaya, sama ada warisan ketara mahupun tidak ketara. Dengan melibatkan generasi muda secara aktif dalam pemeliharaan rumah tradisional, nilai-nilai tradisi dapat diteruskan dan disesuaikan dengan konteks semasa tanpa menghilangkan makna asalnya. Justeru, dapatan ini menunjukkan bahawa pemeliharaan rumah tradisional bukan sekadar usaha teknikal, tetapi merupakan proses sosial yang bergantung kepada kesedaran dan komitmen generasi muda sebagai pewaris utama warisan budaya Kampung Morten. Di samping itu Informan 8 turut menyatakan. Buktinya:

Memelihara rumah tradisional penting sebab ia bukan saja milik individu, tapi sebahagian daripada warisan negara. Banyak elemen seni bina, sejarah dan budaya boleh hilang kalau tak dipelihara dengan betul. Jadi ia tanggungjawab bersama.

(Informan 8, Temu bual atas talian, 2025)

Pandangan Informan 8 menegaskan bahawa pemeliharaan rumah tradisional perlu dilihat melangkaui kepentingan individu pemilik semata-mata, sebaliknya difahami sebagai satu tanggungjawab kolektif terhadap warisan negara. Kenyataan ini mencerminkan kefahaman bahawa rumah tradisional mengandungi nilai seni bina, sejarah dan budaya yang signifikan, yang bukan sahaja mewakili identiti keluarga atau komuniti setempat, tetapi turut menyumbang kepada naratif warisan kebangsaan. Hal ini selari dengan pandangan Ahmad Hakimi Khairuddin (2022) yang menyatakan bahawa warisan budaya berfungsi sebagai sumber identiti bersama dan perlu dipelihara secara kolektif oleh masyarakat dan negara.

Selain itu, penekanan terhadap risiko kehilangan elemen seni bina dan budaya sekiranya rumah tradisional tidak dipelihara dengan betul turut dinyatakan oleh Jabatan Warisan Negara (2013), yang menegaskan bahawa pengabaian terhadap bangunan warisan boleh menyebabkan kehilangan keaslian (authenticity) dan integriti sejarah yang sukar dipulihkan. Dalam konteks Kampung Morten sebagai kawasan warisan, kegagalan memelihara rumah tradisional bukan sahaja memberi kesan kepada fizikal bangunan, tetapi juga menjejaskan nilai sejarah kawasan

tersebut sebagai satu-satunya kampung Melayu tradisional di tengah bandar Melaka (Heritage Malaysia, 2012).

Di samping itu pandangan Informan 8 turut selari dengan pendekatan UNESCO (2012) yang menekankan bahawa pemuliharaan warisan budaya memerlukan penglibatan pelbagai pihak, termasuk komuniti setempat, pihak berkuasa dan institusi berkaitan. Pemeliharaan yang berkesan hanya dapat dicapai apabila wujud kesedaran bersama bahawa warisan tersebut adalah aset bersama yang perlu dilindungi untuk generasi akan datang. Oleh itu, dapatan ini mengukuhkan hujah bahawa pemeliharaan rumah tradisional di Kampung Morten bukan sekadar pilihan individu, tetapi merupakan satu amanah bersama demi memastikan kelangsungan identiti budaya dan sejarah negara.

4.4 RUMUSAN BAB

Secara keseluruhannya, dapatan kajian bagi ketiga-tiga objektif menunjukkan bahawa perubahan dan pemuliharaan rumah tradisional di Kampung Morten merupakan satu proses yang bersifat dinamik dan saling berkait antara faktor sosial, ekonomi, budaya serta keperluan semasa (Ismail & Said, 2015). Bagi objektif 1, kajian mendapati bahawa perubahan fungsi rumah tradisional didorong oleh gabungan faktor sentimental dan legasi keluarga, keperluan penyelenggaraan serta keselamatan struktur, dan juga penjanaan pendapatan melalui aktiviti pelancongan (Mohd Isa, 2017). Pemilik rumah bukan sahaja bertindak atas dasar ekonomi, tetapi turut dipengaruhi oleh tanggungjawab emosi untuk mengekalkan warisan keluarga dan memastikan rumah tidak terbiar atau rosak ditelan masa (Nasir & Teh, 1997). Hal ini menunjukkan bahawa keputusan pengubahsuaian dibuat secara berhemah, dengan pertimbangan terhadap kelangsungan warisan dan kegunaan praktikal rumah dalam konteks kehidupan semasa (Rapoport, 1982).

Bagi objektif 2, dapatan kajian memperlihatkan bahawa kesan perubahan terhadap struktur rumah dan hiasan dalaman kebanyakannya berlaku secara minimum dan terkawal (Jabatan Warisan Negara, 2013). Pengubahsuaian yang dilakukan tertumpu kepada bahagian tertentu dengan tujuan meningkatkan keselamatan, ketahanan serta keselesaan penghuni dan pelancong tanpa menjejaskan struktur utama rumah (Orbasli, 2008). Walaupun terdapat penyesuaian bagi memenuhi keperluan industri pelancongan, elemen struktur utama dan identiti seni bina tradisional seperti tangga, serambi, ruang tamu dan fasad rumah masih dikekalkan (Fairus Mamat, 2011). Ini membuktikan bahawa pemilik rumah berusaha menyeimbangkan keperluan

moden dengan prinsip pemuliharaan agar keaslian dan karakter rumah tradisional tidak terjejas (Zuraidi, 2014).

Seterusnya, bagi objektif 3, kajian mendapati bahawa usaha pemuliharaan rumah tradisional di Kampung Morten sangat bergantung kepada peranan komuniti, kesedaran warisan dan pendidikan kepada generasi muda (Rahil et al., 2020). Penglibatan komuniti melalui kerjasama, gotong-royong, perkongsian idea serta sokongan institusi berkaitan menjadi asas penting dalam memastikan pemuliharaan dilaksanakan secara berterusan (Mat Radzuan & Ahmad, 2020). Selain itu, kesedaran tentang kepentingan rumah tradisional sebagai lambang identiti budaya dan warisan negara mendorong pemilik serta komuniti untuk memelihara rumah ini demi generasi akan datang (UNESCO, 2012). Secara keseluruhan, dapatan kajian menegaskan bahawa kelestarian rumah tradisional di Kampung Morten hanya dapat dicapai melalui keseimbangan antara penyesuaian fungsi, pemeliharaan fizikal dan penglibatan aktif komuniti dalam menjaga warisan budaya secara kolektif (Omar, Ahmad & Karim, 2020).

BAB 5

CADANGAN DAN KESIMPULAN

5.0 PENGENALAN

Dalam bab ini, pengkaji akan membincangkan cadangan dan rumusan kajian setelah pengkaji memperoleh maklumat daripada hasil dapatan kajian yang telah dibentangkan dalam Bab Satu hingga Bab Empat. Bab ini merangkumi keseluruhan perbincangan kajian bagi memastikan usaha pemuliharaan rumah tradisional Melayu di Kampung Morten, Melaka dapat dilaksanakan secara berterusan dan berkesan dalam menghadapi cabaran pembangunan bandar serta tekanan industri pelancongan. Selain itu, bab ini juga bertujuan untuk merumuskan bagaimana dapatan kajian dapat menyumbang kepada pemeliharaan identiti seni bina dan budaya rumah tradisional sebagai aset warisan yang bernilai.

Sepanjang proses temu bual dan pemerhatian pengkaji telah mengambil tempoh masa yang agak panjang bagi mendapatkan maklumat daripada informan, memandangkan tidak semua pemilik rumah tradisional bersedia untuk ditemu bual atau berkongsi maklumat secara terperinci. Oleh itu, pengkaji menggunakan pendekatan temu bual secara bersemuka dan atas talian bagi memastikan data yang diperoleh mencukupi dan relevan dengan objektif kajian. Kajian ini turut melibatkan pelbagai pihak termasuk pemilik rumah tradisional, komuniti setempat serta pihak berkaitan yang mempunyai peranan dalam pemuliharaan Kampung Morten sebagai kampung warisan.

Kesimpulan daripada Bab 1 telah membincangkan latar belakang kajian, permasalahan kajian, persoalan kajian, objektif, skop serta kepentingan kajian. Latar belakang kajian memberi tumpuan kepada Kampung Morten sebagai sebuah perkampungan warisan Melayu yang terletak di tengah bandar Melaka dan diiktiraf sebagai sebahagian daripada Tapak Warisan Dunia UNESCO. Permasalahan kajian pula menekankan perubahan fungsi rumah tradisional yang berlaku akibat pembangunan pelancongan, peningkatan kos penyelenggaraan rumah lama serta keperluan pemilik untuk menyesuaikan rumah dengan keperluan semasa tanpa menjejaskan identiti warisan.

Bab 2 pula membincangkan sorotan kajian terdahulu berkaitan rumah tradisional Melayu, pemuliharaan warisan seni bina, penyesuaian fungsi bangunan warisan serta hubungan antara pelancongan dan kelestarian warisan budaya. Perbincangan literatur ini membantu pengkaji

memahami kerangka teori dan konsep yang relevan serta menjadi asas dalam mentafsir dapatan kajian.

Seterusnya, Bab 3 menghuraikan metodologi kajian yang digunakan, iaitu kaedah kualitatif melalui temu bual separa berstruktur dan pemerhatian lapangan. Pengkaji telah menemubual lapan orang informan yang terdiri daripada pemilik rumah tradisional dan pihak berkaitan bagi mendapatkan pandangan secara mendalam tentang perubahan fungsi, kesan perubahan struktur dan langkah-langkah pemuliharaan yang dilaksanakan. Kaedah ini dipilih bagi memastikan dapatan kajian benar-benar mencerminkan pengalaman dan pandangan sebenar komuniti Kampung Morten.

Bab 4 pula membentangkan dapatan kajian berdasarkan tiga objektif utama kajian. Objektif pertama mengenal pasti faktor-faktor yang mendorong perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten, yang merangkumi faktor sentimental dan legasi keluarga, keperluan penyelenggaraan dan keselamatan struktur, serta faktor penjana pendapatan melalui aktiviti pelancongan. Objektif kedua menilai kesan perubahan struktur rumah dan hiasan dalaman akibat penyesuaian kepada keperluan industri pelancongan, manakala objektif ketiga meneliti langkah-langkah pemuliharaan yang dilakukan oleh pemilik rumah bagi mengekalkan identiti warisan rumah tradisional.

Oleh itu, Bab 5 ini akan merumuskan keseluruhan dapatan kajian serta mengemukakan cadangan yang bersesuaian bagi memperkukuh usaha pemuliharaan rumah tradisional di Kampung Morten. Cadangan ini diharap dapat menjadi panduan kepada pemilik rumah, komuniti setempat dan pihak berkuasa berkaitan dalam memastikan kelangsungan warisan rumah tradisional Melayu dalam arus pembangunan moden dan pelancongan lestari.

5.1 CADANGAN

Dalam memastikan rumah tradisional Melayu di Kampung Morten terus terpelihara dan kekal relevan dalam konteks pembangunan pelancongan semasa, beberapa cadangan wajar dipertimbangkan berdasarkan dapatan kajian yang telah diperolehi. Seiring dengan peningkatan kunjungan pelancong ke Kampung Morten sebagai perkampungan warisan, usaha pemuliharaan tidak boleh hanya bergantung kepada inisiatif individu pemilik rumah semata-mata, sebaliknya memerlukan perancangan yang lebih tersusun dan sokongan berterusan daripada pelbagai pihak. Oleh itu, langkah-langkah baharu yang bersifat praktikal dan berkesan perlu diperkenalkan bagi memastikan rumah tradisional bukan sahaja dipelihara dari segi fizikal, malah terus dihargai sebagai aset warisan budaya yang bernilai tinggi.

Selain itu, pihak berkepentingan seperti agensi warisan, pihak berkuasa tempatan dan komuniti setempat boleh menjalinkan kerjasama dengan institusi pendidikan bagi meningkatkan kesedaran generasi muda terhadap kepentingan pemeliharaan rumah tradisional. Pendedahan awal kepada nilai sejarah, seni bina dan identiti budaya yang terkandung dalam rumah tradisional Melayu dapat membentuk rasa tanggungjawab dalam kalangan generasi muda untuk terus memelihara warisan ini agar tidak pupus ditelan arus pemodenan. Usaha ini juga secara tidak langsung dapat memastikan Kampung Morten kekal sebagai destinasi pelancongan warisan yang autentik dan berdaya saing, sama ada dalam jangka masa pendek mahupun jangka panjang.

5.1.1 Penyelenggaraan dan Keselamatan sebagai Asas Kelestarian Rumah Tradisional

Penyelenggaraan dan aspek keselamatan dikenal pasti sebagai faktor asas yang menjamin kelangsungan rumah tradisional di Kampung Morten. Berdasarkan dapatan kajian, kebanyakan pengubahsuaian yang dilakukan oleh pemilik rumah bukan bertujuan untuk memodenkan kediaman, sebaliknya lebih kepada usaha menangani kerosakan struktur seperti lantai reput, serangan anai-anai, dan kelemahan rangka kayu akibat usia bangunan. Oleh itu, pengkaji mencadangkan agar penyelenggaraan berkala dijadikan amalan utama dalam pemuliharaan rumah tradisional bagi mengelakkan kerosakan serius yang boleh menjejaskan keselamatan penghuni dan pelawat serta meningkatkan kos pembaikan pada jangka panjang.

Selain itu, aspek keselamatan perlu diberi perhatian khusus memandangkan sebahagian rumah tradisional di Kampung Morten kini berfungsi sebagai ruang kunjungan awam dan penginapan pelancong. Keadaan struktur yang tidak stabil bukan sahaja membahayakan penghuni, malah boleh memberi kesan negatif terhadap imej Kampung Morten sebagai kawasan warisan. Justeru, pengkaji mencadangkan agar pemilik rumah diberikan pendedahan berkaitan kaedah pemeriksaan asas struktur rumah tradisional, termasuk mengenal pasti tanda-tanda awal kerosakan kayu, kelembapan dan kehausan bahan binaan. Langkah pencegahan awal ini penting bagi memastikan keselamatan dapat dijamin tanpa perlu melakukan pengubahsuaian besar yang menjejaskan keaslian seni bina.

Di samping itu, kerjasama dengan agensi berkaitan seperti Jabatan Warisan Negara dan pihak berkuasa tempatan perlu diperkukuhkan bagi menyediakan panduan teknikal serta khidmat nasihat berkaitan kerja-kerja penyelenggaraan yang sesuai dengan rumah warisan. Sokongan dalam bentuk latihan, pemeriksaan berkala atau bantuan teknikal dapat membantu pemilik rumah membuat keputusan yang lebih berhemah dalam menjaga struktur kediaman mereka. Dengan menitikberatkan penyelenggaraan dan keselamatan secara berterusan, rumah tradisional di Kampung Morten bukan sahaja dapat terus berfungsi dengan selamat, malah kekal sebagai warisan fizikal yang bernilai untuk generasi akan datang.

5.1.2 Sokongan Ekonomi dalam Pemeliharaan Rumah Tradisional

Berdasarkan dapatan kajian, faktor ekonomi memainkan peranan penting sebagai sokongan kepada usaha pemeliharaan rumah tradisional di Kampung Morten, khususnya dalam menampung kos penyelenggaraan dan baik pulih yang semakin meningkat. Rumah tradisional Melayu yang berasaskan struktur kayu memerlukan penjagaan rapi dan berterusan, justeru penjaan pendapatan melalui aktiviti pelancongan seperti homestay, galeri dan lawatan warisan dilihat sebagai satu bentuk penyesuaian ekonomi yang realistik dan berkesan. Pendekatan ini membolehkan pemilik rumah memperoleh sumber kewangan bagi memastikan rumah mereka terus terpelihara tanpa perlu bergantung sepenuhnya kepada bantuan pihak luar.

Sehubungan itu, pengkaji mencadangkan agar penyesuaian ekonomi yang dilaksanakan oleh pemilik rumah dilakukan secara terkawal dan berpanduan prinsip pemuliharaan warisan. Aktiviti pelancongan yang dijalankan perlu mengekalkan elemen seni bina asal, susun atur ruang serta suasana tradisional agar nilai keaslian rumah tidak terjejas. Penyesuaian fungsi rumah sebagai sumber pendapatan seharusnya bersifat menyokong pemeliharaan, bukan

mendorong kepada pengubahsuaian keterlaluan yang boleh mengakis identiti warisan rumah tradisional Melayu.

Selain itu, sokongan daripada pihak berkuasa tempatan dan agensi berkaitan juga wajar diperkukuhkan melalui penyediaan insentif, khidmat nasihat serta garis panduan khusus kepada pemilik rumah tradisional yang terlibat dalam pelancongan. Bantuan dalam bentuk geran kecil, latihan pengurusan inap desa (*homestay*) berasaskan warisan dan promosi pelancongan lestari dapat membantu pemilik rumah menyesuaikan keperluan ekonomi dengan lebih berhemah. Melalui pendekatan ini, penyesuaian ekonomi bukan sahaja berfungsi sebagai sumber pendapatan, malah menjadi pemangkin kepada kelangsungan pemeliharaan rumah tradisional di Kampung Morten secara berterusan.

5.1.3 Penyesuaian Fizikal Rumah Tradisional Secara Terkawal

Berdasarkan dapatan kajian, penyesuaian fizikal rumah tradisional di Kampung Morten didapati berlaku secara minimum dan berhemah, khususnya melibatkan bahagian yang berkait rapat dengan keselamatan, ketahanan struktur dan keselesaan penghuni serta pelawat. Oleh itu, pengkaji mencadangkan agar sebarang penyesuaian fizikal terhadap rumah tradisional terus dilaksanakan secara terkawal, iaitu hanya melibatkan bahagian yang benar-benar memerlukan pengubahsuaian seperti dapur, lantai atau ruang dalaman yang uzur, tanpa mengubah struktur utama dan identiti seni bina asal rumah. Pendekatan ini penting bagi memastikan fungsi rumah dapat disesuaikan dengan keperluan semasa tanpa menjejaskan keaslian rumah tradisional sebagai warisan budaya.

Selain itu, pemilik rumah disarankan untuk mengutamakan prinsip minimum intervention dalam setiap kerja pengubahsuaian yang dilakukan. Penyesuaian fizikal hendaklah bersifat sokongan kepada fungsi dan keselamatan, bukannya bertujuan memodenkan rumah secara menyeluruh. Sebagai contoh, penggunaan bahan yang lebih tahan lama boleh dipertimbangkan bagi ruang utiliti seperti dapur atau lantai, namun reka bentuk, susun atur ruang dan elemen tradisional seperti serambi, tangga dan fasad rumah perlu dikekalkan. Pendekatan ini bukan sahaja membantu memanjangkan jangka hayat rumah tradisional, malah mengekalkan nilai estetika dan identiti warisan yang menjadi tarikan utama pelancongan budaya di Kampung Morten.

Di samping itu, pengkaji mencadangkan agar pemilik rumah mendapatkan rujukan dan panduan daripada pihak berautoriti seperti Jabatan Warisan Negara sebelum melaksanakan sebarang kerja penyesuaian fizikal. Garis panduan yang jelas dapat membantu pemilik membuat keputusan yang lebih berinformasi dan mengelakkan pengubahsuaian berlebihan yang berpotensi menjejaskan nilai warisan. Dengan adanya penyesuaian fizikal yang terkawal dan berasaskan prinsip pemuliharaan, rumah tradisional di Kampung Morten dapat terus berfungsi dengan selamat dan selesa, sambil mengekalkan identiti asalnya sebagai warisan seni bina Melayu yang bernilai untuk generasi akan datang.

5.1.4 Elemen Asal sebagai Identiti Rumah Tradisional

Berdasarkan dapatan kajian, elemen asal rumah tradisional seperti tangga, serambi, bumbung, susun atur ruang dalaman serta penggunaan bahan binaan tradisional dikenal pasti sebagai komponen utama yang membentuk identiti rumah tradisional Melayu di Kampung Morten. Oleh itu, pengkaji mencadangkan agar elemen-elemen asal ini terus dipelihara dan dijadikan keutamaan dalam setiap usaha pemuliharaan dan penyesuaian rumah tradisional. Pengekalan elemen asal bukan sahaja berfungsi untuk mengekalkan ciri fizikal rumah, malah turut memelihara nilai simbolik, sejarah dan budaya yang mencerminkan jati diri masyarakat Melayu setempat.

Selain itu, elemen asal rumah tradisional juga berperanan penting sebagai daya tarikan utama dalam konteks pelancongan warisan. Pelawat yang berkunjung ke Kampung Morten bukan sekadar ingin melihat struktur rumah lama, tetapi turut ingin merasai suasana autentik rumah tradisional yang mengekalkan ciri-ciri asalnya. Oleh itu, pengubahsuaian yang melibatkan penggantian bahan atau elemen tradisional dengan bahan moden secara berlebihan wajar dielakkan kerana tindakan tersebut boleh menghakis nilai keaslian dan mengubah karakter asal rumah. Pemilik rumah disarankan untuk mengekalkan elemen sedia ada atau menggunakan bahan gantian yang hampir menyerupai bahan asal dari segi bentuk, tekstur dan fungsi sekiranya penggantian tidak dapat dielakkan.

Di samping itu, pengkaji mencadangkan agar kesedaran tentang kepentingan elemen asal sebagai identiti rumah tradisional terus diperkukuhkan melalui pendedahan, pendidikan dan bimbingan kepada pemilik rumah. Kefahaman yang jelas tentang peranan elemen tradisional dapat membantu pemilik membuat keputusan yang lebih berhemah dalam menjaga dan mengekalkan rumah mereka. Dengan pengekalan elemen asal secara konsisten dan terancang,

rumah tradisional di Kampung Morten bukan sahaja dapat terus berfungsi sebagai kediaman atau produk pelancongan, malah kekal sebagai lambang identiti warisan Melayu yang autentik dan bernilai tinggi untuk diwarisi oleh generasi akan datang.

5.1.5 Penglibatan Komuniti dalam Menjaga Rumah Tradisional

Penglibatan komuniti setempat memainkan peranan yang sangat penting dalam memastikan usaha pemuliharaan rumah tradisional di Kampung Morten dapat dilaksanakan secara berterusan dan berkesan. Rumah tradisional bukan sahaja dimiliki secara individu, malah turut menjadi sebahagian daripada landskap warisan kolektif kampung. Oleh itu, pengkaji mencadangkan agar pendekatan pemuliharaan berasaskan komuniti terus diperkukuhkan melalui penglibatan aktif penduduk dalam menjaga, memantau dan memelihara keadaan rumah tradisional di kawasan tersebut.

Selain itu, aktiviti kemasyarakatan seperti gotong-royong, program kebersihan kampung, lawatan warisan dan aktiviti kesedaran budaya wajar dipergiatkan kerana program sebegini dapat memupuk semangat kebersamaan serta rasa tanggungjawab bersama dalam kalangan penduduk. Apabila komuniti bergerak secara kolektif, usaha pemuliharaan tidak lagi dilihat sebagai beban individu, sebaliknya sebagai tanggungjawab bersama untuk mengekalkan identiti dan imej Kampung Morten sebagai perkampungan warisan Melayu. Penglibatan aktif komuniti juga dapat membantu mengenal pasti masalah kerosakan rumah dengan lebih awal sebelum ia menjadi serius.

Di samping itu, pengkaji mencadangkan agar kerjasama antara komuniti Kampung Morten dan pihak berkepentingan seperti Jabatan Warisan Negara, pihak berkuasa tempatan serta pertubuhan bukan kerajaan terus diperkukuhkan. Sokongan daripada pihak luar dalam bentuk khidmat nasihat, bantuan teknikal dan penganjuran program pemuliharaan dapat memperkasakan peranan komuniti sebagai penjaga warisan. Dengan penglibatan komuniti yang konsisten dan bersepadu, pemuliharaan rumah tradisional bukan sahaja dapat dilaksanakan secara fizikal, malah turut memperkukuhkan nilai sosial, identiti budaya dan kelestarian warisan Kampung Morten untuk jangka panjang.

5.1.6 Pendidikan Warisan untuk Generasi Akan Datang

Pendidikan warisan merupakan elemen penting dalam memastikan kelangsungan pemuliharaan rumah tradisional di Kampung Morten untuk jangka panjang. Berdasarkan

dapatan kajian, kesedaran generasi muda terhadap nilai rumah tradisional sebagai lambang identiti budaya dan sejarah masyarakat Melayu masih perlu diperkukuhkan. Oleh itu, pengkaji mencadangkan agar pendidikan warisan diterapkan secara lebih sistematik kepada generasi akan datang supaya mereka bukan sahaja mengenali rumah tradisional dari sudut fizikal, tetapi turut memahami makna simbolik, fungsi sosial dan nilai sejarah yang terkandung di dalamnya.

Selain itu, usaha pendidikan warisan boleh dilaksanakan melalui penganjuran program berasaskan pengalaman seperti lawatan warisan, aktiviti pembelajaran luar bilik darjah, bengkel seni bina tradisional dan sesi perkongsian bersama penduduk lama Kampung Morten. Pendekatan ini membolehkan generasi muda melihat, menyentuh dan mengalami sendiri suasana rumah tradisional, sekali gus mewujudkan hubungan emosi yang lebih mendalam terhadap warisan tersebut. Pembelajaran secara langsung ini dilihat lebih berkesan berbanding penyampaian maklumat secara teori semata-mata.

Di samping itu, pengkaji mencadangkan agar elemen pendidikan warisan turut disokong melalui penggunaan platform digital seperti dokumentasi video, media sosial dan penceritaan digital yang menampilkan kisah pemilik rumah, sejarah keluarga serta keunikan seni bina rumah tradisional. Pendekatan ini selari dengan minat dan gaya pembelajaran generasi muda masa kini, sekali gus membantu menyampaikan mesej pemuliharaan dengan lebih berkesan. Melalui pendidikan warisan yang berterusan dan inklusif, generasi akan datang bukan sahaja berperanan sebagai pewaris warisan, malah sebagai penjaga yang bertanggungjawab dalam memastikan rumah tradisional di Kampung Morten terus terpelihara dan dihargai.

5.2 PENUTUP

Secara keseluruhannya, rumah tradisional Melayu di Kampung Morten merupakan aset warisan yang mempunyai nilai sejarah, seni bina dan budaya yang tinggi serta memainkan peranan penting dalam membentuk identiti perkampungan warisan tersebut. Seiring dengan perkembangan pelancongan dan perubahan keperluan kehidupan semasa, pemilik rumah tradisional berhadapan dengan cabaran untuk mengekalkan fungsi kediaman tanpa menjejaskan keaslian dan nilai tradisi yang diwarisi. Justeru, usaha pemuliharaan yang berhemah, terancang dan berterusan amat penting bagi memastikan rumah tradisional ini kekal relevan, selamat dan dapat dimanfaatkan oleh generasi masa kini serta akan datang.

Dapatan kajian menunjukkan bahawa perubahan yang dilakukan oleh pemilik rumah tradisional di Kampung Morten bukanlah bertujuan untuk mengubah identiti asal rumah, sebaliknya lebih kepada penyesuaian minimum bagi memenuhi keperluan keselamatan, keselesaan dan aktiviti pelancongan. Pendekatan ini mencerminkan tahap kesedaran yang tinggi dalam kalangan komuniti setempat terhadap kepentingan mengekalkan elemen seni bina tradisional seperti struktur asal, bahan binaan dan susun atur ruang yang menjadi simbol warisan Melayu. Oleh itu, peranan pemilik rumah dan komuniti setempat sebagai penjaga warisan fizikal adalah amat signifikan dalam memastikan kelangsungan rumah tradisional di Kampung Morten.

Selain itu, kerjasama antara komuniti, pihak berkuasa tempatan dan agensi berkaitan warisan perlu diperkukuhkan bagi menyokong usaha pemuliharaan yang lebih sistematik. Sokongan dalam bentuk garis panduan, khidmat nasihat teknikal dan bantuan penyelenggaraan dapat membantu pemilik rumah membuat keputusan yang lebih tepat dalam melaksanakan pengubahsuaian tanpa menjejaskan nilai autentik rumah tradisional. Pendekatan ini bukan sahaja mampu memelihara identiti warisan Kampung Morten, malah menyumbang kepada pembangunan pelancongan budaya yang lestari.

Akhir sekali, harapan pengkaji adalah agar kajian ini dapat memberikan manfaat kepada pelbagai pihak, khususnya pemilik rumah tradisional, komuniti setempat dan pihak berkepentingan dalam bidang pemuliharaan warisan. Kajian ini diharapkan dapat meningkatkan kesedaran tentang kepentingan menjaga rumah tradisional Melayu sebagai khazanah budaya yang tidak ternilai, serta menggalakkan usaha pemeliharaan yang berterusan demi memastikan warisan ini terus terpelihara dan dihargai oleh generasi akan datang.

MALAYSIA
KELANTAN

RUJUKAN

- Adlin Baizura Ariffin, Mohd Salehuddin Mohd Zahari, & Mohd Hafiz Hanafiah. (2020). Adaptive reuse of historic buildings: Connecting the links between tourist appreciation and visitation. *Journal of Heritage Tourism*, 15(5).
- Ahmad, A. G. (2006). Rethinking conservation education for heritage buildings in Malaysia. Penerbit Universiti Sains Malaysia.
- Ahmad Hakimi Khairuddin. (2022). Warisan kebudayaan: Memahami konsep mengikut Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu (PBB) dan antropologi kebudayaan. *Jurnal Melayu Sedunia*, 5(1), 19–34.
- Aisyah Sofia. (2024, August 25). 13 masalah rumah tradisional Melayu dan penyelesaian.
- Amir, S. A. R., et al. (2021). Living heritage village of Kampung Morten: Local community involvement.
- Amran Mulup. (2024, April 13). Vila Sentosa, rumah tradisional Melayu Melaka berusia 100 tahun. *Utusan Malaysia*.
- Ariffin, N. S., & Jamaluddin, Z. (2020). Ruang dalam rumah Melayu tradisional: Fungsi dan maknanya dalam konteks budaya. *Jurnal Seni Bina dan Budaya*, 15(3).
- Atkinson, R., & Flint, J. (2001). Accessing hidden and hard-to-reach populations: Snowball research strategies. *Social Research Update*, (33). University of Surrey.
- Azizi, N. Z., Hassan, F., & Zainol, R. (2015). Adaptive reuse of heritage buildings in Malaysia: A review of strategies and practices. *Journal of Design and Built Environment*, 15(2), 1–13.
- Baharuddin, R., Ruskam, A., & Hassan, M. S. (2015). Reka bentuk penyelidikan kualitatif dalam kajian sosial Islam. *Universiti Sains Islam Malaysia*.
- Biernacki, P., & Waldorf, D. (1981). Snowball sampling: Problems and techniques of chain referral sampling. *Sociological Methods & Research*, 10(2), 141–163.

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Cohen, E. (1988). Authenticity and commoditization in tourism. *Annals of Tourism Research*, 15(3), 371–386.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). SAGE Publications.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2011). *The SAGE handbook of qualitative research* (4th ed.). SAGE.
- Drs. Nazaruddim S.H., & Teuku Iskandar. (n.d.). *Publisiti dakwah & Kamus Dewan edisi baharu*. Jakarta & Kuala Lumpur.
- Fairus Mamat. (2011). *Rumah tradisional Melayu di Melaka: Kajian terhadap struktur dan seni bina*. Universiti Teknologi MARA.
- Firdaus Mohd Sahabuddin. (2016). *Rumah tradisional Melayu: Antara seni, sains & realiti*.
- Haliza, A. R., Kamal, K., & Fadzil, N. H. (2017). *Pembangunan mampan dan pemuliharaan warisan di Malaysia*. Universiti Teknologi Malaysia.
- Hammersley, M., & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in practice* (3rd ed.). Routledge.
- Hashim, N. A. (2020). *Seni bina tradisional Melayu dan pemuliharaan warisan*. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Heritage Malaysia. (2012). *Kampung Morten – Melaka*.
- Heritage Malaysia. (2012). *Warisan budaya dan sejarah Malaysia*. Jabatan Warisan Negara.
- Idrus, R. (2015). Etnografi dalam penyelidikan seni bina Melayu. *Jurnal Alam Bina*, 7(2), 1–12.
- Impiana. (2024). *Kenali 9 seni bina rumah tradisional di Malaysia, unik dan menarik!*

- Indriantoro, N., & Supomo, B. (2010). Metodologi penelitian bisnis. BPFE.
- Ismail, R. (2012). Warisan budaya: Antara kelestarian dan pembangunan. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ismail, R. (2013). Pengenalan kepada penyelidikan kualitatif dalam sains sosial. UKM.
- Ismail, W. H. W., & Said, I. (2015). Adaptive reuse of traditional Malay houses in Malaysia. *Journal of Design and Built Environment*, 15(1), 1–13.
- Jabatan Warisan Negara. (2013). Garis panduan pemuliharaan bangunan warisan. Kementerian Pelancongan dan Kebudayaan Malaysia.
- Jabatan Warisan Negara. (2018). Inventori warisan kebangsaan: Rumah tradisional.
- Jabatan Warisan Negara. (2019). Laporan tahunan warisan tidak ketara.
- Jabatan Warisan Negara. (2020). Laporan pemuliharaan Kampung Morten, Melaka.
- Jabatan Warisan Negara. (2020). Garis panduan pemeliharaan warisan kebangsaan di tapak warisan dunia.
- Kalsom Kayat, & Nur Farrah A. Zainuddin. (2016). Community-based tourism initiative in rural Malaysia: Is it a success?
- Kamarul Azmi Jasmi. (2012). Metodologi pengumpulan data dalam penyelidikan kualitatif. UTM.
- Kaur, A. (2014). Melaka and George Town as World Heritage Sites. *Journal of Malaysian Studies*, 32(1), 45–67.
- Kerajaan Malaysia. (2005). Akta Warisan Kebangsaan 2005 (Akta 645).
- Lim Jee Yuan. (1991). The Malay House. Institut Masyarakat.
- Liu, L., & Abdullah, N. H. B. (2024). Assessing the impact of community-based tourism. *International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences*.

- Lowenthal, D. (1998). *The heritage crusade and the spoils of history*. Cambridge University Press.
- Mat Radzuan, I. S., & Ahmad, Y. (2020). Analysing community perceptions on incentive strategies. *Planning Malaysia*.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.
- Mohd Firdaus Mohd Sahabuddin. (2016). Rumah tradisional Melayu: Antara seni, sains & realiti. *Majalah Sains*.
- Mohd Isa, A. R. (2017). Melestarikan warisan Kampung Morten. *Jurnal Warisan*, 9(1), 22–35.
- Mohd Johari, M. A., & Mohamed, R. (2021). Kampung Morten: Memelihara warisan Melayu. *Jurnal Warisan dan Pelancongan*, 10(2), 33–47.
- Morshidi, S., & Paridah, A. (2017). Warisan dan pemeliharaan bandar bersejarah. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Nasir, A. H., & Wan Teh, W. M. (1997). Warisan seni bina Melayu. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Nik Mahmood, N. M. (2018). Komuniti tradisional dalam lanskap bandar. Penerbit USM.
- Nik Saiful Ameyrul, M. N. (2023). Adaptive reuse dalam pemuliharaan bangunan warisan. *Jurnal Alam dan Warisan*, 11(2), 45–58.
- Nor Atiah, A. G., Faridah, M. R., & Zainal, A. (2012). Natural ventilation of traditional Malay house. *Journal of Sustainable Development*, 5(1), 134–140.
- Noy, C. (2008). Sampling knowledge. *International Journal of Social Research Methodology*, 11(4), 327–344.
- Omar, S., Ahmad, A. G., & Karim, H. (2020). Sustainable cultural tourism in heritage villages. *Journal of Tourism and Cultural Heritage*, 18(2), 115–129.
- Orbasli, A. (2008). *Architectural conservation: Principles and practice*. Blackwell Publishing.

- Pandey, P., & Mishra, M. (2015). *Research methodology: Tools and technique*. Bridge Center.
- Patel, M., & Patel, N. (2019). Exploring research methodology. *International Journal of Research and Review*, 6(3), 1–10.
- Pink, S. (2007). *Doing visual ethnography*. SAGE.
- Rahil, N. R. M., Ghani, M. Z. A., & Sarkom, Y. (2020). Architectural heritage values of Kampung Morten. *Planning Malaysia*, 18(4), 33–46.
- Rapoport, A. (1982). *The meaning of the built environment*. Sage Publications.
- Remali, A. M., Salama, A. M., Ibrahim, N., & Wiedmann, F. (2016). Urban regeneration for sustainable development. *International Journal of Architectural Research*, 10(1), 31–49.
- Rohana Yusof. (2004). *Asas kaedah penyelidikan*. Prentice Hall.
- Sabitha, S. (2006). *Reka bentuk kajian: Pelan tindakan dalam penyelidikan*.
- Salazar, N. B. (2012). Tourism imaginaries. *Annals of Tourism Research*, 39(2), 863–882.
- Samadi, F. (2021). *Pelancongan lestari dan komuniti warisan*. UTeM.
- Samsudin, R. S., Rahman, N. A. A., & Mohd Yunos, M. Y. (2020). The aesthetic of Malay woodcarving. *Environment-Behaviour Proceedings Journal*, 5(15), 75–81.
- Salleh, S. M., & Yusof, N. A. (2020). Kaedah penyelidikan kualitatif dalam kajian warisan dan budaya. DBP.
- Shamsuddin, S. (2011). Townscape revisited. *International Journal of Architectural Research*, 5(3), 65–78.
- Sinar Bestari. (2024). *Cabaran dan peluang pelancongan pemangkin pembangunan ekonomi Malaysia*.
- Timothy, D. J., & Boyd, S. W. (2003). *Heritage tourism*. Pearson Education.

- UKM Journal Article Repository. (2018). Pemuliharaan warisan budaya melalui perundangan.
- UNESCO. (2003). Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage. Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2008). Melaka and George Town, Historic Cities of the Straits of Malacca.
- UNESCO. (2012). Managing cultural world heritage. Paris: UNESCO World Heritage Centre.
- UNESCO World Heritage Centre. (2023). Melaka and George Town, Historic Cities of the Straits of Malacca.
- Yunos, M. Y. M., Hassan, A. S., & Othman, R. (2010). Traditional shophouses in Melaka and George Town. *Journal of Sustainable Development*, 3(4), 210–221.
- Yusuf Abdhul Azis. (2023, Mei 14). Kerangka teori: Pengertian, contoh dan cara membuat.
- Zakaria, R., & Harun, S. N. (2013). A typology of traditional Malay house façades. *Asian Journal of Environment-Behaviour Studies*, 4(13), 37–48.
- Zainal Abidin, K. (2015). Pembangunan pelancongan dan impaknya. *Jurnal Alam dan Tamadun Melayu*, 7(2), 45–56.
- Zainal Abidin, N., & Ismail, R. (2018). Pemuliharaan rumah tradisional. *Jurnal Alam Bina*, 22(3), 33–45.
- Zulkifli, M. F. (2019). Villa Sentosa. *Melaka Heritage Review*, 4(3), 18–27.
- Zuraidi, M. S. (2014). Strategi pemuliharaan bangunan warisan. *Jurnal Warisan dan Alam Bina*, 5(1), 20–33.

LAMPIRAN

No.	Objektif Kajian	Tema Soalan & Soalan Temu Bual
1	Mengenal pasti faktor-faktor utama yang mendorong perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten.	Tema Soalan: • Faktor ekonomi atau komersial • Pengaruh pelancongan terhadap pemilik rumah • Perubahan gaya hidup dan keperluan moden • Pengaruh dasar kerajaan atau pihak berkuasa tempatan Soalan Temu Bual: • Boleh tuan/puan kongsikan sebab utama membuat ubah suai pada rumah ini? • Adakah faktor ekonomi, seperti homestay, kedai atau sewaan, menjadi antara sebab perubahan dilakukan? • Pada pandangan tuan/puan, sejauh mana kehadiran pelancong memberi pengaruh terhadap keputusan mengubah suai rumah? • Adakah keperluan gaya hidup moden, contohnya bilik air moden atau penggunaan penghawa dingin, mendorong tuan/puan membuat perubahan? • Pernahkah pihak kerajaan atau majlis tempatan memberi arahan, bantuan atau insentif yang mendorong perubahan pada rumah ini?
2	Mengkaji kesan perubahan dalam struktur rumah dan hiasan dalaman akibat penyesuaian kepada keperluan industri pelancongan.	Tema Soalan: • Perubahan seni bina fizikal dan dalaman • Penambahan elemen moden atau komersial • Reaksi pemilik rumah terhadap perubahan yang berlaku • Persepsi terhadap elemen warisan yang dkekalkan atau diubah
3	Mengenal pasti langkah-langkah pemuliharaan yang boleh dilakukan untuk mengekalkan identiti rumah tradisional di Kampung Morten.	Soalan Temu Bual: • Bahagian manakah pada rumah tuan/puan yang telah banyak berubah berbanding keadaan asal? • Adakah terdapat penambahan elemen moden atau komersial, seperti bilik tambahan, papan tanda, atau ruang untuk pelancong? • Bagaimana pandangan tuan/puan sendiri, adakah perubahan ini lebih memberi keselesaan atau menjejaskan nilai tradisi rumah? • Bahagian manakah yang masih dkekalkan dalam bentuk asal sebagai ciri warisan? • Bagaimana reaksi pelancong atau tetamu apabila melihat gabungan antara elemen tradisional dan moden dalam rumah ini? Tema Soalan: • Cadangan pemilik rumah untuk pemuliharaan • Peranan komuniti dalam mengekalkan identiti warisan • Harapan terhadap agensi kerajaan atau NGO • Kepentingan pemuliharaan dalam jangka panjang Soalan Temu Bual: • Pada pandangan tuan/puan, apakah langkah terbaik yang boleh dilakukan untuk memelihara rumah tradisional di sini? • Adakah tuan/puan mempunyai cadangan agar rumah ini kekal sesuai dengan keperluan masa kini tanpa mengabaikan ciri asalnya?

Gambar 1: Panduan temu bual separa berstruktur bagi kajian Perubahan Fungsi Rumah Tradisional di Kampung Morten Melaka. Sumber: Pengkaji, 2025

UNIVERSITI MALAYSIA KELANTAN

16300 Bachok, Kelantan, Malaysia.
www.umk.edu.my

Tel : 09-7797000/7540

FAKULTI TEKNOLOGI KREATIF DAN WARISAN
Faculty of Creative Technology and Heritage

Ruj. Kami (*Our Ref.*) :
Tarikh (*Date*) : UMK.A02.600-4/7/4 JLD.5 (14)
03 Ogos 2025

Kampung Morten
Jalan Tun Ali, Kawasan Bandar VIII,
75300 Melaka Tengah
Melaka

Tuan/ Puan,

**MEMOHON KEBENARAN UNTUK MENJALANKAN KAJIAN LAPANGAN BAGI KURSUS
PROJEK PENYELIDIKAN II (CFT4134)**

Dengan hormatnya saya merujuk kepada perkara di atas.

2. Dimaklumkan bahawa pelajar dari Fakulti Teknologi Kreatif dan Warisan, Universiti Malaysia Kelantan yang akan menjalankan kajian lapangan di organisasi tuan/puan bagi memenuhi keperluan kursus Projek Penyelidikan II (CFT4134). Maklumat pelajar adalah seperti berikut :

Nama	No. Kad Pengenalan	No. Matrik
Muhammad Izzat Bin Madulan	000418-05-0073	C22B0006

3. Sebarang pertanyaan berhubung perkara ini, tuan/puan boleh berhubung dengan YBrs. Dr. Suraya binti Sukri di talian 011-4038 6586.

Segala kerjasama tuan/puan dalam perkara ini amatlah dihargai dan didahului dengan ucapan ribuan terima kasih.

Sekian.

"ISLAM MEMBIMBING, RAJA MEMIMPIN, NEGERI DIBERKATI"
"MALAYSIA MADANI"
"BERKHIDMAT UNTUK NEGARA"

Saya yang menjalankan amanah,

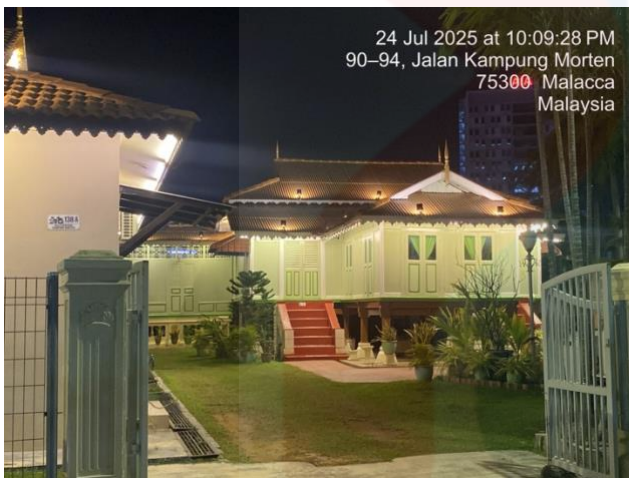
(DR. MUHAMAD EZRAN BIN ZAINAL ABDULLAH)
Timbalan Dekan (Akademik)

Gambar 2: Surat Kebenaran daripada Universiti Malaysia Kelantan
Sumber: Universiti Malaysia Kelantan, 2025

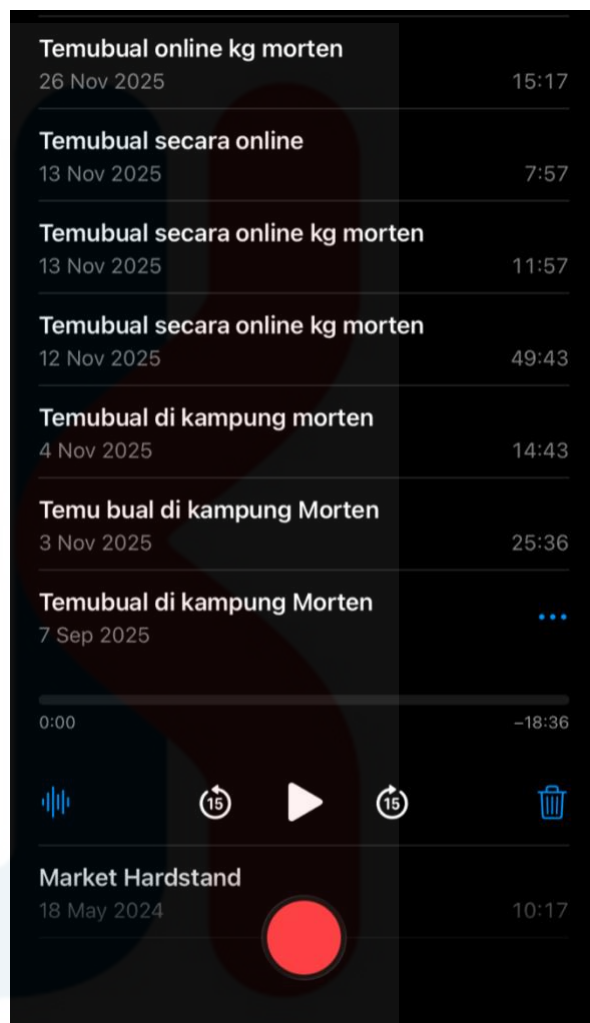
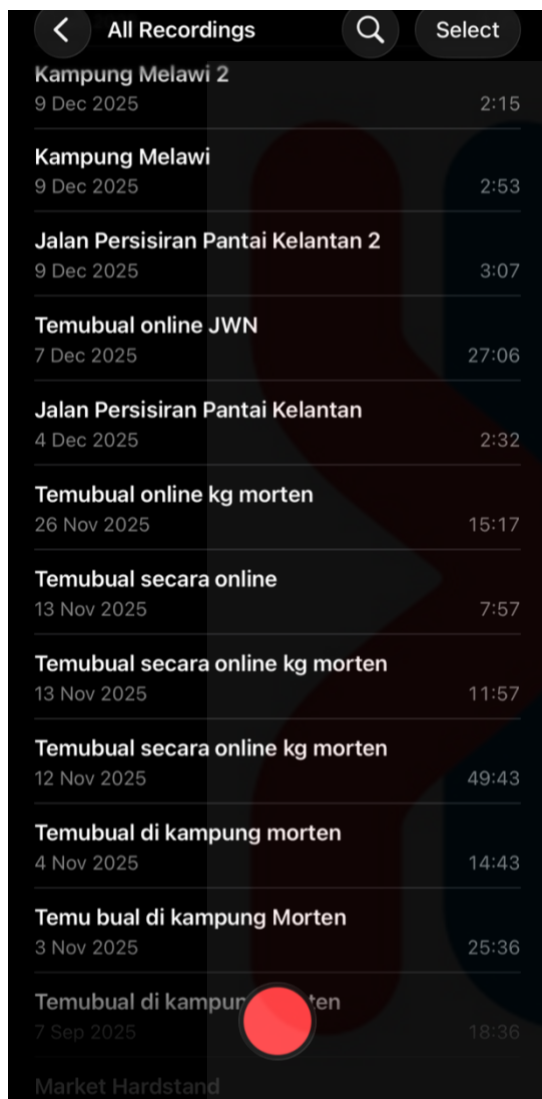

Gambar 3: Pemerhatian dan temu bual di kampung Morten. Sumber Kajian lapangan
Kampung Morten, 2025.

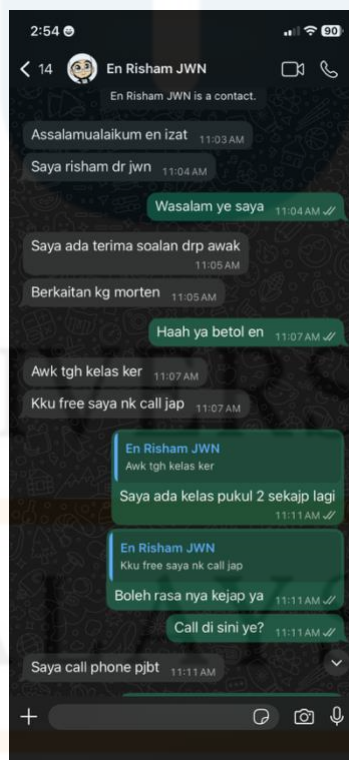
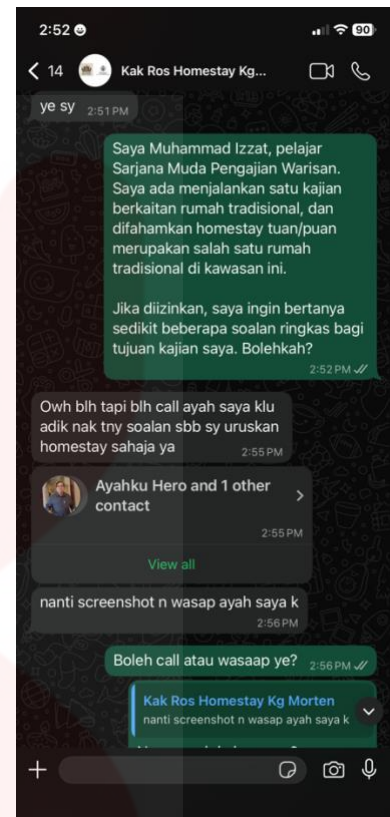
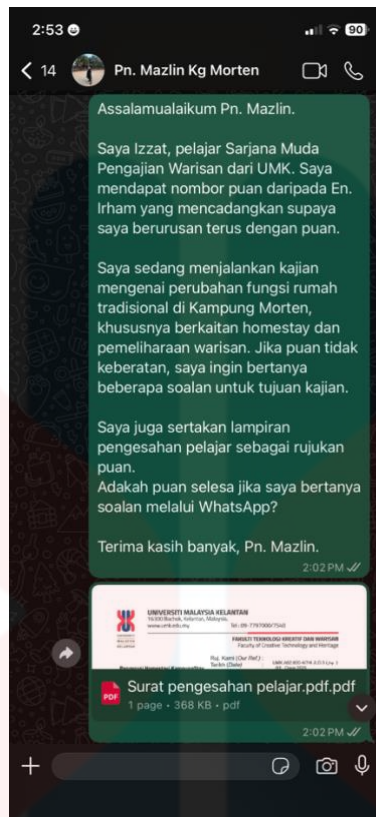
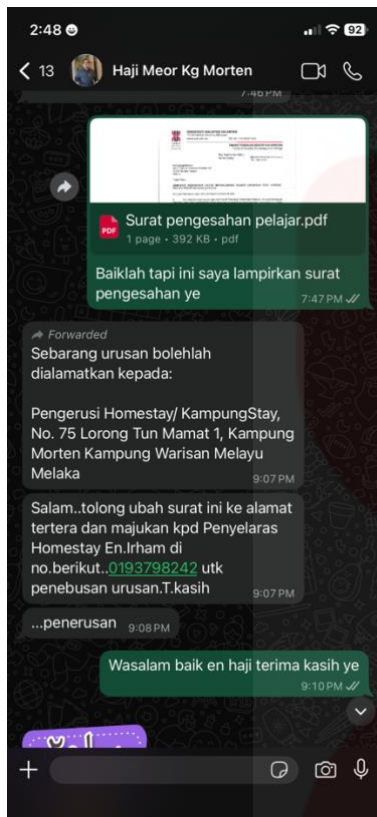

Gambar 4 : Pengekalan Elemen Tangga pada Rumah Tradisional di Kampung Morten.

Sumber Pemerhatian lapangan pengkaji, Kampung Morten, Melaka (2025).

Gambar 5: Senarai rakaman temu bual bersama informan kajian di Kampung Morten dan wakil Jabatan Warisan Negara yang dijalankan secara bersemuka dan atas talian bagi tujuan pengumpulan data kualitatif. Sumber: Rakaman temu bual pengkaji (2025).

Gambar 6: Contoh perbualan WhatsApp antara pengkaji dan informan bagi tujuan permohonan kebenaran, pengesahan temu bual serta pengaturan sesi temu bual. Sumber: Dokumentasi pengkaji (2025).

LATAR BELAKANG INFORMAN

Informan 1

Perkara	Maklumat
Nama Informan	Tuan Haji Ibrahim bin Haji Hashim
Peranan	Pemilik Rumah dan Galeri
Tarikh Temu Bual	7 September 2025
Masa Temu Bual	3.00 – 3.40 petang
Lokasi	Kampung Morten, Melaka

Informan 2

Perkara	Maklumat
Nama Informan	Encik Mohd Irham bin Abd Rahim
Peranan	Pengerusi & Ahli Inap Desa Kampung Morten
Tarikh Temu Bual	3 November 2025
Masa Temu Bual	4.00 – 4.30 petang
Lokasi	Kampung Morten, Melaka

Informan 3

Perkara	Maklumat
Nama Informan	Encik Meor Zamnis bin Meor Hassan
Peranan	Pemilik Rumah & Ahli Inap Desa Kampung Morten
Tarikh Temu Bual	4 November 2025
Masa Temu Bual	4.30 – 5.00 petang
Lokasi	Kampung Morten, Melaka

Informan 4

Perkara	Maklumat
Nama Informan	Puan Hafizah binti Ahmad
Peranan	Pemilik Rumah & Pengusaha Inap Desa Kampung Morten
Tarikh Temu Bual	12 November 2025
Masa Temu Bual	1.00 – 1.40 petang
Lokasi	WhatsApp & Panggilan Telefon

Informan 5

Perkara	Maklumat
Nama Informan	Puan Mazlin binti Mazlan
Peranan	Pemilik Rumah & Penduduk Kampung
Tarikh Temu Bual	13 November 2025
Masa Temu Bual	2.00 – 2.30 petang
Lokasi	WhatsApp & Panggilan Telefon

Informan 6

Perkara	Maklumat
Nama Informan	Puan Norfaizah binti Ali
Peranan	Pemilik Rumah & Pengusaha Inap Desa
Tarikh Temu Bual	13 November 2025
Masa Temu Bual	3.00 – 3.40 petang
Lokasi	WhatsApp & Panggilan Telefon

Informan 7

Perkara	Maklumat
Nama Informan	Encik Mohd Nasir bin Joret
Peranan	Pemilik Rumah & Pengusaha Inap Desa
Tarikh Temu Bual	26 November 2025
Masa Temu Bual	4.00 – 4.30 petang
Lokasi	Panggilan Telefon

Informan 8

Perkara	Maklumat
Nama Informan	Encik Mohd Risham bin Mohd Rawi
Peranan	Pembantu Muzium Kanan / Konservator Berdaftar (Dalam)
Tarikh Temu Bual	7 Disember 2025
Masa Temu Bual	1.00 – 1.30 petang
Lokasi	Panggilan Telefon

UNIVERSITI
MALAYSIA
KELANTAN

TRANSKRIP TEMUBUAL

Objektif 1

Mengenal pasti faktor-faktor utama yang mendorong perubahan fungsi rumah tradisional di Kampung Morten.

Subtema / Faktor	Informan	Petikan Temu Bual
Faktor Sentimental dan Legasi Keluarga	Informan 1	“Rumah kediaman ini bertukar kepada galeri kerana arwah bapa saya memang suka mempelawa pelawat masuk ke rumah sejak dulu lagi. Beliau suka bercerita tentang sejarah keluarga dan reka bentuk rumah Melayu kepada sesiapa yang datang bertandang. Jadi untuk meneruskan minat dan legasi arwah, kami sekeluarga membuat keputusan menjadikan rumah ini sebagai galeri supaya orang luar boleh merasai sendiri suasana rumah tradisional Melayu dan memahami sejarahnya dengan lebih dekat.”
Faktor Penyelenggaraan dan Keselamatan Struktur	Informan 2	“Sebab utama saya mengubah suai rumah ialah kerana keadaan rumah ini sudah terlalu usang, tambahan pula banyak bahagian kayu mengalami kerosakan akibat diserang anai-anai. Rumah tradisional memang memerlukan penjagaan yang teliti dan kos penyelenggaraan pun agak tinggi. Jadi saya ambil keputusan untuk buat ubah suai supaya rumah ini boleh digunakan semula, selamat didiami, dan tidak dibiarkan terus rosak begitu saja.”
Faktor Penyelenggaraan dan Keselamatan Struktur	Informan 5	“Bagi saya, ubah suai rumah ni bukan sebab nak tukar gaya atau nak ikut moden sangat... tapi lebih kepada nak kekalkan struktur rumah lama ni. Rumah kayu ni, kalau kita tak jaga betul-betul, cepat reput. Bila saya tengok ada bahagian yang dah tak kuat, saya rasa bertanggungjawab nak perbaiki. Saya sayang rumah ni, jadi ubah suai yang saya buat pun sebenarnya untuk

		pastikan bentuk dan struktur asalnya boleh tahan lama.”
Faktor Penyelenggaraan dan Keselamatan Struktur	Informan 7	“Rumah ni dah lama tak dibuat apa-apa, jadi saya rasa sudah masanya saya jaga dan betulkan balik. Dalam masa yang sama, saya ikut juga sikit arus moden bukanlah sampai tukar rupa rumah, tapi tambah apa yang patut supaya senang nak jaga dan lebih selesa. Kalau ikutkan, banyak bahagian dah uzur. Jadi saya ubah suai supaya rumah ni kembali ‘hidup’ dan tak nampak terbiar. Tapi suasana tradisional tu saya masih dikekalkan.”
Faktor Penjanaan Pendapatan dan Ekonomi	Informan 3	“Ya, memang ada faktor ekonomi. Bila hostel dah tak jalan lepas Covid, saya kena cari cara lain untuk tampung kos rumah. Rumah kayu ni kalau tak jaga memang cepat rosak. Jadi bila tengok pelancong makin ramai, saya rasa buat homestay tu lebih sesuai. Sekurang-kurangnya boleh bantu saya jaga rumah ni.”
Faktor Penjanaan Pendapatan dan Ekonomi	Informan 4	“Hmm... ada juga sebenarnya. Bukanlah sebab utama, tapi faktor ekonomi tu memang ada sikit sebanyak. Maklumlah, sini ramai juga orang lain buat homestay, galeri, macam-macam. Jadi bila tengok orang lain buat, kita pun terfikir... kalau tak buat apa-apa, macam rugi pula. Lagipun pelancong memang ramai datang, jadi ada juga rasa nak ambil peluang tu.”
Faktor Penjanaan Pendapatan dan Ekonomi	Informan 7	“Ya... memang ada pengaruh ekonomi juga. Sebab ramai pelancong datang ke Kampung Morten, jadi saya rasa rugi kalau tak ambil peluang. Bila orang datang tengok rumah tradisional, secara tak langsung ia bagi peluang untuk buat sewaan atau homestay. Jadi saya buat perubahan yang sesua

Objektif 2

Mengkaji kesan perubahan dalam struktur rumah dan hiasan dalaman akibat penyesuaian kepada keperluan industri pelancongan.

Subtema	Informan	Petikan Temu Bual
Penyesuaian Struktur Fizikal Secara Minimum	Informan 1	“Rumah saya ni tak banyak berubah pun... cuma bahagian dapur sahaja yang saya tukarkan daripada papan kepada batu. Itu pun sebab nak bagi lebih tahan lama dan senang bersih. Bahagian lain macam bumbung, warna, bentuk... semua saya kekalkan macam asal sebab saya nak pelawat tengok rupa sebenar rumah tradisional.”
Penyesuaian Struktur Fizikal Secara Minimum	Informan 2	“Bahagian lantai lah yang paling banyak berubah... sebab memang dah rosak teruk kena anai-anai. Bila kayu dah lembik dan tak kuat, nak jalan pun rasa tak selamat. Kadang-kadang bunyi pun dah lain, macam nak patah. Jadi saya tak ada pilihan, saya terpaksa tukar dan kuatkan balik bahagian tu. Yang lain saya biarkan macam asal, sebab saya nak kekalkan rupa rumah ni macam dulu.”
Penyesuaian Struktur Fizikal Secara Minimum	Informan 3	“Bahagian depan rumah yang saya ubah sikit... sebab itu bahagian yang orang nampak dulu bila datang. Kalau tak kemas, nampak macam tak terjaga. Jadi saya baiki mana yang rosak dan kemaskan bahagian tu supaya sedap mata pelancong tengok. Tapi bentuk asal rumah tu saya kekalkan, tak ada ubah struktur pun. Saya cuma bagi nampak elok sikit, bukan tukar rupa rumah.”
Penyesuaian Struktur Fizikal Secara Minimum	Informan 4	“Kalau ikut rumah saya, memang bilik dengan ruang tamu paling banyak berubah. Dulu ruang tamu kecil saja, jadi bila keluarga makin besar, saya besarkan sikit. Bilik pun saya ubah susun atur supaya lebih selesa. Biasalah rumah lama, kadang kita kena sesuaikan dengan keadaan sekarang.”

Pengekalan Elemen Struktur Utama	Informan 1	“Hampir semua bahagian utama rumah saya kekal macam asal. Tangga, serambi, bumbung, bilik, ruang tamu, sampai lah bahagian depan rumah semua tu saya jaga betul-betul. Saya memang nak kekalkan suasana rumah lama sebab itu yang buat orang datang nak tengok.”
Pengekalan Elemen Struktur Utama	Informan 2	“Yang saya kekalkan memang tangga batu dengan loteng. Dua bahagian ni dah ada sejak rumah ni dibina dulu, jadi saya rasa sayang sangat nak ubah. Tangga tu lambang rumah tradisional kita, dan loteng pula memang tempat simpan barang dulu-dulu.”
Pengekalan Elemen Struktur Utama	Informan 3	“Bahagian depan rumah saya memang saya kekalkan sebab rumah ni asalnya rumah kayu tradisional. Bahagian depan tu yang bagi ‘rupa sebenar’ rumah lama.”
Pengekalan Elemen Struktur Utama	Informan 6	“Ruang tamu dan beranda rumah saya memang saya kekalkan macam asal. Itu bahagian yang paling orang nampak bila masuk, jadi saya rasa penting untuk kekalkan ciri-ciri lama tu.”
Pengekalan Elemen Struktur Utama	Informan 7	“Bahagian tangga dan ruang tamu. Tangga tu ciri warisan paling jelas, dan ruang tamu pula tempat keluarga berkumpul, jadi saya tak ubah sebab nak kekalkan suasana rumah lama.”
Penyesuaian Ruang Dalaman untuk Keselesaan	Informan 4	“Saya ubah suai rumah ni sebenarnya sebab nak bagi tetamu yang datang rasa lebih selesa. Rumah lama kan, kadang ruang dia sempit, angin pun tak berapa masuk. Bila ada orang datang keluarga, kawan-kawan, kadang pelancong saya rasa macam tak sedap hati kalau ruang nampak berserabut atau panas. Jadi saya kemaskan sikit, tambah apa yang perlu supaya bila orang masuk, mereka rasa selesa, tak rasa macam duduk dalam rumah lama yang sempit.”
Penyesuaian Ruang Dalaman untuk Keselesaan	Informan 6	“Saya ubah suai sebab saya nak rumah ni nampak lebih luas dan selesa. Dulu, masa mula-mula duduk, tak rasa sangat sempitnya. Tapi bila keluarga makin besar, tetamu

		makin ramai datang, baru nampak rumah ni macam padat. Jadi saya buka sikit ruang, susun balik bahagian dalam supaya lega sikit. Niat saya bukan nak ubah rupa, cuma nak bagi rumah ni senang digunakan dan tak rasa sempit untuk orang yang datang.”

Objektif 3

Mengenal pasti langkah-langkah pemuliharaan yang boleh dilakukan untuk mengekalkan identiti rumah tradisional di Kampung Morten.

Subtema	Informan	Petikan Temu Bual
Penyelenggaraan dan Baik Pulih Berkala	Informan 2	“Bagi saya, yang penting kena sentiasa jaga rumah ni. Buat penyelenggaraan berkala... baiki mana yang rosak... jangan tunggu lama sangat. Kalau jaga selalu, rumah tradisi ni boleh tahan lama.”
Penyelenggaraan dan Baik Pulih Berkala	Informan 5	“Pada saya, yang penting kita baiki je bahagian yang rosak. Jangan dibiarkan lama-lama. Nak kekalkan rumah tradisi ni bukan susah... cuma kena rajin tengok keadaan rumah.”
Penyelenggaraan dan Baik Pulih Berkala	Informan 7	“Langkah terbaik ialah sentiasa buat baik pulih berkala. Bila nampak je ada bahagian mula rosak, cepat-cepat betulkan. Jangan tunggu runtuh.”
Penyelenggaraan dan Baik Pulih Berkala	Informan 8	“Bagi JWN, langkah terbaik ialah kekalkan bahan binaan asal, bentuk struktur, dan elemen seni bina tradisional. Pengubahsuaian boleh dibuat, tapi mesti ikut garis panduan pemuliharaan.”
Peranan Komuniti dalam Pemuliharaan	Informan 1	“Bagi saya, komuniti ni memang kena bergerak sama-sama. Kalau buat program gotong-royong atau aktiviti lawatan warisan, orang kampung sendiri akan lebih rasa tanggungjawab nak jaga rumah masing-masing. Bila selalu buat benda macam tu, barulah semua sedar pentingnya kekalkan suasana lama ni.”

Peranan Komuniti dalam Pemuliharaan	Informan 2	“Kalau ikut pengalaman saya, kerja-kerja pemeliharaan ni jadi lebih mudah bila semua orang sepakat. Bila ada semangat bantu-membantu, kita boleh kongsi idea, bagi cadangan, dan tolong apa yang patut. Tak boleh harap seorang saja, memang kena buat sama-sama.”
Peranan Komuniti dalam Pemuliharaan	Informan 4	“Setakat ni, saya nampak komuniti sini memang bagi kerjasama. Kalau ada program kampung atau apa-apa aktiviti berkaitan warisan, ramai yang ikut serta. Bila semua orang ambil bahagian, kerja-kerja jaga rumah lama ni jadi lebih teratur.”
Peranan Komuniti dalam Pemuliharaan	Informan 5	“Saya rasa kalau penduduk semua satu hati, memang mudah nak jaga rumah tradisional ni. Bila masing-masing tahu peranan dan sama-sama bantu, rumah pun terpelihara, kampung pun nampak teratur.”
Peranan Komuniti dalam Pemuliharaan	Informan 8	“Dari sudut pandangan JWN, komuniti memang memainkan peranan besar. Kalau aktiviti pemuliharaan hanya diserahkan kepada pihak berkuasa, memang tak mencukupi. Penduduk sendiri yang perlu menjadi penjaga kepada warisan ini, melalui kerjasama, pemantauan dan penyertaan dalam program pemeliharaan.”
Kesedaran dan Pendidikan Warisan kepada Generasi Muda	Informan 1	“Bagi saya, rumah tradisional macam ni memang lambang identiti Melayu Melaka. Kalau kita tak jaga, satu hari nanti generasi depan langsung tak kenal asal usul sendiri. Mereka cuma akan nampak bangunan moden, tapi tak tahu macam mana orang dulu hidup. Jadi penting sangat untuk kita kekalkan rumah ni supaya anak cucu nanti boleh tengok sendiri, bukan setakat baca dalam buku.”
Kesedaran dan Pendidikan Warisan	Informan 6	“Kalau generasi muda tak tengok sendiri rumah tradisional, mereka tak akan faham keunikannya. Jadi

kepada Generasi Muda		penting kita pelihara supaya mereka boleh hargai ciri-ciri tradisional yang tak ada pada rumah moden.”
Kesedaran dan Pendidikan Warisan kepada Generasi Muda	Informan 7	“Nenek moyang kita dulu dah lama jaga tradisi ni. Jadi sebagai generasi muda, kita kena sambung usaha mereka. Kalau tak, memang hilanglah tradisi tu.”
Kesedaran dan Pendidikan Warisan kepada Generasi Muda	Informan 8	“Memelihara rumah tradisional penting sebab ia bukan saja milik individu, tapi sebahagian daripada warisan negara. Banyak elemen seni bina, sejarah dan budaya boleh hilang kalau tak dipelihara dengan betul. Jadi ia tanggungjawab bersama.”